

Т.О. Лещенко, Т.В. Шарбенко, В.Г. Юфименко

УКРАЇНСЬКА МОВА В МЕДИЦИНІ

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В., Юфименко В.Г.

УКРАЇНСЬКА МОВА В МЕДИЦИНІ

Навчальний посібник

для студентів вищих навчальних закладів МОЗ України

Рекомендовано

Державною установою «Центральний методичний кабінет

з вищої медичної освіти МОЗ України»

(протокол засідання Комісії для організації підготовки навчальної та навчально-

методичної літератури для осіб, які навчаються у вищих медичних

(фармацевтичному) навчальних закладах та закладах післядипломної освіти МОЗ

України від 16.12.2016 №4)

ПОЛТАВА

2017

УДК 81.161.2:81'276.5: 61(075.8)

ББК 81.2Укр-923:5

Л53

Автори:

Лещенко Тетяна Олександрівна – завідувачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія”, кандидат філологічних наук, доцент;

Шарбенко Тетяна В'ячеславівна – доцент кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія”, кандидат філологічних наук;

Юфименко Вікторія Георгіївна – старший викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія”.

Рецензенти:

Качкан В.А. - академік АН Вищої школи України, доктор філолог.н., професор, завідувач кафедри українознавства і філософії ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»;

Черкес Н.Д. – канд.філолог.н., доцент кафедри українознавства Львівського національного університету ім. Д.Галицького;

Сілевич Л.І. - канд.філолог.н., доцент кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету;

Чередник Л.А. - канд.філолог.н., доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Лещенко Т.О. Українська мова в медицині: навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів МОЗ України / Т.О. Лещенко, Т.В.Шарбенко, В.Г. Юфименко. - Полтава, 2017. – 332с.

Посібник містить теоретичний матеріал та апробовані профілізовані індивідуальні завдання для вивчення студентами медичного і стоматологічного факультетів навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Висвітлені складні випадки вживання і перекладу професійної лексики з російської мови, правописний, морфологічний і стилістичний аспекти, особливості культури мови медика, основи офіційно-ділового стилю в мові медицини. Зміст основних документів адаптований до потреб вищої медичної школи і практичної медицини.

ПЕРЕДМОВА

За кредитно-модульною системою предмет “Українська мова за професійним спрямуванням” вивчають студенти 1 курсу медичного і стоматологічного факультетів за спеціальностями 222 «Медицина» і 221 “Стоматологія”. На самостійну роботу студентів програмою відведено 60 год. Посібник покликаний допомогти студентам у засвоєнні відповідних тем та в опануванні й удосконаленні практичних навичок.

Структура навчального посібника відповідає змістовим модулям «Типової програми нормативної дисципліни для студентів вищих медичних навчальних закладів III -IV рівнів акредитації» (2015 р.) й охоплює теми, винесені за типовою програмою для самостійної роботи студентів.

До кожної теми пропонуються запитання, тести і завдання для самоконтролю.

Рівень засвоєння тем і опанування практичних навичок перевіряється за допомогою поточного контролю на заняттях і підсумкового модульного контролю.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 1	Стильові особливості ділового та професійного спілкування
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Українська мова (за професійним спілкуванням) як навчальна дисципліна

Під час вивчення теми звернути увагу на питання: мова професійного спілкування як функціональний різновид сучасної української літературної мови; стиль і функціональний стиль сучасної української літературної мови.

Конкретні цілі:

- з'ясувати зміст і значення нормативної навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)» у навчальному процесі медичного вишу;
- *зробити* висновки про значення української мови в підготовці майбутнього лікаря;
- *трактувати* поняття стилю і функціонального стилю сучасної української літературної мови.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Розпізнавання стилів сучасної української літературної мови

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Мовний стиль	Сукупність засобів, вибір яких зумовлюється змістом, метою і характером висловлювання
Функціональний стиль	Різновид мовлення з властивими йому лексичними, фразеологічними, морфолого-синтаксичними, орфоепічно-акцентуаційними засобами, використовуваний для здійснення однієї з функцій мови – спілкування, повідомлення і впливу

Теоретичні питання

1. Зміст і значення нормативної навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)» у навчальному процесі медичного вишу.
2. Мовний стиль.
3. Функціональний стиль.

ЗМІСТ ТЕМИ

1. Зміст і значення нормативної навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)» у навчальному процесі медичного вишу

Знання мови завжди було міцною основою освіченості, інтелігентності, важливою складовою особистості лікаря, його професіоналізму. Здавна відомо, що мистецтво мовного спілкування сприяє успіху лікування. Сучасна мова української медицини має дуже широку сферу застосування: в лікарнях і поліклініках, у навчальних аудиторіях медичних вишів і в науково-дослідних лабораторіях, у аптеках і санаторіях, у рекламі на телебаченні та радіо, зрештою, в усіх сім'ях, бо проблеми збереження здоров'я нині гостро актуальні, вони стають предметом щоденних обговорень мільйонами людей.

Проте порушення мовних норм відбувається не лише в повсякденному побутовому спілкуванні, а й у сферах цілком офіційних: на радіо, в телепередачах, у виступах державних службовців. Натомість статус державності української мови давно мав би повернути діловому і науковому стилям їхні національні ознаки, узгоджені з міжнародними стандартами.

Важко переоцінити значення слова в стосунках лікаря і хворого. Словом можна не тільки викликати функціональні зміни в організмі, а навіть призвести до летальних наслідків. Гіппократ стверджував: “Якщо є кілька лікарів, з яких один лікує травами, другий – ножем, третій – словом, то звернімося до того, хто лікує словом”. Вустами вмілого лікаря слово лікує, невмілого – ранить. У такому разі слово буде не психотерапією, а ятрогенією.

Мовлення лікаря має бути точним, логічним, доречним і унормованим.

Унормоване, лексично багате мовлення лікаря – одна з необхідних складових його професійної майстерності. В умовах діяльності в Україні, де державною мовою є українська, професіоналізм неможливий без високого рівня оволодіння нею. Це можливо насамперед за умов, коли відповідних зусиль до опанування культури вживання української медичної лексики докладуть представники і теоретичної, і практичної медицини. А вдосконалення мови майбутніх лікарів, тобто студентів медичних вишів, відбуватиметься тільки за умови

цілеспрямованих і кваліфікованих дій усього професорсько-викладацького колективу навчального закладу, що загалом підвищить рівень професійного спілкування. Кожен викладач мусить володіти взірцевою професійною мовою, дотримуватися правил етики й естетики спілкування, аби власним прикладом впливати на студентів, постійно стежити за їхньою усною і писемною мовою, усувати її недоліки, забезпечувати засвоєння майбутніми лікарями галузевої терміносистеми, формувати навички володіння науковим стилем, звертати увагу на правильне оформлення документів, історій хвороби, на дотримання бібліографічних стандартів, правил цитування тощо.

Розв'язати ці проблеми покликане вивчення навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» у навчальному процесі медичного вищу - це нормативна навчальна дисципліна, яка вивчає норми сучасної української літературної мови з метою подальшого їх застосування в професійній діяльності лікаря.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» як навчальна дисципліна:

а) ґрунтується на засвоєних під час навчання у середній загальноосвітній школі базових знаннях із сучасної української літературної мови й інтегрується з дисциплінами українознавчого спрямування та з іншими дисциплінами на рівні використання фахової нормативної лексики (медичної термінології);

б) закладає основи фахової мови медика з перспективою використання здобутих знань у професійній діяльності;

в) продовжує формувати мовну компетенцію, комунікативні навички майбутніх спеціалістів та сприяє становленню національно свідомої особистості.

На заняттях вивчаються основи сучасного професійного мовлення, медична термінологія, правила укладання фахової документації, культура наукової та професійної української мови.

Студент опановує обов'язкові практичні навички: розрізнення функціональних стилів сучасної української літературної мови, усного та писемного спілкування у сфері професійної діяльності лікаря; культури вживання загальнонаукових, міжгалузевих і вузькоспеціалізованих термінів; укладання основних адміністративно-канцелярських та медичних документів; редагування і перекладу текстів професійного змісту.

Мета вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)» полягає в досягненні **кінцевих цілей**, які встановлюються на основі ОПП підготовки лікаря за фахом.

Кінцеві цілі дисципліни:

- засвоїти основоположні поняття предмета «Українська мова (за професійним спрямуванням)»;
- усвідомити значимість державної мови в професійному спілкуванні;
- засвоїти основи фахової мови медика;
- опанувати навички редагування і перекладу текстів професійного змісту;
- опанувати норми укладання документів.

Теми для самостійного опрацювання

Модуль 1. Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Сильові особливості ділового та професійного спілкування.

Культура публічного виступу

Тема	Кількість годин	Вид контролю
Українська мова (за професійним спрямуванням) як навчальна дисципліна	4	Поточний
Стандартизація документації. Культура її оформлення	4	Поточний
Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації	6	Поточний
Синтаксичні особливості ділових паперів	4	Поточний

Медична професійна мова в історії української літературної мови	4	Поточний
Структура та види наукового тесту	4	Поточний
Особливості використання лексичних одиниць у мовленні медиків	4	Поточний
Сучасний стан і проблеми української медичної термінології	4	Поточний
Типові помилки слововживання в мовленні лікарів	4	Поточний
Особливості використання самостійних та службових частин мови в текстах ділових документів	6	Поточний
Особливості спілкування медичних працівників у різних комунікативних ситуаціях	4	Поточний
Правописний аспект української мови за професійним медичним спрямуванням	4	Поточний
Культура мови медиків. Публічний виступ та його жанри	4	Поточний
Підготовка до підсумкового модульного контролю	4	Підсумковий модульний контроль
Разом	60	

2. Мовний стиль

Слово «стиль» походить від латинського *stilus* – “загострена паличка для писання”- має багато значень і вживається як термін у літературі, мистецтві, архітектурі, соціології та ін.

Щодо **мовного стилю** є чимало визначень. Наведемо два з них:

“Засоби нашої мови, що припускають можливість вибору, відповідним способом використані тим, хто пише або говорить, утворюють те, що ми звемо словесним стилем “ (Л.Булаховський); “Стиль – це суспільно усвідомлена і функціонально зумовлена внутрішньо об’єднана сукупність прийомів уживання, відбору й поєднання засобів мовного спілкування у сфері тієї чи тієї загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими ж

способами вираження, що служать для інших цілей, виконують інші функції в мовній суспільній практиці даного народу” (В.Виноградов).

Отже, ”мовний стиль – це сукупність засобів, вибір яких зумовлюється змістом, метою та характером висловлювання” (О.Пономарів).

2. Функціональний стиль

Функціональний стиль – різновид мовлення з властивими йому лексичними, фразеологічними, морфолого-синтаксичними, орфоепічно-акцентуаційними засобами, використовуваний для здійснення однієї з функцій мови – спілкування, повідомлення та впливу. Основні функції мови такі: комунікативна, номінативна, мислетворча, гносеологічна (пізнавальна), експресивна (виражальна).

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)».
2. Яке призначення навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)» у навчальному процесі медичного вишу?
3. Які кінцеві цілі вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спілкуванням)»?
4. Які практичні навички має опанувати студент у процесі вивчення предмета «Українська мова (за професійним спілкуванням)»?
5. Дайте визначення мовного стилю, функціонального стилю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник, за програмою МОН] / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- 4 –е вид. – К.: Алерта, 2014. – 696 с.
2. Голод Р.Б. Українська мова (за професійним спрямуванням) / Р.Б.Голод, О.М.Мельничук, Л.І.Сілевич. – Івано-Франківськ, 2013.- 212 с.
3. Українська мова за професійним спрямуванням: [навч. посібн.] /Т.В.Симоненко, Г.В.Чорновол, Н.П.Руденко.-К.:ВЦ «Академія»,2007.-272 с.
4. Карман С.О. Українська мова за професійним спрямуванням: [навч. посібн.] / С.О.Карман, О.А.Капусь, В.І.Тихоша. –К., 2013.- 544 с.
5. Золотухін Г.О. Фахова мова медика /Г.О.Золотухін, Н.П.Литвиненко, Н.В.Місник.- К.: Здоров'я, 2002.- 390 с.
6. Пиріг Л.А. Медицина і українське суспільство.- К., 1998.-472 с.
7. Шутак Л.Б. Культура усного спілкування медичних працівників : [навч. посібн.] / Л.Б. Шутак, Г.В.Навчук. – Чернівці, 2014. – 177 с.
8. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Сильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 1	Сильові особливості ділового та професійного спілкування
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Стандартизація документації. Культура її оформлення

Під час вивчення теми звернути увагу на визначення ОДС, основних понять ОДС, класифікацію документів.

Конкретні цілі

Засвоїти:

- поняття про документ, документацію, документування, діловодство;
- класифікацію документів;
- основні поняття офіційно-ділового стилю;
- вимоги до формуляра і бланка документа;
- норми національного стандарту України;
- загальні вимоги до змісту та оформлення реквізитів;
- оформлення сторінки документа;
- поняття рубрикації тексту.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Користування поняттями ОДС

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Офіційно-діловий стиль (ОДС)	Мова ділових паперів: розпоряджень, постанов, програм, заяв, автобіографій, резолюцій, протоколів, наказів, актів, розписок та ін.
Документ	Засіб закріплення на папері інформації про факти, події, явища дійсності та про діяльність людини
Реквізит	Окремий елемент документа
Формуляр	Сукупність реквізитів, розміщених у певній послідовності

Теоретичні питання

1. Офіційно-діловий стиль сучасної української літературної мови (ОДС)
Загальна характеристика.
2. Основні поняття ОДС.
3. Характеристика найуживаніших реквізитів.
4. Класифікація документів.

ЗМІСТ ТЕМИ

Офіційно-діловий стиль (ОДС) – це мова ділових паперів: розпоряджень, постанов, програм, заяв, автобіографій, резолюцій, протоколів, наказів, актів, розписок та ін.

ОДС - один із найдавніших стилів. Його характерні риси властиві документам XI-XII ст., українським грамотам XIУ та ХУ ст., українським літописам.

Обслуговуючи потреби суспільства в державному, громадському, економічному і політичному житті, тексти офіційно-ділового стилю мають виразні відмінності. Однак для всіх текстів ОДС характерні й дуже виразні **спільні** мовні риси.

Ділове мовлення має бути **доступним і зрозумілим**, певною мірою **стандартизованим**. Найхарактерніші прояви стандартизації такі: а) широке вживання мовних кліше типу *у зв'язку, відповідно до, з метою, згідно з*; б) часта повторюваність тих самих слів, форм, зворотів, конструкцій як результат прагнення до однотипності способів вираження думки. Це стосується і ділових паперів. Виклад у текстах ділових паперів має бути **чітким, логічним і якомога лаконічнішим**. Логічна послідовність у документах досягається за допомогою причинно-наслідкових зв'язків у реченні чи в тексті в цілому. Мовні засоби добираються залежно від характеру і призначення документа. Лексика здебільшого нейтральна. Залежно від того, яку саме галузь суспільного життя обслуговує ОДС, він може послуговуватися суспільно-політичною, професійно-виробничою, науково-термінологічною лексикою.

Загальноживаними в діловому стилі є офіційні форми ввічливості: *шановний, високошановний, вельмишановний*.

Мовний етикет відіграє важливу роль у відносинах між діловими партнерами. Особливо, коли доводиться складати листи-прохання, листи-вимоги, листи-претензії.

Характерним є вживання дієприслівникових зворотів, які надають документіві ознаки вичерпності інформації: *зважаючи на; незважаючи на; враховуючи, що.*

Основні ознаки офіційно-ділового стилю:

- використання слів тільки в прямому значенні;
- вживання усталених форм і словосполучень (кліше);
- точність, ясність, стислість формулювань, документація тверджень;
- прямий порядок слів у реченні;
- уникання розмовних, емоційно забарвлених слів та висловів;
- дотримання норм сучасної літературної мови, недопущення калькування;
- широке використання безособових і наказових форм;
- поділ тексту на параграфи, пункти, підпункти;
- відсутність індивідуальних авторських рис.

Правильний вибір граматичної форми слова в ділових паперах не менш важливий, ніж пошуки самого слова. Найпоширеніша помилка вибору граматичної форми – неправильне вживання роду іменників на означення осіб за професією, посадою, званням. Ці іменники, як правило, утворюють паралельні форми: чоловічого і жіночого роду (*лаборант – лаборантка, викладач – викладачка, асистент – асистентка, завідувач – завідувачка, автор - авторка*).

Вибираючи одну з цих форм, слід зважати на те, що іменники – назви професій, посад в українській мові належить узгоджувати зі статтю позначуваної особи (*Тетяна Василівна Сидоренко виконуватиме обов'язки лаборантки; Проф.*

*Л.І. Ткаченко звільнити з посади **завідувачки** кафедри; Проф. В.Терещенко призначити на посаду **завідувача** кафедри).*

Для медичного професійного мовлення характерним є також те, що назви вузьких медичних спеціальностей уживаються тільки в чоловічому роді: *стоматолог Ольга Іванівна Левченко; хірург Лариса Петрівна Яценко, препаратор Любов Іванівна Волкова, зубний технік Людмила Вікторівна Власенко, терапевт Інна Василівна Котова.*

Якщо після таких словосполучень на позначення жіночої статі стоїть дієслово, то воно узгоджується з прізвиськом і вживається у формі жіночого роду.

Наприклад: *Головний лікар Т.Т. Кащенко сама призначила лікування хворому.*

Ще одна поширена помилка в мові ОДС – **відмінювання іменників**. Особливо багато помилок у вживанні форми давального відмінка однини іменників чоловічого і жіночого роду. У давальному відмінку однини іменники чоловічого роду мають паралельні закінчення: **-ові (-еві, -єві)** та **-у (-ю)**. Закінчення **-у (-ю)** характерніше для ділового стилю, хоча припускається і вживання закінчення **-ові (-еві, -єві)**, особливо у випадках, коли треба уникнути двозначності: *допомога профкому* (коли профком допомагає); *допомога профкомові* (коли профком дістає допомогу).

Та все ж для ОДС характерніша форма із закінченням **-у (-ю)**: *ректору (а не ректорові); завідувачу (а не завідувачеві); головному лікарю (а не лікареві).*

Збіг форм родового і давального відмінків трапляється і в іменниках жіночого роду. Тому відмінкові закінчення слід вибирати так, щоб уникнути двозначності.

Наприклад:

Перевірка санепідемстанції – якщо перевіряють санепідемстанцію;

Перевірка санепідемстанцією – якщо перевіряє санепідемстанція.

Мають свої особливості вживання в діловому мовленні й **займенники**.

Займенник **Ви** в офіційних документах пишеться з великої літери.

Як правило, більшість листів пишеться від першої особи множини, але займенник **ми** опускається. Ділові листи починаються дієсловом у першій особі множини (*пропонуємо..., звертаємося..., просимо...*). Паралельно вживається форма третьої особи однини (*профком повідомляє..., деканат застерігає...*).

Займенник першої особи однини **я** вживається лише в особистих паперах і в таких документах як автобіографія, доручення. В інших видах документів, зокрема в розпорядженнях і наказах, вживається дієслово в першій особі однини (*дозволяю..., наказую...*).

Для повідомлення категоричного характеру вживається форма інфінітива дієслова. Менш категоричні безособові форми дієслова доречні в різних інструкціях, статутах, положеннях тощо.

Ділові папери мають і свої **синтаксичні особливості**. Зазвичай використовується прямий порядок слів у реченні. Найчастіше в ділових паперах послуговуються простими реченнями. Вставні слова ставлять на початку речення. Типовими ознаками є вживання пасивних та інфінітивних конструкцій (*розпорядження виконується; постанова скасовується; рішення приймається; одержати ліцензію на випуск зуботехнічних інструментів; взяти до уваги висновки консиліуму*).

У діловому листуванні переважає непряма мова.

Широко вживаються в мові документів словосполучення дієслівного типу: *взяти за основу, доопрацювати, сторони дійшли згоди*.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ОДС

ДОКУМЕНТ – це засіб закріплення на папері інформації про факти, події, явища дійсності та про діяльність людини.

Кожний документ складається з **окремих елементів**, які називаються **РЕКВІЗИТАМИ**. У різних видах ділових паперів склад реквізитів неоднаковий, він залежить від змісту документа, його призначення і способу обробки. Закріплення за реквізитом постійного місця робить документи зручними для зорового сприймання, спрощує їх обробку.

Сукупність реквізитів, які розміщені в певній послідовності, називається **ФОРМУЛЯРОМ**. Кожен вид документа має свій формуляр. Згідно з вимогами, документи повинні мати такі реквізити:

1. Державний герб.
2. Емблема організації чи підприємства.
3. Зображення державних нагород.
4. Код підприємства, установи, організації.
5. Код форми документа.
6. Назва міністерства або відомства, якому підпорядковується установа.
7. Повна назва установи, організації або підприємства – автора документа.
8. Назва структурного підрозділу.
9. Поштова адреса, номер телефону, факсу, банківські реквізити.
10. Назва виду документа.
11. Дата.
12. Індекс документа.
13. Посилання на індекс та дату вхідного документа.
14. Місце укладання чи видання.
15. Гриф обмеження доступу до документа.
16. Адресат.
17. Гриф затвердження.
18. Резолюція.
19. Заголовок про контроль.
20. Відмітка про контроль.

- 21.Текст.
- 22.Відмітка про наявність додатка.
- 23.Підпис.
- 24.Гриф узгодження.
- 25.Віза.
- 26.Печатка.
- 27.Відмітка про засвідчення копій.
- 28.Прізвище виконавця і номер його телефону.
- 29.Відмітка про виконання документа і направлення його до справи.
- 30.Відмітка про перенесення даних на електронний носій.
- 31.Відмітка про надходження.

На практиці всі ці реквізити використовуються тільки в документах, які складаються в державних установах.

ХАРАКТЕРИСТИКА НАЙУЖИВАНІШИХ РЕКВІЗИТІВ

1. Емблема організації чи підприємства розташовується поряд із назвою організації.
2. Повна назва установи, організації чи підприємства розташовується у верхньому лівому кутку.
3. Повна поштова адреса, номер телефону, факсу, номер рахунку в банкові. Цей реквізит розташовується у верхньому лівому кутку, оформляється згідно з поштовими правилами.
4. Назва виду документа розташовується зліва або посередині сторінки. Не використовується в листах.
- 5.Дата ставиться в лівій верхній частині разом із індексом на спеціально відведеному місці. Якщо документ складений не на бланкові, то внизу зліва під текстом.
- 6.Індекс документа розміщується у верхній лівій частині сторінки.

- 7.Посилання на індекс та дата вхідного документа ставляться у верхній лівій частині сторінки.
- 8.Гриф обмеження доступу до документа розташовується з правого боку.
- 9.Адресат розташовується в правій верхній частині сторінки. При адресуванні **ініціали ставляться після прізвища**.
- 10.Гриф затвердження розташовується у верхній правій частині сторінки.
- 11.Резолюція розміщується в правому верхньому кутку або на будь-якій верхній площі лицьового боку документа, окрім полів. У резолюції ініціали ставляться після прізвища або не зазначаються.
- 12.Заголовок до тексту розміщується під назвою документа, відображає його головну ідею, починається з прийменника **про**.
- 13.Відмітка про контроль розташовується з лівого боку у верхній частині поля.
- 14.Текст розміщується по всій ширині сторінки, за винятком полів.
- 15.Відмітка про наявність додатка розміщується ліворуч у верхній половині сторінки. Якщо документ складений не на бланкові, тоді внизу після тексту.
- 16.Підпис розміщується під текстом. При підписуванні документа ініціали ставляться **перед прізвищем**.
- 17.Віза ставиться на першому примірнику документа.
- 18.Печатка прикладається до документа, який вимагає особливого засвідчення.
- 19.Прізвище виконавця та номер його телефону – це обов'язковий реквізит на вихідних документах, розміщується зліва внизу на лицьовому боці документа або на звороті.

20. Відмітка про виконання документа й направлення його до справи розміщується в лівій або центральній частині нижнього поля на першій сторінці.

21. Відмітка про надходження розташовується праворуч на нижньому полі сторінки.

БЛАНК – це аркуш паперу з відтвореними на ньому реквізитами, що містять постійну інформацію.

У медичній галузі поширені бланки направлення на аналіз, індивідуальної карти амбулаторного хворого, первинних оглядів окремих спеціалістів (наприклад, офтальмолога), листка непрацездатності та ін.

Дослідження сечі

Показники	Одиниці СІ
Діурез	
Відносна щільність	
РН сечі	
Білок	
Глюкоза	
Еритроцити	
Лейкоцити	
Епітелій (нирковий)	
Циліндри гіалінові	
Циліндри еритроцитарні, лейкоцитарні, зернисті, воскоподібні, змішані	
Кристали солей	
Формені елементи осаду за методом Нечипоренка:	
лейкоцити	
еритроцити	
За методом Каковського-Аддіса:	

лейкоцити еритроцити циліндри Діастаза (α -амілаза) в сечі	
---	--

Полтавська обласна
стоматологічна поліклініка
ІНДИВІДУАЛЬНА КАРТКА
амбулаторного хворого для одноразового відвідування

Дата _____ Вік _____ Стать _____

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Місце роботи _____

Адреса _____

Прийнятий відділенням – терапевтичним, хірургічним, ортопедичним:
ЛІКАР _____

а) на консультацію; б) для надання невідкладної допомоги; в) на лікування

Діагноз _____

Висновок: _____

Повторні відвідування _____
куди направлений

Лікар _____

ШТАМП – це група реквізитів та їхніх постійних частин, відтворена на бланку документа як єдиний блок.

АБЗАЦ – це відступ на початку першого рядка кожної частини документа, а також фрагмент тексту між двома такими відступами. Він указує на перехід від однієї думки до іншої.

АВТОРСЬКЕ СВДОЦТВО – документ, що посвідчує авторство на винахід та виняткове право на використання його протягом певного періоду.

АДРЕС – письмове привітання з нагоди ювілею або іншої важливої події в житті людини.

АДРЕСА – точна вказівка місця проживання чи перебування кого-небудь або чого-небудь, складена за певною формою.

АДРЕСАНТ – особа, що відправляє документ.

АДРЕСАТ – особа (установа), з якою ведеться листування.

АНКЕТА – стандартна форма документа, що заповнюється окремо конкретними даними.

АНОНС – оформлене певним чином оголошення про лекцію, виставу, концерт.

АТЕСТАТ – документ про середню освіту, який фіксує оцінки рівня знань.

ВАЛЮТА (італ. *valuta* – вартість) –

- грошова одиниця;
- грошові знаки іноземних держав, а також векселі, чеки тощо, використані в міжнародних розрахунках;

- тип грошової системи, що діє в країні (золота, паперова).

ВИСНОВОК – зауваження, оцінки, рішення та їхні аргументи щодо окремого питання або іншого документа уповноважених осіб, комісії або установи.

ВІДОМІСТЬ – це різновид документа, який найчастіше використовується в системі банку, бухгалтерській справі та ін. Відомості бувають платіжні, накопичувальні, на виплату пенсії тощо.

ВІЗА – підпис, що підтверджує факт ознайомлення посадової особи з документом; внутрішнє узгодження документа. Віза складається з:

- особистого підпису особи, яка візує;
- дати.

У разі потреби зазначається посада особи, яка візує, і розшифровується її підпис (зазначаються ініціали і прізвище).

Розрізняються дві форми узгодження документів – внутрішнє (зі службовими особами установи) і зовнішнє (з підвідомчими і непідвідомчими організаціями).

ГРИФ ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ – помітка, яка вказує на особливий характер або особливий спосіб пересилання ділової кореспонденції.

ГРИФ УЗГОДЖЕННЯ – помітка, яка ставиться на зовнішній формі. Цей реквізит складається із:

- слова “УЗГОДЖЕНО”;
- назви посади службової особи (включаючи назву установи), з якою узгоджується документ;
- особистого підпису;
- його розшифрування;
- дати.

ДИЛЕР – (англ. dilare – поширювати, розповсюджувати) – особа (або фірма), яка здійснює біржове чи торгівельне посередництво. Дилери діють від свого імені й можуть виступати посередниками між брокерами, клієнтами, іншими дилерами.

ДИПЛОМ – документ, який засвідчує рівень освіти або досягнення в якійсь галузі діяльності.

ДІЛОВОДСТВО – норми ведення та оформлення документів, діяльність апарату управління, яка охоплює питання документування й організації роботи з документами в процесі здійснення управлінських чинностей.

Головне завдання діловодства – забезпечення швидкої, безперебійної й ефективної роботи установ.

ДУБЛІКАТ – це другий примірник документа, виданий із втратою оригіналу. В юридичному відношенні оригінал і дублікат рівноцінні.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ – різновид службового листа, в якому викладене запрошення взяти участь у якійсь нараді, конференції, зборах.

КЛІШЕ – усталені шаблони в діловому мовленні.

КОНТРАКТ – договір, письмова угода сторін.

КОПІЯ – це точне відтворення оригіналу. На копії документа обов’язково робиться помітка вгорі праворуч “копія”. Різновидами копій є витяг, дублікат.

КУР’ЄР – службовець, який розносить ділові папери.

ЛІТЕРАТУРНА МОВА – унормована форма загальнонародної мови.

МЕНЕДЖЕР – керівник, адміністратор, який не є власником фірми.

НЕТТО – чиста вага.

НОРМИ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ – сукупність загальноприйнятих правил реалізації мовної системи, які закріплюються в процесі соціальної комунікації. Розрізняють різні типи норм: орфоепічні (вимова звуків і звукосполучень), графічні (передача звуків на письмі), орфографічні (написання слів), лексичні (слововживання), стилістичні (відбір мовних елементів відповідно до умов спілкування), пунктуаційні (вживання розділових знаків). **Унормованість** – **головна ознака літературної мови.**

ОРИГІНАЛ – це основний вид документа, перший і єдиний його примірник. Він має підпис керівника установи і в разі потреби його завірено штампом і печаткою.

ПЕЧАТКА – це реквізит, який засвідчує права певних осіб, витрати коштів, матеріальних цінностей тощо. Печатка прикладається до документів, що вимагають особливого засвідчення. Печатки є гербові та прості.

ПІДПИС – позначка, зроблена службовою особою на документі, що свідчить про його вірогідність або надає йому юридичної сили. Підписують, як правило, перший примірник документа. До складу підпису входять:

- зазначення посади (з лівого боку);
- підпис (із правого боку);
- ініціали й прізвище особи, яка підписала документ (праворуч).

РАПОРТ – звіт про виконання завдання, взятих зобов'язань.

РЕЄСТР – реєстрація предметів, осіб, документів.

РЕЗОЛЮЦІЯ – письмова вказівка керівника виконавцю про характер і термін виконання документа.

РЕКЛАМА – процес популяризації товарів, послуг, а також об'яви, плакати, що використовуються як засіб привернення уваги споживачів.

РЕКОМЕНДАЦІЯ – позитивна характеристика особи для певного виду діяльності.

РУБРИКАЦІЯ – членування тексту на складові частини, графічне відокремлення однієї частини від іншої, а також використання заголовків, нумерацій та ін. Найпростіша рубрикація – поділ на абзаци.

СЕРТИФІКАТ – документ, що засвідчує асортимент, кількість і якість експортного товару.

СТАНДАРТ – це норми, певні правила заповнення документа.

СТАНДАРТНІ ДОКУМЕНТИ – це документи, які мають однакову форму і заповнюються в певній послідовності й за обов'язковими правилами (типові листи, типові положення).

СУБСИДІЯ – грошова допомога, відшкодування витрат населенню для оплати комунальних послуг.

ТАРИФНА СІТКА – система ставок, за якими оплачують виробничі та невиробничі послуги, працю.

ЧЕРНЕТКА – попередній текст будь-якого документа.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ:

- 1) за найменуванням: заява, лист, довідка та ін.;
- 2) за походженням: службові (офіційні) й особисті;
- 3) за місцем виникнення: внутрішні, зовнішні;
- 4) за призначенням: щодо особового складу (особові офіційні документи), кадрові, довідко-інформаційні, обліково-фінансові, господарсько-договірні, організаційні, розпорядчі;
- 5) за формою: стандартні (типові) й індивідуальні (нестандартні);
- 6) за напрямом: вхідні, вихідні;
- 7) за терміном виконання: звичайні, безстрокові, термінові, дуже термінові;
- 8) за ступенем гласності: для загального користування, службового користування, секретні, цілком секретні;
- 9) за стадіями створення: оригінали, копії;
- 10) за складністю: прості, складні;
- 11) за терміном зберігання: тимчасового (до 10 років), тривалого (понад 10 років), постійного зберігання;
- 12) за технікою відтворення: рукописні, відтворені механічним способом;
- 13) за носієм інформації: на папері, диску, фотоплівці, дискеті.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Варіант 1

1) Мова ділових паперів – це:

- а) унормована форма літературної мови;
- б) форма науково-публіцистичного стилю;
- в) офіційно-діловий стиль.

2) За формою документи класифікуються на:

- а) вхідні, вихідні;
- б) оригінали, копії;
- в) стандартні й індивідуальні.

3) Позитивна характеристика особи для певного виду діяльності – це:

- а) автобіографія;
- б) характеристика;
- в) рекомендація.

Варіант 2

1) Основні ознаки ОДС – це:

- а) дотримання норм сучасної української мови;
- б) недопущення калькування;
- в) вживання афоризмів і фразеологізмів.

2) За призначенням документи класифікуються на:

- а) щодо особового складу;
- б) вхідні, вихідні;
- в) внутрішні, зовнішні.

3) Норми, певні правила заповнення документації – це:

- а) стандарт;

б)реквізит;

в)бланк.

Варіант 3

1)Основні ознаки ОДС – це:

а)використання дат і підписів;

б)використання слів тільки в прямому значенні;

в)оформлення документів нотаріусом.

2)За походженням документи класифікуються на:

а)стандартні й індивідуальні;

б)службові й особисті;

в)звичайні, безстрокові.

3)Стандартна форма документа, що заповнюється окремо конкретними даними, – це:

а)оригінал;

б)анкета;

в)бланк.

Варіант 4

1)Засіб закріплення на папері інформації про факти, події, явища дійсності

– це:

а)інформаційний лист;

б)документ;

в)відомість.

2)За напрямом документи класифікуються на:

а)стандартні й індивідуальні;

б)вхідні, вихідні;

в)термінові, безстрокові.

3)Окремий елемент документа –це:

а)бланк;

б)абзац;

в)реквізит.

Варіант 5

1)Особа, яка відправляє документ, - це:

а)адресат;

б)адресант;

в)кур'єр.

2)Сукупність реквізитів, які розміщені в певній послідовності, - це:

а)штамп;

б)адрес;

в)формуляр.

3)Попередній текст документа – це:

а)дублікат;

б)чернетка;

в)оригінал.

Варіант 6

1)За стадіями створення документи класифікуються на:

а)тимчасові, тривалі;

б)оригінали, копії;

в)внутрішні, зовнішні.

2) Група реквізитів та їхніх постійних частин, відтворена на бланку як єдиний блок,- це:

- а) документ;
- б) штамп;
- в) анкета.

3) Віза складається з:

- а) штампа, підпису;
- б) печатки, підпису;
- в) підпису, дати.

Варіант 7

1) За технікою відтворення документи класифікуються на:

- а) службового користування, секретні;
- б) рукописні, відтворені механічним способом;
- в) стандартні, індивідуальні.

2) Літературна мова –це:

- а) сукупність різних стилів;
- б) мова художньої літератури;
- в) унормована форма загальнонародної мови.

3) До складу підпису входять:

- а) зазначення посади;
- б) прізвище;
- в) ім'я, по батькові особи.

Варіант 8

1) Печатка – це:

- а) реквізит;
- б) кліше;
- в) гриф узгодження.

2) Відомості бувають:

- а) платіжні, накопичувальні;
- б) видаткові, прибуткові;
- в) індивідуальні, колективні.

3) Адрес – це:

- а) точна вказівка місця проживання;
- б) письмове привітання;
- в) особа, що відправляє документ.

Варіант 9

1) Різновидом копії є:

- а) оригінал;
- б) витяг;
- в) дублікат.

2) Рубрикація – це:

- а) заголовки частин тексту;
- б) поділ тексту на абзаци;
- в) нумерація.

3) Асортимент, кількість і якість експортного товару засвідчує:

- а)печатка;
- б)нотаріус;
- в)сертифікат.

Варіант 10

1)Складовою грифу узгодження є:

- а)печатка;
- б)штамп;
- в)дата.

2)Запрошення взяти участь у якійсь нараді, конференції, зборах міститься в:

- а)оголошенні;
- б)анонсі;
- в)інформаційному листі.

3)Письмова вказівка керівника виконавцю про характер і термін виконання документа – це:

- а)віза;
- б)наказ;
- в)резолуція.

Варіант 11

1)Печатки бувають:

- а)гербові, прості;
- б)круглі, трикутні, прямокутні;
- в)секретні, для загального користування.

2)Перший і єдиний примірник документа – це:

- а)оригінал;
- б)дублікат;

в)авторське свідоцтво.

3)Документ, який засвідчує рівень освіти або досягнення в якійсь галузі,- це:

а)атестат;

б)диплом;

в)сертифікат.

Варіант 12

1)Керівник, який не є власником фірми, - це:

а)брокер;

б)дилер;

в)менеджер.

2)Усталені шаблони в діловому мовленні – це:

а)кальки;

б)кліше;

в)фразеологізми.

3)Норми ведення та оформлення документації – це:

а)офіційно-діловий стиль;

б)діловодство;

в)реквізити.

Варіант 13

1)Фрагмент тексту між двома відступами – це:

а)параграф;

б)абзац;

в)розділ.

2)Дублікат видається у зв'язку з:

а)відсутністю печатки;

б)втратою оригіналу;

в)необхідністю мати два примірники документа.

3)Дублікат і оригінал у юридичному відношенні:

а)рівноцінні;

б)нерівноцінні;

в)рівноцінні за умови завірення нотаріусом.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.212-131.

Додаткова

2. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: [підручник, за програмою МОН].- 4-е видання / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- К.: Алерта, 2014.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 1	Стильові особливості ділового та професійного спілкування
Тема для самостійної роботи (6 год.)	Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації

Під час вивчення теми звернути увагу на вимоги до складання й оформлення документів, їх призначення, реквізити, структуру тексту.

Конкретні цілі

- **Засвоїти** визначення, реквізити, особливості оформлення текстів таких документів: автобіографія, заява, характеристика, доручення, розписка, пояснювальна записка.
- **Ознайомитися** з особливостями таких документів: трудовий договір, трудова угода, інструкція, статут, положення, правила, вказівка, розпорядження, наказ, довідка, доповідна записка, звіт, протокол, витяг з протоколу, запрошення, оголошення, лист.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
----------------------------	------------------

Українська мова (шкільний курс)	Написання документів
------------------------------------	----------------------

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Автобіографія	Документ, у якому особа повідомляє основні факти своєї біографії
Заява	Документ, який містить прохання особи (особиста заява) або установи (службова заява) щодо здійснення своїх прав або захисту інтересів
Характеристика	Документ, у якому в офіційній формі висловлено громадську думку про працівника як члена колективу (чи особу за місцем проживання) і який складається на його вимогу або письмовий запит іншої установи для подання до цієї установи
Доручення	Документ, яким установа, організація чи підприємство або приватна особа надають іншій особі право на одержання певних матеріальних цінностей, товарів чи на проведення певної діяльності від їхнього імені
Розписка	Документ, яким особа письмово підтверджує

<p>Пояснювальна записка</p>	<p>здійснення певної дії</p> <p>Документ, у якому працівник пояснює свої дії, вчинки (йдеться про невиконання певної роботи, порушення дисципліни та ін.)</p>
------------------------------------	---

Теоретичні питання

1. Визначення, реквізити, особливості написання автобіографії.
2. Визначення, реквізити, особливості написання заяви.
3. Визначення, реквізити, особливості написання доручення.
4. Визначення, реквізити, особливості написання розписки.
5. Визначення, реквізити, особливості написання пояснювальної записки.

ЗМІСТ ТЕМИ

ОСОБОВІ ДОКУМЕНТИ

АВТОБІОГРАФІЯ – це документ, у якому особа повідомляє основні факти своєї біографії.

Автобіографія

Я, Прокопенко Марина Олександрівна, народилася 29 квітня 1992 року в с. Великих Сорочинцях Миргородського р-ну Полтавської обл. у родині лікаря.

З 1999 по 2009 рік навчалася у ЗОШ №1 с.Великих Сорочинців.

У 2009 році вступила до вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія” на медичний факультет, де навчаюся і зараз.

Склад сім’ї:

батько – Прокопенко Олександр Васильович, 1964 року народження, лікар, працює у Великосорочинській лікарні;

мати – Прокопенко Наталія Вікторівна, 1965 року народження, викладач музики в дитячій музичній школі с.Великих Сорочинців.

17.09.09

Підпис

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.

2. Текст, у якому зазначаються:

- прізвище, ім'я, по батькові;
- дата народження;
- місце народження;
- відомості про освіту (повне найменування всіх навчальних закладів, у яких довелося вчитися);
- відомості про трудову діяльність (коротко, в хронологічній послідовності назви місць роботи і посад);
- відомості про громадську роботу;
- відомості про склад сім'ї.

3. Дата написання.

4. Підпис.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Кожне нове повідомлення автобіографії у формі “З____ по____” починається з абзацу.

Усі загальновідомі власні назви (ЗОШ, ЦРЛ і т.п.) пишуться як аббревіатури.

Реквізит “дата” записується двозначними числами через крапку, крапка в кінці не ставиться.

Відповідні граматичні особливості мають топоніми на позначення місця народження, місця навчання і т. ін.

Автобіографія – обов’язковий документ особової справи.

ЗАЯВА– це документ, який містить прохання особи (особиста заява) або установи (службова заява) щодо здійснення своїх прав або захисту інтересів.

Ректору
вищого державного
навчального закладу України
“Українська медична стоматологічна академія”
проф. Ждану В.М.
студента 1 групи 1 курсу
стоматологічного факультету
Ткача Андрія Романовича

Заява

Прошу надати академічну відпустку за станом здоров’я з
17.09.16.

Довідку додаю.

15.09.16

Підпис

Реквізити:

- 1.Адресат (назва установи або посада та ініціали керівника, на ім’я яких подається заява).
- 2.Адресант (назва установи або посада та ініціали (іноді адреса і паспортні дані) особи, яка звертається із заявою.
- 3.Назва виду документа.

4.Текст.

5.Підстава (додаток): перелік документів, доданих до заяви на підтвердження її правомірності.

6.Дата.

7.Підпис.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Заява пишеться власноручно заявником у одному примірнику.

Перелік документів, які додаються до заяви, залежить від того, в чому полягає прохання заявника.

ХАРАКТЕРИСТИКА – це документ, у якому в офіційній формі висловлено громадську думку про працівника як члена колективу (чи особу за місцем проживання) і який складається на його вимогу або письмовий запит іншої установи для подання до цієї установи.

ХАРАКТЕРИСТИКА

Макаренко Валентини Іванівни,
медичної сестри урологічного відділення
Полтавської обласної клінічної лікарні,
1989 року народження

Макаренко В.І. працює на посаді медичної сестри урологічного відділення з 2008 року. До роботи ставиться сумлінно, постійно підвищує свій професійний рівень.

За час роботи в обласній клінічній лікарні Макаренко В.І. зарекомендувала себе як добрий організатор масових заходів. Працює над науковою темою, з

якою виступала на науковій конференції викладачів ВДНЗУ “Українська медична стоматологічна академія” у 2009 році.

Макаренко В.І. вимоглива до себе, має повагу серед колег і хворих.

18.01.10

Головний лікар (підпис)

В.Г.Кучеренко

Печатка

Р е к в і з и т и:

1.Назва виду документа.

2.Заголовок (прізвище, ім'я, по батькові особи, якій видається характеристика; рік або повна дата народження, посада; якщо треба – місце проживання).

3.Текст, який містить такі відомості:

- трудова діяльність працівника (з якого часу в цій установі, на якій посаді);
- ставлення до службових обов'язків та трудової дисципліни (вказуються найбільш значущі досягнення, заохочення та стягнення);
- моральні якості (риси характеру, ставлення до інших членів колективу);
- висновки;
- призначення характеристики (за потреби).

4.Дата складання.

5.Підпис керівника установи (за потреби – інших відповідальних осіб).

6.Печатка.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Характеристику пишуть або друкують у двох примірниках на стандартних аркушах паперу, один з яких видають особі, а другий (копію) підшивають до особової справи.

Характеристика видається на вимогу працівника або на запит іншої установи.

За потреби вказують призначення характеристики.

Текст викладається від третьої особи.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

ВАРІАНТ 1

1. Назва місця народження в автобіографії пишеться в:

- а) називному відмінку;
- б) давальному відмінку;
- в) місцевому відмінку.

2. Заява – це:

- а) документ, який містить вимогу до керівника;
- б) особисте прохання особи;
- в) документ, який містить прохання особи або установи щодо здійснення своїх прав або захисту інтересів.

3. Характеристика оформляється:

- а) на бланку;
- б) на стандартному аркуші у двох примірниках;
- в) на стандартному аркуші в одному примірнику.

ВАРІАНТ 2

1. Назва місця народження в автобіографії оформляється в такій послідовності:

- а) область, район, село;

б) село, область, район;

в) село, район, область.

2. Адресант у заяві оформляється в:

а) називному відмінку;

б) родовому відмінку;

в) давальному відмінку.

3. Характеристику засвідчує:

а) печатка;

б) печатка і штамп;

в) печатка і нотаріус.

ВАРІАНТ 3

1. Місце навчання в автобіографії оформляється в:

а) називному відмінку;

б) родовому відмінку;

в) місцевому відмінку.

2. Адресат у заяві оформляється в:

а) орудному відмінку;

б) знахідному відмінку;

в) давальному відмінку.

3. Характеристику підписують:

а) адресант;

б) голова профспілкового комітету;

в)керівник установи, за потреби – інші відповідальні особи.

ВАРІАНТ 4

1.Особливістю написання автобіографії є:

- а)написання кожного повідомлення з абзацу;
- б)вживання аббревіатур;
- в)написання числівників словами.

2.Адресант у заяві оформляється в:

- а)називному відмінку;
- б)родовому відмінку;
- в)знахідному відмінку.

3.Характеристика містить такі реквізити:

- а)назва, заголовок, текст, дата, підпис, печатка;
- б)назва, адресант, текст, дата, підпис, печатка;
- в)заголовок, текст, дата, печатка, підпис.

ВАРІАНТ 5

1.Правильний запис особи в автобіографії такий:

- а)Я, Тимченко Марія Петрівна;
- б)Я, Тимченко М.П.;
- в)Я Тимченко Марія Петрівна.

2.Адресант у заяві оформляється в:

- а)родовому відмінку;

- б)давальному відмінку;
- в)знахідному відмінку.

3.Реквізити в характеристиці розташовані в такій послідовності:

- а)назва, заголовок, текст, дата, підпис, печатка;
- б)заголовок, назва, текст, дата, підпис, печатка;
- в)заголовок, назва, текст, підпис, дата, печатка.

ВАРІАНТ 6

1.Правильний запис дати народження в автобіографії такий:

- а)28 червня 1989 року;
- б)28 червня 1989 р.;
- в)28.06.1989.

2.Від першої особи пишуться такі документи:

- а)заява;
- б)автобіографія;
- в)характеристика.

3.У заголовку характеристики вказуються:

- а)прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, посада, місце проживання;
- б)прізвище, ім'я, по батькові, рік або повна дата народження, посада, національність, якщо треба – місце проживання;
- в)прізвище, ініціали, рік народження, національність.

ВАРІАНТ 7

1.Дата написання автобіографії записується так:

а)17.06.05;

б)17 червня 2005 р.

в)17 червня 2005 року.

2.Точна вказівка місця проживання, складена за певною формою, -це:

а)адрес;

б)адреса;

в)адресат.

3.Прізвище, ім'я, по батькові особи, на яку видається характеристика, ставиться в:

а)родовому відмінку;

б)знахідному відмінку;

в)давальному відмінку.

ВАРІАНТ 8

1.Відомості про батька в автобіографії вказуються так:

а)Батько – Павленко В.П.;

б)Батько – Павленко Володимир Павлович;

в)батько, Павленко В.П.

2.Реквізити в заяві розташовуються в такій послідовності:

а)адресант, адресат, текст;

б)адресат, адресант, назва;

в)адресат, адресант, текст.

3.Документ, де висловлена громадська думка про працівника як члена колективу,

- це:

а)автобіографія;

б)рекомендація;

в)характеристика.

ВАРІАНТ 9

1.Інформація про факти, події викладається в автобіографії:

- а)у послідовності, що зумовлюється ступенем важливості певної інформації;
- б)у хронологічній послідовності;
- в)у послідовності, що чітко визначається стандартами оформлення документів.

2.Назва установи або посада та ініціали особи, яка звертається із заявою, - це:

- а)адресат;
- б)адресант;
- в)підпис.

3.Текст характеристики містить такі відомості:

- а)трудова діяльність, моральні якості працівника;
- б)трудова діяльність, ставлення до службових обов'язків та трудової дисципліни; моральні якості; висновки; призначення характеристики;
- в)трудова діяльність, ставлення до трудової дисципліни, моральні якості, призначення характеристики.

ВАРІАНТ 10

1.Автобіографія –це:

- а)документ, що фіксує відомості про трудову діяльність;
- б)обов'язковий документ особової справи працівників;
- в)документ, у якому особа повідомляє основні факти своєї біографії.

2.Назва установи або посада та ініціали керівника, на ім'я якого подається заява, - це:

- а)адресат;
- б)адресант;
- в)адрес.

3.Документ, який складається на вимогу працівника або письмовий запит іншої установи для подання до цієї установи, -це:

- а)наказ;
- б)рекомендація;
- в)характеристика.

ВАРІАНТ 11

1.У тексті автобіографії зазначаються:

- а)ініціали та прізвище особи;
- б)рік народження;
- в)прізвище, ім'я, по батькові;
- г)місце народження;
- г)відомості про моральні якості особи;
- д)дата народження і дата написання автобіографії.

2.Перелік документів, доданих до заяви на підтвердження її правомірності, -це реквізит:

- а)текст;
- б)підстава;
- в)адресант.

3.Реквізити в характеристиці розташовуються в такій послідовності:

- а)дата, підпис, печатка;
- б)дата, печатка, підпис;

в) підпис, дата, печатка.

ВАРІАНТ 12

1. У тексті автобіографії зазначаються:

- а) відомості про трудову діяльність;
- б) відомості про членів родини, які перебували за кордоном;
- в) ініціали та прізвище особи;
- г) місце народження.

2. Реквізити в заяві розташовуються в такій послідовності:

- а) назва виду документа, текст, дата;
- б) адресат, адресант, назва;
- в) адресант, адресат, текст.

3. За походженням характеристика – це:

- а) стандартний документ;
- б) офіційний документ;
- в) особистий документ.

ВАРІАНТ 13

1. Реквізити автобіографії розташовуються в такій послідовності:

- а) прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження;
- б) назва виду документа, текст, підпис, дата;
- в) назва виду документа, текст, дата, підпис.

2. Особиста заява оформляється:

- а) від руки на бланку установи;
- б) машинописом на бланку установи;

в)власноручно в одному примірнику;

г)власноручно у двох примірниках.

3.Відомості про особу, якій видається характеристика, викладаються:

а)у хронологічній послідовності;

б)у будь-якій послідовності;

в)у послідовності, що зумовлюється ступенем важливості тієї чи іншої інформації.

ДОРУЧЕННЯ

ДОРУЧЕННЯ– це документ, яким установа, організація чи підприємство або приватна особа надають іншій особі право на одержання певних матеріальних цінностей, товарів чи на проведення певної діяльності від їхнього імені.

ДОРУЧЕННЯ

Я, Олексюк Олена Андріївна, яка проживає в м. Полтаві по вул. Шевченка, 4, кв.5, цим дорученням уповноважую Бойка Ігоря Васильовича, який проживає в м. Полтаві за тією ж адресою, отримати поштовий переказ на моє ім'я в поштовому відділенні №2 м. Полтави.

Доручення дійсне до 12.09.16.

07.09.16

Підпис

Підпис Олексюк О.А. засвідчую:

Р е к в і з и т и:

1.Назва виду документа.

2.Текст.

3.Дата.

4.Підпис особи, яка склала доручення.

5.Завірення підпису.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Доручення бувають офіційні та особисті.

Особисті доручення набувають юридичної сили тоді, коли підпис особи, як склала доручення, завірений нотаріально або в менш важливих випадках – керівником установи.

Офіційні доручення друкуються на спеціальному бланку. **Офіційні довіреності** на отримання товарно-матеріальних цінностей є на сьогодні **бланками суворої звітності**. Вони продаються в спеціальних магазинах, де робляться записи, кому і на якій підставі продані бланки довіреностей.

Для багатьох доручень є друковані бланки, куди від руки вписують прізвище, ім'я та по батькові того, кому доручають, що саме, де треба одержати, та завіряють підписом і круглою печаткою. Завіряється також підпис особи, на ім'я якої написано доручення.

РОЗПИСКА

РОЗПИСКА– документ, яким особа письмово підтверджує здійснення певної дії.

РОЗПИСКА

Я, студент стоматологічного факультету ВДНЗУ “УМСА” Тесленко М.О., отримав від завідувача бібліотеки Проценко К.П. для тимчасового користування на час канікул 1 (один) підручник із фізики, 1 (один) підручник із біології, 1 (один) підручник із політології.

25.12.16

Підпис

Підпис студента Тесленка М.Н. засвідчую:

Декан стоматологічного

факультету

(підпис)

доц. А.І.Сидорова

Р е в і з и т и:

1. Назва виду документа.

2. Текст:

- прізвище, ім'я, по батькові та посада особи, яка дає розписку і підтверджує отримання цінностей;
- прізвище, ім'я, по батькові та посада особи, яка передала цінності;
- у чому конкретно дано розписку (вказуються точні найменування матеріальних цінностей, їх кількість і вартість – словами і цифрами);
- відомості про документ (паспорт, посвідчення), що засвідчує особу, яка отримує цінності;
- підстава передачі й отримання цінностей.

3. Дата.

4. Підпис особи, яка отримала цінності.

5. Завірення підпису (в приватній розписці).

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Розписка – це документ, що може мати службовий або приватний характер. У першому випадку працівник установи, організації чи підприємства одержує цінності від іншої установи, в другому – приватна особа від приватної особи.

Якщо передаються суми грошей, у розписці вказують адресу, номер і серію паспорта того, хто їх отримує. Грошові суми пишуться словами, а в дужках – цифрами: *в сумі п'ять тисяч сімсот двадцять (5720) гривень*. Підпис особи, яка дає розписку, засвідчує нотаріус.

Розписка пишеться лише в одному примірнику. Ніякі виправлення в ній неприпустимі.

ДОКУМЕНТИ З КАДРОВО-КОНТРАКТОВИХ ПИТАНЬ

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР

ДОГОВІР – документ, який фіксує домовленості між державами, державними чи громадськими установами, організаціями, підприємствами чи особами про дотримання виконання зобов'язань щодо прав і обов'язків сторін, які уклали між собою договір.

ДОГОВІР № _____

на виконання робіт

м. Полтава

“__” _____ 2010 __р.

МП “Дентсплай” в особі директора Ковалю В.П., що діє на підставі Статуту, далі названого “ВИКОНАВЕЦЬ” з одного боку, і _____ в особі,

_____ що діє на підставі _____, названий далі “ЗАМОВНИК”, з другого боку, уклали цей договір про таке:

1.ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

ЗАМОВНИК отримує, а ВИКОНАВЕЦЬ зобов'язується виконати такі види робіт: _____

2.ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. ВИКОНАВЕЦЬ: _____

2.2. ЗАМОВНИК: _____

3.ПОРЯДОК РОЗРАХУНКІВ

3.1 ЗАМОВНИК робить попередню чи повну сплату, що є підставою для початку робіт.

4.ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

5.ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Цей договір складено у двох примірниках, він набуває чинності з моменту його підписання і діє до підписання акта виконаних робіт.

6.ЮРИДИЧНА АДРЕСА І РЕКВІЗИТИ СТОРІН

ЗАМОВНИК:

ВИКОНАВЕЦЬ:

7.ПІДПИСИ СТОРІН

Печатка

Р е к в і з и т и:

1.Назва виду документа.

2.Заголовок.

3.Місце укладення.

4.Дата.

5.Повні назви сторін, їхніх представників (прізвище, ім'я, по батькові), повноважень, на підставі яких вони діють.

6.Текст, який містить:

- термін виконання;
- кількісні та якісні показники;
- вартість робіт (продукції) і загальну суму;
- порядок виконання робіт;
- порядок розрахунків між сторонами;
- відповідальність сторін;
- порядок і місце розв'язання суперечок;
- форс-мажорні обставини.

7.Відомості сторін: юридичні адреси установ або паспортні дані осіб.

8.Підписи сторін.

9.Печатка однієї або всіх установ, які укладають договір.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Договори набувають чинності з моменту їх підписання або з того часу, який зазначений у договорі як початок дії договору.

Якщо договір укладається між юридичною особою (організацією, установою чи підприємством), яка має власну печатку, і фізичною особою, то підпис останньої має бути завірений нотаріально.

ТРУДОВА УГОДА

ТРУДОВА УГОДА – це документ, який укладається установою, організацією чи підприємством зі штатним працівником (групою працівників) на виконання робіт і доручень, які виходять за межі їхніх службових обов’язків, або з позаштатними працівниками на виконання певних робіт.

ТРУДОВА УГОДА

м. Полтава “___” _____ 2010 р.

Цю трудову угоду укладено між _____

в особі _____

названий далі “Замовник”, і _____

(прізвище, ім’я, по батькові)

названий далі “Виконавець”, про подане нижче:

1.Виконавець з “___” _____ 2010 р. до”___” _____ 2010_р.

зобов’язується виконати роботу _____

_____

(опис робіт)

Особливі умови: _____

2.Замовник зобов'язується в місячний термін після підписання акта про приймання робіт від

Виконавця _____
за _____

заплатити суму в кількості _____ грн. _____ коп.,
у тому числі ПДВ 20% _____ грн. _____ коп.

Виконавець _____
zareєстрований: м. _____, вул. _____, буд. _____,
Паспорт: серія _____ № _____, виданий _____

(ким, дата видачі)

Сімейний стан _____

Особовий рахунок ощадної книжки № _____ ощадний банк № _____

Розрахунковий рахунок районного відділення Житлсоцбанку № _____

Сторони угоди:

Замовник

Виконавець

_____

_____

Печатка

Р е к в і з и т и:

1. Назва.

2. Заголовок.

3. Місце укладання.

4. Дата.

5. Текст.

6.Юридичні адреси сторін.

7.Підпис, печатка.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ДОКУМЕНТИ

НАКАЗ – це розпорядчий документ, який видається керівником установи і стосується організаційних та кадрових питань.

Міністерство охорони здоров'я України
ВДНЗУ “Українська медична стоматологічна академія”

НАКАЗ №

від “__” _____2010_р.

м. Полтава

Про прийняття на роботу

за контрактом

Призначити:

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

на посаду _____

на умовах укладеного з ним контракту від” __” _____2009_р.

Підстава: контракт від” __” _____2009_р.

Ректор

(підпис)

проф. В.М.Ждан

Р е к в і з и т и:

1.Назва виду документа.

2.Назва установи, що видає наказ, або посади керівника.

3. Місце видання.

4. Номер.

5. Дата.

6. Заголовок.

7. Текст, що складається з двох частин:

- констатуються й аналізуються факти;
- подаються розпорядження, заохочення або стягнення.

8. Підпис керівника установи.

9. Печатка.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Наказ, виданий з **організаційних питань**, може стосуватися будь-яких аспектів виробничої діяльності: організації праці, створення, реорганізації чи ліквідації виробничих підрозділів тощо.

Накази з **кадрових питань** регламентують внутрішнє життя колективу і стосуються добору, звільнення і розстановки працівників, оформлення відпусток, заохочення, стягнення працівників тощо.

Накази **друкуються** на бланках установи.

Текст викладається в наказовій формі. Кожний пункт наказу починається з дієслова в наказовій формі (*призначити, перевести, звільнити, оголосити*), яке пишеться великими літерами. Наприкінці кожного пункту зазначається підстава для його складання.

До викладу тексту наказу існують певні вимоги:

1. У наказах про прийняття на роботу обов'язково зазначають: а) на яку посаду; б) до якого структурного підрозділу; в) з якої дати оформляється на роботу; г) вид прийняття на роботу (на постійну, тимчасову, за сумісництвом); г) особливі умови роботи (з прийняттям матеріальної відповідальності, зі скороченим робочим днем тощо).

2. У наказах про переведення на іншу роботу вказують вид і мотивування переведення.

3. У наказах про надання відпустки зазначають: а) вид відпустки (основна, додаткова, за тривалий стаж роботи на одному підприємстві, навчальна, у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, без збереження заробітної плати, за сімейними обставинами); б) загальна кількість робочих днів; в) дата виходу у відпустку і повернення; г) період, за який надано відпустку.

4. У наказах про звільнення працівників зазначають: а) дату звільнення; б) мотивування.

Наказ набуває чинності з моменту його підписання.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ – це документ, який видається керівником установи, організації чи підприємства задля вирішення поточних оперативних питань.

Полтавська обласна клінічна лікарня

РОЗПОРЯДЖЕННЯ №23

18.01.10

м. Полтава

Про проведення ремонту
приміщень відділення нервових хвороб

Для проведення ремонту приміщень відділення нервових хвороб пропоную:

1. Звернутися з клопотанням до голови облдержадміністрації про виділення коштів для ремонту.

2. На період ремонту виділити додаткові ліжко-місця у відділенні психіатрії.

3.Відповідальним за ремонт призначити завідувача відділення нервових хвороб Левченка В.М.

Головний лікар

(підпис)

С.В. Головач

Р е к в і з и т и:

- 1.Назва структурного підрозділу.
- 2.Коди.
- 3.Назва виду документа.
- 4.Дата.
- 5.Індекс.
- 6.Місце видання.
- 7.Заголовок до тексту.
- 8.Текст із двох частин: констатуючої й розпорядчої.
- 9.Підпис.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Розпорядження має визначений термін дії.

У тексті розпорядження, як правило, є частина констатуюча, де вказуються причини і мета видання розпорядження, та розпорядча, де йдеться про події, які треба виконувати, і вказуються відповідальні особи.

ВКАЗІВКА – це правовий акт, який видається керівником органу державного управління і має організаційно-методичний характер щодо виконання правових документів цього органу.

Міністерство охорони здоров'я України
Головне управління закладів охорони здоров'я

Затверджено постановою

від 27.12.96 №15

ВКАЗІВКА

про порядок формування регульованих
цін за медичні послуги

- 1.Ця вказівка поширюється на заклади охорони здоров'я України.
- 2.Формування регульованих цін за медичні послуги здійснюється обласними управліннями охорони здоров'я.
- 3.Визначення пільгових умов здійснюється згідно з чинним законодавством.

Начальник управління охорони
здоров'я

(підпис)

Л.П.Степова

Р е к в і з и т и:

- 1.Назва відомства установи і структурного підрозділу.
- 2.Назва виду документа.
- 3.Дата.
- 4.Місце видання.
- 5.Індекс.
- 6.Заголовок.
- 7.Текст.
- 8.Підпис.
- 9.Відмітка про узгодження.

СТАТУТ – це зведення правил, які регулюють основи організації та діяльності установ певної галузі господарства.

Зразок формуляра статуту про організацію приватного стоматологічного кабінету.

Зареєстровано

Затверджено засновником

ухвалою виконкому

_____

(назва районної ради)ради народних депутатів_____

(назва організації-засновника)

_____

(області, міста) _____

від ” ___ ” _____ 2010 р.

№ _____

Голова виконкому

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

С Т А Т У Т

_____

(повна назва стоматологічного кабінету)

1. Загальні положення.
2. Завдання і функції стоматологічного кабінету.
3. Майно кабінету.
4. Управління кабінетом.
5. Організація й оплата праці.
6. Звіт, звітність і контроль.
7. Зовнішньоекономічна діяльність стоматологічного кабінету.

8.Реорганізація і припинення діяльності стоматологічного кабінету.

ПОГОДЖЕНО

_____

_____

“ ___ ” _____ 2010 р.

Статут зареєстровано

реєстраційний №__

Ухвалено на загальних

зборах трудового

колективу

протокол № ____ від__

Р е к в і з и т и:

1.Гриф затвердження.

2.Назва виду документа.

3.Заголовок.

4.Текст, який складається з таких розділів:

- загальні положення;
- основна діяльність: у чому полягає її порядок;
- планування й облік роботи;
- призначення допоміжних служб;
- взаємодія з іншими органами, що здійснюють аналогічну діяльність;
- специфічні особливості діяльності;
- відповідальність організації за виконання зобов'язань і порядок розгляду суперечок, пред'явлення претензій, позовів;
- заохочення;
- дисциплінарні стягнення.

Текст статуту розбивають на параграфи, які групують у розділи (позначаються римськими цифрами).

Статути після їх затвердження підлягають обов'язковій реєстрації в органах Міністерства фінансів України.

ІНСТРУКЦІЯ – це правовий акт, що видається органом державного управління для встановлення правил, які регулюють організаційні, науково-технічні, технологічні, фінансові та інші спеціальні сторони діяльності установ, урядових осіб і громадян.

Акціонерне товариство “Аско”

254212, м. Полтава, вул. Довженка, 2,

тел. 59-39-67

факс 419-47-84

12.12.05 №3847/389

Районним філіям акціонерного товариства “Аско”

ІНСТРУКЦІЯ

про порядок прийому, використання
приватизаційних сертифікатів і виплати
дивідендів акціонерам

Згідно з чинним законодавством та у зв'язку з уведенням Кабінетом Міністрів України Декрету “Про систему приватизації державного майна” АТ “Аско” встановлює такий порядок використання приватизаційних сертифікатів і виплату дивідендів акціонерам:

1. Філії, які належать АТ “Аско”, можуть приймати сертифікат від населення з метою реального використання.
2. Згідно з постановою АТ “Аско” обласні приватизаційні центри повинні вчасно виплачувати акціонерам дивіденди.

Голова “Аско”

(підпис)

І.Б. Коваленко.

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.

2. Гриф затвердження.
3. Заголовок.
4. Текст.
5. Коди.
6. Дата.
7. Індекс.
8. Місце видання.
9. Підписи.

Особливим видом інструкції, який широко використовується в медичній галузі, є **інструкція щодо використання медичних препаратів**, яка додається практично до кожної упаковки ліків, що продаються в аптечній мережі. Перед використанням ліків такі інструкції читають дуже багато людей, але, на жаль, досі вони не стали еталоном мовної грамотності. Основні розділи “Інструкції для медичного застосування препарату” такі:

1. Загальна характеристика.
2. Форма випуску.
3. Фармакотерапевтична група.
4. Фармакологічні властивості.
5. Показання до застосування.
6. Спосіб застосування і дози.
7. Побічна дія.
8. Протипоказання.
9. Особливості застосування.
10. Передозування.
11. Взаємодія з іншими лікарськими засобами.
12. Умови та термін зберігання.
13. Умови відпуску.
14. Упаковка.

15.Виробник.

ПРАВИЛА – це службові документи, в яких викладаються настанови чи вимоги, що регламентують певний порядок дій, поведінки юридичних та фізичних осіб.

ПРАВИЛА

прийому до вищих навчальних закладів України

1. На перший курс вищих навчальних закладів приймаються громадяни України, які мають повну середню освіту.
  2. Усі вступники мають рівні права.
  3. Організацію прийому до вищого навчального закладу здійснює приймальна комісія, яка затверджується наказом ректора і діє відповідно до Положення про приймальну комісію вищого навчального закладу, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 12.12.97 №39.
  - 4.Строки прийому документів на денну форму навчання визначаються правилами прийому до вищого навчального закладу.
  - 5.Рішення про проведення вступних іспитів ухвалюється приймальною комісією вищого навчального закладу залежно від конкурсної ситуації, що склалася за поданими документами.
  - 6.Програми вступних іспитів та тестування із загальноосвітніх дисциплін не повинні виходити за межі програм середньої загальноосвітньої школи.
  - 7.Порядок проведення перевірки та зберігання робіт вступників, які склали вступні випробування, визначається положенням про приймальну комісію вищого навчального закладу.
- Затверджено відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 21.07.92 №408, Міністерства освіти України від 27.07.92 №115.

Міністр освіти України

(підпис)

Розшифрування

Р е к в і з и т и:

1. Гриф затвердження.
2. Назва виду документа.
3. Заголовок (короткий виклад призначення правил).
4. Дата.
5. Номер.
6. Текст (може складатися з пунктів).
7. Підпис особи, відповідальної за складання правил.

ПОЛОЖЕННЯ – це правовий акт, який встановлює основні правила організаційної діяльності установ та їхніх структурних підрозділів, його складають переважно при створенні нових підприємств чи установ. Затверджується вищими органами або керівниками установ.

Зразок формуляра:

Положення
про структурний підрозділ
25.01.10

Затверджую
Ректор (підпис)
розшифрування підпису

СТРУКТУРА ТЕКСТУ

Загальне положення

Основні завдання

Функції

Права і обов'язки

Керівництво

Взаємини, зв'язок

Майно і кошти

Контроль, перевірка і ревізування діяльності

Реорганізація і ліквідація

Керівник структурного
підрозділу (підпис)
До справи №36-45

Розшифрування підпису

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.
2. Герб.
3. Назва установи.
4. Дата.
5. Місце видання.
6. Заголовок.
7. Гриф затвердження.
8. Текст, у якому вказуються:
  - мета створення установи;
  - основні завдання;
  - функціональні зв'язки з іншими установами;
  - основні та обігові кошти;
  - призначення службових приміщень;
  - виробничо-господарча діяльність виробництва;
  - завдання щодо якості виробництва продукції та ін.

Наводимо спрощений варіант **положення** про одну з наймасовіших благодійних організацій Полтавщини в галузі практичної медицини.

ЧЛЕНСЬКА БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ “ЛІКАРНЯНА КАСА ПОЛТАВЩИНИ”

Членом ЛК можуть бути громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, які досягли 18 років.

Членство в ЛК має добровільний характер.

Безкоштовне забезпечення хворих, членів ЛК, медикаментами та медичними засобами – це провідний напрямок діяльності ЛК, що відповідає статутній меті ЛК.

Особи, які бажають вступити до ЛК, подають особисту заяву на ім'я голови правління і сплачують вступний одноразовий внесок 3 грн. та щомісячно - членський внесок 5 грн.

Вступ до ЛК здійснюється у відділеннях Приватбанку, де є зразки заяв, та в офісі ЛК.

Членам ЛК видається членський квиток – електронна пластикова картка.

Відшкодування на лікування члена ЛК починаються через 2 місяці (60 днів) після вступу до ЛК.

Медичне забезпечення членів ЛК проводиться в лікувально-профілактичних закладах, які мають договірні відносини з ЛК, після пред'явлення членського квитка.

Лікування та обстеження в інших лікувальних закладах, у тому числі приватних, з ініціативи самих членів ЛК не фінансується.

Амбулаторно-поліклінічна допомога

1. Діагностичні дослідження в поліклініці за направленням лікаря: рентгенологічні, функціональні методи, лабораторні методи, комп'ютерна томографія в невідкладних станах.

2. Амбулаторне лікування протягом 10 днів з однієї нозології за безкоштовними рецептами.

3. Медикаментозне та матеріально-технічне забезпечення пацієнтів, які перебувають на лікуванні в денному стаціонарі та стаціонарі вдома.

Стаціонарна допомога

Члени ЛК забезпечуються медикаментозними препаратами, діагностичними методами дослідження, необхідними витратними матеріалами в стаціонарах області за направленням.

Стаціонарне лікування протягом 12 днів з однієї нозології.

ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА – це документ у вигляді звіту про виконання завдання, розпорядження або повідомлення про якусь подію, часто неприємну.

Декану
стоматологічного факультету
ВДНЗУ “УМСА”
доц. Сидоровій А.І.
старшого викладача кафедри
суспільних наук Грищенка В.А.

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Повідомляю Вам, що протягом 1 семестру студентка 1 курсу 2 групи Ромашко С.І. пропустила 16 академічних годин, не склала модуль, має незадовільні оцінки. Прошу вжити заходів до студентки Ромашко С.І.

21.12.09

Підпис

Р е к в і з и т и:

1. Адресат.
2. Адресант.
3. Назва виду документа.
4. Текст.
5. Дата складання.
6. Підпис.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Доповідна записка укладається з ініціативи її автора або за вказівкою керівника. Розрізняють *внутрішні* доповідні записки, що адресуються керівникові установи або підрозділу, де працює укладач, і *зовнішні*, що адресуються керівникові вищої організації. Доповідні записки бувають інформаційного, звітнього й ініціативного характеру.

Зміст доповідної записки має бути точним і лаконічним; найкраще поділити його на частини. У кінці подаються чітко сформульовані висновки й пропозиції. Доповідні записки пишуть від руки чи передрукуюють.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА – це документ, у якому працівник пояснює свої дії, вчинки (йдеться про невиконання певної роботи, порушення дисципліни та ін.).

Головному лікареві Полтавської ЦРЛ

Кучеренку О.М.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

5 квітня 2009 р. я припинила роботу на дві години раніше визначеного терміну роботи у зв'язку з відсутністю електроенергії з 15 до 17 год.

06.04.09

Лікар

Г.О.Максимова

Р е к в і з и т и:

- 1.Адресат.
- 2.Назва виду документа.
3. Текст.
4. Дата.
- 6.Підпис.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Цей документ може складати і приватна особа на вимогу слідчих органів тощо. У пояснювальній записці зазвичай ідеться про невиконання певної роботи, порушення дисципліни, тих чи інших правил.

Зовсім інша функція пояснювальної записки, якщо вона є частиною іншого документа (**проекту програми тощо**). Це вступна частина такого документа, в якій обґрунтовуються мета, завдання, актуальність, причини його створення.

ДОВІДКА – це документ, який підтверджує факти і події діяльності установи, працівника чи приватної особи.

Вищий державний навчальний заклад України

“Українська медична стоматологічна академія”

“ 22 ” січня 2010 р.

№ 831

ДОВІДКА

Видана Захарченку Віктору Олексійовичу в тому, що він є студентом 1 курсу медичного факультету вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія”.

Декан факультету
Секретар

проф. М.М.Рябушко
В.І.Мироненко

Печатка

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.
2. Назва організації, що видає довідку.
3. Дата видачі.
4. Номер.
5. Вихідний номер і дата письмового запиту про необхідність довідки (якщо такий існував).
6. Прізвище, ім'я, по батькові особи, якій видається довідка.
7. Текст.
8. Призначення (куди подається довідка).
9. Підписи службових осіб.
10. Печатка.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Довідки бувають особисті й службові.

Особисті довідки підтверджують той чи інший юридичний факт. Оскільки текст довідки особистого характеру типовий, то слід використовувати бланки установи чи підприємства, на яких від руки заповнювати тільки індивідуальні реквізити (кому, про що, для подання куди).

Довідки службового характеру складають на запит або за вказівкою вищої організації чи службової особи.

Окремим видом довідки в медичній галузі є довідка про тимчасову непрацездатність у зв'язку з побутовою травмою, операцією, абортom. Наводимо зразок.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Медична документація

Полтавська обласна

клінічна лікарня

Форма 095-1/у

ДОВІДКА № 134

про тимчасову непрацездатність у зв'язку з побутовою травмою, операцією,
абортом

Видана 12 січня 2010 року

Прізвище, ім'я, по батькові Семенюк Людмилі Валеріївні

Полтавський завод газорозрядних ламп

місце роботи – назва підприємства, установи

Діагноз: штучне переривання вагітності

Звільнена від роботи з 12 до 15 січня 2010 року

Звільнення продовжено

з 16 січня до 18 січня

на продовження тимчасової непрацездатності видано листок непрацездатності

з _____ до _____

Прізвище лікаря, що видав довідку

ЗВІТ – це документ, який містить письмове повідомлення про виконання якоїсь роботи за певний період часу (місяць, квартал, рік) або про виконання одноразового доручення (відрядження).

Зразок 1 (статистичний звіт)

ЗВІТ

про виконану роботу під час виробничої практики з хірургії

студента 4 курсу 4 групи медичного факультету

Левченка Сергія Івановича

на базі Полтавської обласної клінічної лікарні з 7.07.2016 р. до 12.08.2016 р.

№п/п	Практичні навички	Мі ні му м	Вик она но
1	Курація хворих	6-7	7
2	Заповнено історій хвороб	4	4
3	Накладено гіпсових пов'язок	2	2
4	Внутрішньовенні ін'єкції	6-10	8
5	Визначено груп крові	3-5	4
6	Визначено резус-фактор	3-5	4
7	Участь у переливанні крові	2-3	3
8	Участь у плевральній пункції	1	1
9	Участь у пункції черевної порожнини	1	1
10	Зондування шлунка	2	2
11	Очисна клізма	3-5	4
12	Катетеризація сечового міхура	2-3	4
13	Пальцеве обстеження прямої кишки	5-8	7
14	Участь у проведенні загального	2-3	3

	знеболювання		
15	Асистування на операціях	2-4	3
16	Виконано малих операцій	2-3	3
17	Хірургічна обробка ран	2	2
18	Виконано перев'язок	8-10	9

Зразок 2 (текстовий звіт)

ЗВІТ

про участь у Всеукраїнській виставці стоматологічного обладнання, яка відбулася в Києві 12.01.10 - 15.01.10, завідувача кафедри ортопедичної стоматології ВДНЗУ “УМСА” проф.Кучеренка П.О.

Всеукраїнська виставка стоматологічного обладнання відбулася у Виставковому центрі. Кількість учасників виставки – 32. Серед них багато виробничих підприємств, стоматологічних фірм, вищих медичних навчальних закладів України.

ВДНЗУ “УМСА” була представлена продукцією, розробленою кафедрами ортопедичної стоматології та пропедевтики ортопедичної стоматології та виготовленою на ВАТ “Алмаз”. На виставці працювали 2 представники ВДНЗУ “УМСА”.

За час роботи виставки проведені переговори з 25 потенційними замовниками продукції. Організовано і проведено презентацію виробів.

18.01.10

(Підпис) проф.П.О.Кучеренко

Р е к в і з и т и:

1.Штамп установи.

2.Назва.

3.Заголовок.

- 4.Текст.
- 5.Підпис особи, яка склала звіт.
- 6.Дата.
- 7.Підпис.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Звіт може бути текстовим або статистичним. Для статистичної звітності є спеціально виготовлені бланки, форми яких час від часу змінюються. Це звіти, які подаються в межах установи, в статистичні управління, податкові інспекції тощо.

Звіт має характеризуватися чіткістю побудови, логічною послідовністю викладу матеріалу і містити вичерпні відповіді на всі запитання схеми, а також **узагальнення і висновки.**

Якщо звіт дуже великий за обсягом, частини його матимуть заголовки, які мають бути короткими і відповідати змістові.

ПРОТОКОЛ – це документ, який закріплює процес і результати роботи адміністративних, слідчих, колегіальних (у тому числі й виборних) органів, проведення нарад, зборів, засідань.

ПРОТОКОЛ №10

загальних зборів студентів 2 курсу
стоматологічного факультету

19.01.10

Голова: Мойсеєнко Л.Д.

Секретар: Даценко О.В.

Присутні: заступник декана факультету
доц. Кащенко М.П., доц. Макарова П.К.,
доц. Волошин Г.В., асистенти Кривоніс
Б.М., Литвин С.Ф., студенти 2 курсу
(список додається).

Порядок денний:

1. Підсумки зимової екзаменаційної сесії.
2. Підготовка до студентської наукової конференції.

1. СЛУХАЛИ: М.П. Кащенко. Інформація про підсумки екзаменаційної сесії (текст додається).

ВИСТУПИЛИ:

Кривоніс Б.М. Запропонував поділити студентів на підгрупи, визначити в кожній відповідального за успішність студентів.

Литвин С.Ф. Зазначав, що треба завчасно готувати відповідні клінічні бази, а студентському самоврядуванню контролювати навчальний процес.

УХВАЛИЛИ:

1. Кафедрам урізноманітнити методи контролю успішності студентів.
2. Деканату регулярно заслуховувати невстигаючих студентів на засіданнях.
3. Органам студентського самоврядування контролювати навчальний процес.

2. СЛУХАЛИ:

Голова зборів (підпис) Л.Д.Мойсеєнко

Секретар (підпис) В.О.Даценко

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.
2. Заголовок (вказується структурний підрозділ або колегіальний орган).
3. Дата засідання.
4. Номер.
5. Гриф затвердження (якщо потрібно).
6. Текст.
7. Підписи голови й секретаря.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Протокол веде секретар або інша спеціально призначена особа. Протоколи загальних зборів (нарад) підписують голова й секретар.

За обсягом фіксованих даних протоколи поділяють на:

1. **С т и с л і**, в яких записано лише ухвалу або поширену резолюцію, а також зазначено номер, дату, назву організації, кількість присутніх, порядок денний.
2. **П о в н і**, в яких записуються виступи доповідачів та інших учасників зборів, нарад, засідань. У докладний протокол заносять також запитання доповідачеві та конспективний запис виступів під час обговорення.
3. **С т е н о г р а ф і ч н і**, де всі виступи, репліки, запитання й відповіді записуються дослівно.

Назву виду документа пишуть посередині рядка.

Дату проведення пишуть нижче від назви організації з лівого боку. У цьому ж рядку з правого боку пишуть місце проведення.

Кількісний склад учасників пишуть із нового рядка. За великої кількості присутніх на засіданні їх список складають окремо й додають, а в протоколі зазначають лише загальну кількість осіб. Якщо кількість учасників становить 10-12 осіб, то вказують усіх присутніх.

Питання в порядку денному формулюють у називному відмінку.

Основний текст протоколу поділяється на розділи, які відповідають пунктам порядку денного. Кожний розділ містить підрозділи: “Слухали”, “Виступили”, “Ухвалили”.

Слово “С Л У Х А Л И” друкується великими літерами, після нього ставиться двокрапка, потім указують ініціали та прізвище доповідача (у називному відмінку), тему доповіді. Далі викладається основний зміст доповіді або вказується, що текст додається.

Так само оформляється підрозділ “В И С Т У П И Л И”.

У підрозділі “У Х В А Л И Л И” повністю записується прийняте рішення.

Якщо на зборах проводяться вибори таємним голосуванням, результати оформляються **окремими протоколами лічильної комісії**: в одному називається склад комісії, а в другому – результати голосування.

Особливим видом протоколу є **протокол операції**.

ПРОТОКОЛ ОПЕРАЦІЇ

Прізвище, ім'я, по батькові

хворого _____

№ історії хвороби _____

Діагноз до операції: гострий апендицит

Діагноз після операції _____

Операція: апендектомія _____

Хірурги _____

Анестезіолог _____

Операційна сестра _____

Знеболювання: м/а Sol/ Novocaini 0,5 % - 200,0

внутрішньовенно

Дата операції _____

Початок _____ Тривалість _____

Операційне поле оброблене за Гроссихом-Вілончиковим. Після проведення знеболювання розрізом Волковича-Дьяконова здійснено розрізання тканин правої здухвинної ділянки завдовжки до ___ см. Шарами розітнута черевна порожнина. Після розрізання очеревини виділилася мізерна кількість серозного випоту. У рану виведено купол сліпої кишки разом із червоподібним відростком. Відросток катарально змінений. Брижа відростка поетапно перетиснута на затискачах, прошита, відрізана, перев'язана. Відросток біля основи перев'язано кетгутовою лігатурою, відрізано. Кукса відростка оброблена йодом і занурена в купол сліпої кишки кисетним і v-подібним швами. Купол сліпої кишки занурений у черевну порожнину. Проведена ревізія ділянки тонкої кишки на відстані до 50 см від баугінієвої заслінки, патології не виявлено. Контроль на гемостаз – сухо. Рану зашито шарами. Йод. Асептична пов'язка.

Макропрепарат: відросток завдовжки до _____ см, стовщений, напружений, судини ін'єкційовані _____

Лікар _____

Для знеболювання в післяопераційний період призначено _____

Лікар _____

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ – це частина протоколу, в якій коротко викладено суть того, що відбувалося на зборах.

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ №5

засідання профспілкового комітету лікарні

№2 м.Полтави

17.01.10

Присутні:

голова профкому Павленко В.М.,
головний лікар Левченко Г.О.,
члени профкому.

СЛУХАЛИ:

Заяву лікаря Мироненка Ю.М. із проханням про виділення путівки до лікувально-профілактичного санаторію «Миргород».

УХВАЛИЛИ:

Виділити Ю.М. Мироненку путівку до санаторію “Миргород”.

Голова зборів

В.Е. Власенко

Секретар

К.Г.Савченко

Печатка

Р е к в і з и т и:

- 1.Назва виду документа.
- 2.Заголовок протоколу.
- 3.Номер протоколу.
- 4.Дата протоколу.
- 5.Текст витягу.
- 6.Дата видачі витягу.
- 7.Підпис голови і секретаря.
- 8.Печатка.

ОГОЛОШЕННЯ– це документ, який повідомляє певну інформацію про подію, що має відбутися, або про потребу в певних послугах чи про можливість надання певних послуг.

ОГОЛОШЕННЯ

11 січня 2010 р. о 15 год. в ауд. №5 відбудуться загальні збори студентів 1 курсу стоматологічного факультету.

На порядку денному зборів:

1. Про виробничу дисципліну студентів.
  2. Про проведення 1 туру Всеукраїнської студентської олімпіади зі стоматології.
- Присутність усіх студентів обов'язкова.

Деканат

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.
2. Текст, який містить:
  - дату;
  - місце;
  - організатора;
  - зміст (порядок денний) події;
  - коло осіб, які запрошуються на подію;
  - умови входу (платний чи вільний).
3. Підпис (назва установи або колегіального органу, прізвище або посада особи, яка дає оголошення) – якщо треба.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Цей документ має рекламний характер. За стилем викладу – простий, ясний або парадоксальний.

В оголошенні обов'язково вказується, хто й про що повідомляє; дата виділяється іншим шрифтом; формулювання в тексті стислі.

За формою оголошення бувають написані, намальовані, надруковані в газетах, журналах, на окремих аркушах. До них належать афіші, що рекламують кінофільми, концерти, вистави тощо.

В оголошеннях крім чіткої мови, важливості теми, цікавості змісту, велике значення має оформлення: написання слів більшими і меншими літерами, добір кольорів, симетричність розташування повідомлень.

Оголошення бувають як окремих організацій, підприємств, державних установ, навчальних закладів, так і приватних осіб.

ЗАПРОШЕННЯ – це документ, який містить повідомлення про якусь подію і запрошення взяти в ній участь.

Члену ради стоматологічного факультету ВДНЗУ

“УМСА”

проф. Петренку І.П.

Запрошуємо Вас на засідання ради стоматологічного факультету, яке відбудеться **27 січня 2010 р. о 15 год.** в ауд. №7.

Порядок денний:

1. Організаційна, навчально-методична, наукова та виховна робота на кафедрі нормальної фізіології.
Доповідач: проф. Миненко І.П.
Комісія: проф. Бобух К.В.
доц. Карпенко І.І.
2. Підсумки зимової екзаменаційної сесії та заходи для поліпшення якості підготовки спеціалістів.
Доповідач: доц. Сидорова А.І.

Секретар ради

доц. Павленко О.М.

59-17-63

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа (зазвичай у приватному запрошенні).

2. Звертання до адресата.

3. Текст, у якому вказується:

- дата і час події;
- місце;
- порядок денний, тематика події;
- прізвища доповідачів із кожного питання;
- прізвище і телефон відповідальної особи;
- маршрут проїзду (за потреби).

4. Підпис.

5. Печатка (за потреби).

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Запрошення адресується конкретній особі (особам).

У тексті запрошення повідомляються дата, час і місце проведення події, тематика чи порядок денний, прізвища доповідачів (учасників), маршрут проїзду, телефон і прізвище відповідальної особи.

Обсяг запрошень може бути різний.

У запрошеннях обов'язкові форми ввічливості.

ЛИСТ – це важлива частина ділової й особистої кореспонденції, за допомогою якої здійснюється спілкування між особами і установами.

Товариство з обмеженою відповідальністю

фірма “ДентАрт”

314024, м.Полтава, вул. Шевченка, 38, телефакс 225-17-19

№17/4 від 21 січня 2010 р.

Голові Полтавського
відділення Укрсоцбанку
Коновал В.Л.

Просимо Вас надати довготерміновий цільовий кредит у сумі 20000 (двадцять тисяч) гривень для придбання стоматологічного обладнання.

Комплект потрібних документів додається:

- договір на купівлю обладнання,
- техніко-економічне обґрунтування кредиту.

Директор

О.В.Павленко

Печатка

Р е к в і з и т и:

- 1.Штамп.
- 2.Назва установи-адресата.
- 3.Номер.
- 4.Текст.
- 5.Дата.
- 6.Підпис.
- 7.Печатка.

Листи, які надсилають установи, слід друкувати на бланках.

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ

Листи бувають службові та приватні.

Службові листи друкуються на офіційному бланку.

Листи мають різне призначення і залежно від нього поділяються на: листи-подяки, листи-повідомлення, листи-нагадування, листи-прохання, а також **інформаційні**, супровідні, рекламні та ін.

За функціональними ознаками службові листи поділяють на такі, що потребують відповіді, й такі, що не потребують її. До перших належать листи-прохання, листи-звернення, листи-пропозиції, листи-запити, листи-вимоги. Серед тих, що не потребують відповіді, - листи-попередження, листи-нагадування, листи-підтвердження, листи-відмови, листи-повідомлення, супровідні листи, гарантійні листи, листи-розпорядження.

За кількістю адресатів розрізняють звичайні, циркулярні й колективні листи. Звичайний лист надсилається до однієї інстанції. Циркулярний лист надсилається цілій низці установ. Колективний лист надсилається на одну адресу, але пишеться від імені керівників кількох установ.

Листи-запити і листи-відповіді – найпоширеніший вид службової кореспонденції. Листи-відповіді мають містити посилання на номер і дату вхідного документа, а також стислий зміст листа.

Інформаційний лист – поширений вид службової кореспонденції в наукових установах та вищих навчальних закладах. Основний його зміст – повідомлення про якусь конференцію, нараду, семінар, симпозіум.

Гарантійні листи укладаються з метою підтвердження певних обов'язків або умов і адресуються до певної організації чи установи. Як правило, гарантується сплачуваність банківських кредитів, оплата праці за виконану роботу.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.132-188.

Додаткова

2..Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: [підручник, за програмою МОН].- 4-е видання / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- К.: Алерта, 2014.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 1	Стильові особливості ділового та професійного спілкування
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Синтаксичні особливості текстів ділових паперів

Під час вивчення теми звернути увагу на основні синтаксичні норми сучасної української літературної мови; особливості побудови тексту в писемному діловому мовленні; характерні синтаксичні особливості професійного мовлення медика; засоби для логічно послідовного викладу; вимоги до порядку слів у реченні; норми узгодження підмета з присудком; складні випадки керування в реченні.

Конкретні цілі:

- *засвоїти* типові ознаки синтаксису ділового і наукового стилів;
- *знати* характерні синтаксичні особливості професійного мовлення медика;
- *опанувати* навички уникнення порушення синтаксичних норм.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
----------------------------	------------------

Українська мова (шкільний курс)	Побудова речень українською мовою
------------------------------------	-----------------------------------

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Синтаксис	Це розділ граматики, який вивчає будову і значення словосполучень та речень, способи зв'язку слів у словосполученні й реченні
Основні синтаксичні норми	Прямий порядок слів, правильна побудова однорідних членів речення, точність у поєднанні словосполучень зв'язком керування, правильна координація присудка з підметом, нормативне вживання дієприслівникових зворотів, непрямої мови

Теоретичні питання

1. Типові ознаки синтаксису ділового і наукового стилів.
2. Характерні синтаксичні особливості професійного мовлення медика.
3. Найосновніші порушення синтаксичних норм.

ЗМІСТ ТЕМИ

Синтаксис (від грец. *syntaxis* - побудова, устрій, зв'язок) - це розділ граматики, який вивчає будову і значення словосполучень та речень, способи зв'язку слів у словосполученні й реченні.

Дотримання синтаксичних норм забезпечує стрункість викладу, чіткість і логічність тексту.

Основні синтаксичні норми - це прямий порядок слів, правильна побудова однорідних членів речення, точність у поєднанні словосполучень зв'язком керування, правильна координація присудка з підметом, нормативне вживання дієприслівникових зворотів, непрямой мови.

Характер побудови тексту в писемному діловому мовленні має свої особливості: переважає розповідна форма викладу; стиль нейтральний, беземоційний, стандартизований.

Засоби для логічно послідовного викладу такі: вставні слова (*по-перше, по-друге, отже, таким чином, як відомо, як зазначалось та ін.*); початкові займенникові зв'язки (*цей, такий, той*); синтаксичні конструкції з початковими прийменниками (*у зв'язку з, відповідно до, незважаючи на*); дієприслівникові звороти (*Зважаючи на..., Незважаючи на..., Відповідаючи на ваш запит...*) тощо; виділення абзаців, правильна рубрикація, перелік, система пунктуаційних знаків, які стандартизують текст, роблять його структуру чіткою і зрозумілою.

Дієприслівникові та дієприкметникові звороти ставлять на початок речення: *Зважаючи на викладене вище, необхідно зауважити...* Але неправильно розпочинати кожне речення чи абзац документа дієприслівниковим зворотом: *Будучи головним лікарем...; правильно – Як головний лікар...*

Норми порядку слів у реченні

Інформаційна роль порядку слів зростає ближче до кінця речення. Наприклад: 1) *Полтавська обласна клінічна лікарня виконала план щеплень до 20 грудня;* 2) *До 20 грудня ПОКЛ виконала план.* У першому реченні наголошується на терміні, до якого лікарня виконала план. У другому констатується, що лікарня план виконала.

У реченнях переважає прямий порядок слів :

- підмет стоїть перед присудком: *Лікарі відчули зміни...; Керівництво лікарні просить...;*

- вставні слова зазвичай уживаються на початку речення: *Як зазначалося раніше, треба зважати на тяжкий стан хворого.*

Функції вставних конструкцій:

- виражають модальну оцінку (впевненість, непевненість, передбачення, можливість, неможливість, сумнів тощо) – *безсумнівно, безумовно, звісно, ймовірно, можливо, мабуть, здається, напевне, очевидно, без сумніву (Безумовно, вчені ВДНЗУ «УМСА» мають високі досягнення в стоматології);*

- активізують увагу співрозмовника – вказують на джерело повідомлення – *за висловом, на думку, на нашу думку (На нашу думку, сучасна стоматологія в Полтаві розвивається швидкими темпами);*

- допомагають структурувати твердження, пов'язати їх між собою – *по-перше, по-друге, нарешті, з одного боку, до речі, між іншим, навпаки, наприклад, отже, виявляється, зокрема, з рештою (Отже, правильний алгоритм лікування сприяв одужанню хворого).*

Використання **непрямого порядку слів** у діловому тексті виправдане, коли треба наголосити на певному слові: у повідомленні "*Завтра відбудеться засідання кафедри анатомії*": наголошується на часі проведення заходу.

Норми вживання присудка

- Поширені інфінітивні конструкції: *зробити, включити, сприяти, відзначити, затвердити, зобов'язати, попередити; створити комісію з розслідування нещасного випадку на виробництві; відкликати працівників із відпустки.*
- Наказова форма дієслів (*наказую, пропоную оголосити*) застосовується

лише в першій особі однини в тих документах, які показують принцип єдиноначальності.

Правильне узгодження присудка з підметом

1. Якщо підмет виражений іменником і числівником, що закінчуються на одиницю (21, 31, 151, 1991 і под.), то присудок вживається в однині: *Двадцять один хворий перебував у відділенні травматології.*

2. Якщо підмет виражений іменником і числівником, що закінчується на два, три, чотири, то присудок вживається в множині: *Чотири лікарі проводять операцію.*

3. Якщо у складі підмета є числівник *п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять*, то присудок ставиться чи у множині чи в однині, залежно від контекстового значення підмета.

Коли підмет називає пасивні особи, предмети, що подаються у вигляді цілісної, нерозчленованої групи, присудок зазвичай ставиться в однині, наприклад: *Шість суттєвих доповнень увійшло до резолюції зборів.*

Якщо підмет називає групу осіб, предметів, кожний із яких діє активно і самостійно, присудок переважно ставиться у множині: *Шість аспірантів склали іспит достроково.*

4. Якщо в складі підмета є слова *більшість, меншість, низка, частина, багато, кілька*, то присудок уживається в однині: *Низка випускників залишилася працювати у ВДНЗ України «УМСА». Частина членів комісії дійшла висновку про припинення дії постанови.*

5. Якщо у складі підмета є прикладка, виражена іменником іншого, ніж підмет роду, то присудок узгоджується з підметом, а не з

прикладкою: *Музей – садиба Івана Котляревського сподобався всім студентам; Виставка-продаж стоматологічного обладнання відбулася в Полтаві; Школа-інтернат відкрита з ініціативи обласної ради.*

6. Якщо в складі підмета є прикладка – власна назва (*стоматологічний центр "Аполлонія"*), то присудок узгоджується із загальною, родовою назвою: *Стоматологічний центр "Аполлонія" з Полтави відомий в усьому світі.*

7. Якщо підмет виражений аббревіатурою, присудок узгоджується (у роді, числі) з головним словом у словосполученні, від якого утворено аббревіатуру: *Узимку ПОКЛ працювала за змінним графіком.*

8. Якщо підмет, виражений займенником Ви (так звана пошання множина), позначає однину (у формі Кл. відмінка), то узгодження з присудком здійснюється за ознакою числа, наприклад: *Ви уклали договір із Полтавською обласною клінічною лікарнею?; Сьогодні Ви внесли доречну пропозицію щодо лікування хворого.*

Але коли в реченні наявний складений іменний присудок із прикметниковою іменною частиною, він може вживатися і у формі множини, і у формі однини: ***Ви призначені (призначений) на посаду завідувача відділення кардіології.***

- Офіційно-ділові стосунки вимагають уживання присудка лише в множині: *На жаль, ви не до кінця зрозуміли переваги запропонованої методики лікування.*

Складні випадки керування в ділових паперах

Керування – один зі способів поєднання слів, при якому слово вимагає конкретної відмінкової форми іншого слова, тобто керує формою іншого

слова: *оплачувати масаж, платити за масаж*. Близькозначні слова (синоніми) можуть вимагати після себе неоднакових відмінків: *повідомити головному лікарю (кому?) – інформувати головного лікаря (кого?); опанувати (що?) методи лікування – оволодіти (чим?) методами лікування*.

Види керування в українській мові:

1. Дієслівне – коли дієслово вимагає від іменника певного відмінка: *вжити (чого?) заходів, запобігати (чому?) хворобі, повідомляти (чим?) телефоном, ігнорувати (що?) лікування, заслужувати (на що?) на увагу, досягти (чого?) згоди*.

2. Іменне – іменники, утворені від дієслів вимагають певних відмінків: *завідувач (чого?) відділення, забезпечення (чим?) ліками, запобігання (чому?) корупційним заходам*.

3. Прикметникове – коли прикметники керують формою іншого слова: *характерний (для кого?, чого?) для лікаря, притаманний (кому, чому?) лікарю, властивий (кому?) лікарю, хворий (на що?) на грип, багатий (на що?) на вітаміни*.

Конкретної форми вимагають також прийменники прислівникового походження. Так, слова *всупереч* і *завдяки* вимагають давального відмінка: *всупереч хворобі, вимогам; завдяки лікуванню, послугам*.

Синтаксичні конструкції, які часто вживаються в медичних текстах, потребують спеціальної уваги через поширеність чужомовного впливу.

Найосновніші порушення синтаксичних норм такі: складні випадки керування: *повідомляти когось (а не комусь); наголошувати щось (а не на чомусь)*.

Необхідно звернути увагу на усталені конструкції різних типів у перекладі з російської мови : *главным образом – переважно; относительно – щодо; преследовать цель – мати на меті, дает о себе знать — дається взнаки;* конструкції з прийменниками, що відповідають російському прийменнику *по*: *лікар за фахом; доповідь на тему; відпустка через хворобу; комісія з питань установалення непрацездатності.*

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «синтаксис».
2. Які основні синтаксичні норми Ви знаєте?
3. Назвіть характерні синтаксичні особливості професійного мовлення медика.
4. Охарактеризуйте засоби для логічно послідовного викладу слів у реченні.
5. Які норми порядку слів у реченні?
6. Охарактеризуйте норми вживання присудка.
7. Які складні випадки керування в ділових паперах Вам відомі?
8. Які найосновніші порушення синтаксичних норм бувають унаслідок чужомовних упливів?

ЛІТЕРАТУРА

Основна

8. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник, за програмою МОН] / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- 4 –е вид. – К.: Алерта, 2014. – 696 с.
9. Голод Р.Б. Українська мова (за професійним спрямуванням) / Р.Б.Голод, О.М.Мельничук, Л.І.Сілевич. – Івано-Франківськ, 2013.- 212 с.

10. Українська мова за професійним спрямуванням: [навч. посібн.]
/Т.В.Симоненко, Г.В.Чорновол, Н.П.Руденко.-К.:ВЦ «Академія»,2007.-272 с.
11. Карман С.О. Українська мова за професійним спрямуванням: [навч. посібн.]
/ С.О.Карман, О.А.Капусь, В.І.Тихоша. –К., 2013.- 544 с.

Додаткова

1. Потелло Н.Я. Теорія і практика ділового мовлення [навч. посібн.] / Н.Я. Потелло.- К., 1999.- 132 с.
2. Коваль А.П. Ділове спілкування / А.П. Коваль.- К., 1992.
3. Гайович Г.В. Український текст ділового стилю : синтаксичні особливості / Г.В. Гайович //Мовні і концептуальні картини світу : наук. видання.- Вип.30.- К., 2010.- С.338-342.
4. Стишов О.А. Нові аббревіатури в мові мас-медіа кінця ХХ століття / О.А. Стишов // Мовознавство.- 2001.- №1.- С.33-40.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу.
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Медична професійна мова в історії української літературної мови

Вивчаючи тему, звернути увагу на витoki української медичної професійної мови; особливості розвитку української медичної професійної мови в ХІХ столітті, у ХХ столітті; сучасний стан української медичної професійної мови.

Конкретні цілі: ознайомитися з історією розвитку української медичної професійної мови та її сучасним станом.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Розрізняти етапи історії української літературної мови

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Мова медицини, або медична наукова мова	Головний кодифікований різновид професійної мови медичних працівників, що служить для наукового спілкування в галузі медицини (медичної науки)

Теоретичні питання

1. Витоки української медичної професійної мови.
2. Особливості розвитку української медичної професійної мови в ХІХ –Х Х століттях.
3. Сучасний стан української медичної професійної мови.

ЗМІСТ ТЕМИ

1. Витоки української медичної професійної мови

Медична професійна мова - одна з найдавніших в історії української літературної мови. Джерелами української медичної термінології були:

- а) власне українські найменування як основа і початковий етап її формування;
- б) збагачення іншомовними міжнародними термінами;
- в) творення похідних термінів за допомогою словотворчих засобів української, грецької та латинської мов.

Перші словники медичної лексики побачили світ ще в ХVI-ХVII століттях: “Лексирь” Зизанія-Тугтановського (1596 р.) і “Лексиконь словенороський” П. Беринди (1627 р.). Широкого вжитку набув “Лексикон греко-словено-латинський” середини ХVI століття. Вони стали показником високого рівня розвитку медичної науки в той час завдяки наявності грецьких і латинських термінів, а наявність у них слов'янської медичної

лексики свідчить про високий рівень розвитку медичної термінології в цій мові.

2. Особливості розвитку української медичної професійної мови в ХІХ –ХХ століттях

До середини ХІХ ст. староукраїнська літературна мова як мова науки занепала, вчені лікарі й лікарі-практики в науковій комунікації користувалися мовами метрополій: російською, німецькою, польською, французькою, латинською. Спілкуючись із хворими, вони вживали мінімум відомих їм слів, які побутували на певній території, зокрема діалектизми. Але потреба популяризації медичних наукових знань серед народу в час «народництва», створення української термінології посилювалася. За народну термінологію у фізиці виступав Іван Пулюй, у ботаніці – Іван Верхратський. Вчені прагнули створити термінологію, зрозумілу кожній простій, малоосвіченій людині без додаткового тлумачення.

У II пол. ХІХ – на поч. ХХ ст. відбувалося накопичення термінологічного матеріалу, закладалися теоретичні основи медичної термінології. У цей час у медичній галузі поступово розширюється сфера наукового спілкування на сторінках науково-популярних книжок, журналів, збірників наукових праць. Першими науково-популярними виданнями, присвяченими профілактиці та лікуванню різних хвороб, були книги Степана Носа «Про хвороби і як їм допомогти» (Київ, 1874), М.Федоровського «Про дифтерит, або обкладки» (1882), М.Троцького «Про холеру» (1875), Модеста Левицького «Сибирська язва» (1901), та ін. Першим українськомовним часописом у Центральній і Східній Україні, що містив популярні медичні статті, був місячник **«Життя і знання»**, який видавали в Полтаві з 1913 р.

Медичні науково-практичні праці українською мовою (суто науковим стилем) вперше почали друкувати «Лікарський збірник» НТШ у Львові (1898—

1904), «Записки Українського наукового товариства в Києві» (1908) та «Збірник медичної секції Українського наукового товариства в Києві» (1910—1918).

Потужним стимулом розвитку української медичної термінології стало повалення російського царизму і недовготривалий період відновлення української державності. Тоді українська мова набула статусу державної, що забезпечило її поширення в усіх сферах спілкування і цілеспрямовані термінологічні пошуки. За ці роки було видано дев'ять медичних словників.

Координацію роботи з уніфікації термінології здійснював Інститут української наукової мови Академії наук (ІУНМ), заснований 1921 року. Головою Інституту був академік Агатангел Кримський. В ІУНМ працювали 6 відділів, у природничому відділі діяла медична секція. Термінотворчу працю вчені ІУНМ базували на таких головних принципах: 1) термінологія має бути народною; 2) у разі відсутності готового терміна в народній мові треба створити його з власномовних морфем; 3) якщо новостворений термін цілком непридатний, то наукову назву запозичати з мови-джерела; 4) термін має бути легкозрозумілий; 5) назва поняття має бути точна й однозначна; 6) термін має бути гнучкий–придатний для творення похідних термінів; 7) термін має бути милозвучний і економний.

У 20-х на поч. 30-х рр. ХХ ст. значно розширюється сфера функціонування української мови в медичній науці та освіті. Українською мовою видаються десятки оригінальних і перекладні підручники з медицини. Тоді ж були засновані та виходили українські наукові медичні журнали, численні науково-популярні місячники, бюлетені та газети. Наукові медичні установи вперше починають друкувати українською мовою свої матеріали.

У 1920 р. вийшов у світ “Латинсько-український словник” М. Галина, у 1925 за редакцією професорів Ф. Цешківського, О. Черняхівського та О. Курило було опубліковано “*Nomina anatomica ucrainica*”, а в 1927р. академік О. Корчак-Чепурківський видає словник “Номенклатура хвороб” (латинсько-українські

назви хвороб та російський показчик до них). У 1927 р. вийшов “Медичний російсько-український словник” В. Кисільова, а в 1931 - “Практичний словник медичних термінів” В. Крамаровського. Видання українських медичних словників у ХХ столітті було помітним досягненням, що допомогло збереженню української медичної лексики до наших часів. У цих словниках автори використали досвід світової науки про переклад медичних слів рідною мовою з латинської та грецької мов.

У термінотворенні вчені в той час орієнтувалися на національний характер терміносистем. Скажімо, **Олена Курило**, перекладаючи російські слова, намагалася використовувати лексеми, побудовані з власне українського мовного матеріалу: радужная оболочка – *веселкова оболонка*; желудочек сердца – *комірка серця* тощо. Деякі такі терміни, зафіксовані О.Курило, усталилися і стали внормованими: *гомілка, волокно, повіка, рухомий нерв, дихання, шлунок, зір, легені, сухожилля, тім'я, тканина* та ін.

Потужний вплив на розвиток української медичної термінології цього часу мали концептуальні засади, на яких ґрунтувалися «Російсько-український медичний словник» і «Медичний латинсько-український словник» доктора медицини Мартирія Галина. Основу термінологічної системи М.Галин убачав у греко-латинській «термінології патологічній», яка розвивалася й удосконалювалася з часів Гіппократа, була зразком для творення національних терміносистем різних європейських народів. Але вчений вважав, що для засвоєння широким загалом, популяризації медичних знань серед слов'янських народів ця термінологія не підходить, насамперед через її незрозумілість. М.Галин обґрунтовує потребу застосовувати терміни мотивовані, зрозумілі для людини без спеціальної медичної освіти. Учений вважав, що українська народна медична термінологія має багато споріднених рис із греко-латинською. Відповідно до цього, напр., термін *pneumonia, pneum(o)n-ia-itis* (рос. *пневмония*) треба перекласти *леген(я)-иця, легенниця; periostitis, peri-ost-itis* (рос. *периостит*)

– *о-кіст-иця, окістниця*. Концепція М.Галина мала на меті використати досвід інтернаціональної медичної термінології для розбудови української терміносистеми, сприяти піднесенню медичної освіти українського народу, оптимізації спілкування в медичній галузі, насамперед лікаря і пацієнта.

У словниках 20-х рр. віддавалася перевага питомим українським термінам. Нині також спостерігаємо **зацікавлення старою нормою**, вживання деяких термінів із медичних праць і словників 20-х рр.: *кишківник* замість *кишечник*, *кила* замість *грижа*, *середник* замість *засіб*, *кульшовий* замість *тазостегновий*, *злуки* замість спайки, *закреп* замість *запор*; надмірне уживання літери г та ін., що хибно сприймається як своєрідна ознака «українськості» мовців.

Але в 30-х рр. ХХ ст. майже весь доробок української науки в цій галузі був перекреслений і розвиток української термінології примусово пішов у річищі російської термінології: «...терміни-неологізми було оголошено вигаданими й штучними, а правильними («природними»), відповідно стали запозичення, але лише спільні з російськими», – пише Г.М.Яворська. Розпочалася широкомасштабна кампанія боротьби з «українським націоналізмом на мовному фронті». «Для виправлення і знешкодження виданих раніше термінологічних словників за дорученням НКО УРСР були складені термінологічні бюлетені...» – писали в ті роки. Першим з п'яти виданих бюлетенів, що фактично стали списками репресованих термінів (кожен бюлетень мав гасло «Проти націоналізму в математичній термінології», «Ліквідувати націоналістичне шкідництво в радянській фізичній термінології», «Викорінити націоналізм у виробничій термінології» тощо), був «Медичний термінологічний бюлетень». Цими бюлетенями було вилучено близько половини рекомендованих українських термінів, натомість «запропоновано» або кальковані з російської, або міжнародні в російській транскрипції, які не відповідали внутрішній структурі та евфонії української літературної мови. Без сумніву, якби українська медична термінологія розвивалася природним шляхом, вона тепер мала б інший вигляд, скажімо, не

було б термінів з афіксами **-видний, -ир-**, які «перенесено з російської мови» після 1934 р.

У II пол. XX ст., незважаючи на складні суспільно-політичні умови, поповнення і систематизація української медичної термінології не припинялися: опрацьовувалися теоретичні питання термінології, розвивалася українська медична лексикографія – вийшло друком шість медичних словників. Однак тенденції витіснення української медичної мови, зокрема в 70-ті рр., з наукового, навчального й офіційно-ділового спілкування спричинили негативні явища в професійній мовній підготовці лікарів.

Проте традиції української термінологічної діяльності не переривалась, і з поч. 90-х, після здобуття Україною незалежності, активізується впорядкування української медичної термінології. Побачили світ медичні термінологічні словники, зокрема двотомний «Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник», «Російсько-український словник наукової термінології. Біологія. Хімія. Медицина», в яких продовжуються перервані раніше давні традиції української термінографії; відновлюються органічні для української мови словотвірні моделі, розробляються нові форми лексикографічного опрацювання медичних термінів. Виникла гостра потреба в російсько-українському перекладному словникові медичної лексики. Такий словник був виданий у 1996 р. видавництвом “Наукова думка” - “Російсько-український словник медичної термінології” за редакцією доцента НМУ О. К. Усатенка.

На поч. XXI ст. у навчальних, лікувальних, науково-дослідних закладах починають більше використовувати українську мову, з’являються десятки нових та відроджуються старі україномовні видання. Друкуються спеціальні монографії та підручники українською мовою для медичних ВНЗ. У Києві діє видавництво медичної літератури «Здоров’я», в Тернополі – «Укрмедкнига», у Вінниці – «Нова книга», які забезпечують медичні заклади освіти українськомовними

підручниками і посібниками. Отже, сфера функціонування української медичної професійної мови хоч і повільно, але розширюється.

3. Сучасний стан української медичної професійної мови

Різновиди сучасної медичної професійної мови : *мова медицини (медична наукова мова), медична розмовна мова, мова медичної документації, мова медичної реклами.*

Мова медицини, або медична наукова мова, – головний кодифікований різновид професійної мови медичних працівників, що служить для наукового спілкування в галузі медицини (медичної науки). Основу цієї мови становить медична термінологія, загальнонаукові терміни, інші мовні засоби, які вживаються переважно для оформлення наукового тексту. **Жанри:** дисертація, монографія, підручник, медичний словник, наукова, науково-популярна стаття на медичну тему, патент, інструкція щодо медичного застосування препарату, наукова доповідь на медичну тему, лекція на медичну тему, наукова дискусія на медичну тему тощо).

Медична розмовна мова – різновид медичної професійної мови, який обслуговує сферу усного діалогічного спілкування працівників медичної галузі й використовує такі засоби номінації, як (1) офіційні, повні, стандартні медичні терміни, (2) «напівофіційні» терміни (скорочені терміни, додаткові, нестандартні терміни-назви, застарілі терміни, терміни-неологізми), (3) «неофіційні» терміни (професіоналізми, професійні жаргонізми, арготизми, суржикові, просторічні форми).

За сферою використання і мовними особливостями виділяють два варіанти медичної розмовної мови: *мову медичної практики і власне розмовну мову працівників медичної галузі.*

Мова медичної практики реалізується в офіційних ситуаціях спілкування медичного працівника під час виконання професійних обов'язків. *Власне*

розмовна мова носіїв літературної мови реалізується спонтанно в неофіційних ситуаціях, у повсякденному спілкуванні працівників медичної галузі на професійні теми, у невимушеній комунікації медичного працівника та пацієнта, його родичів, друзів. Застосовується медична розмовна мова в інтрапрофесійній та інтерпрофесійній усній комунікації (жанри: консиліум, оперативна нарада («п'ятихвилинка»), ділова розмова медичних працівників, дружня бесіда медичних працівників на професійну тему, усна інструкція щодо медичного застосування препарату, записка, розмова з пацієнтом, розмова з родичами (друзями) пацієнта, ділова телефонна розмова та ін.).

Мова медичної документації – кодифікований різновид професійної мови медичних працівників, що задовольняє потреби офіційного спілкування в галузі охорони здоров'я. Для цього різновиду характерне використання спеціальної термінології або термінологізованих засобів мови, специфічних синтаксичних конструкцій (стандартних формул, кліше), а також стійких термінологічних словосполучень, медичних термінів. Жанри: медична карта стаціонарного хворого, медична карта амбулаторного хворого, карта розвитку новонародженого, історія пологів, історія розвитку дитини, листок лікарських призначень, консультативний висновок, направлення в стаціонар, рецепт, витяг з медичної карти амбулаторного, стаціонарного хворого, медичне свідоцтво про народження, медична довідка та ін.

Поряд із літературною медичною професійною мовою комунікативну практику лікарів характеризують **позалітературні явища: лікарський сленг (жаргон), просторіччя, суржик.**

Суржик – змішана мова, штучне об'єднання елементів української та російської мов. Уживається в неофіційній, розмовній комунікації, але, на жаль, проникає в усі жанри офіційного спілкування. Суржикові слова і словосполучення поширені в мовній практиці багатьох лікарів і в сучасній медичній документації (напр., *головокружіння, прививка, медична справка, карточка, облітихове масло,*

консультативне заключення, благоприсмний прогноз хвороби, запущена хвороба, виздоровлення замість унормованих: запаморочення, щеплення, медична довідка, картка, обліпихова олія, консультативний висновок, сприятливий прогноз хвороби, задавлена хвороба, одужання).

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте витoki української медичної професійної мови.
2. Назвіть перші українські науково-популярні видання, присвячені профілактиці та лікуванню різних хвороб.
4. Де здійснювалася координація роботи з уніфікації української термінології у 20-х роках ХХ століття?
5. Назвіть найвідоміші медичні словники 20-30 рр. ХХ століття.
6. На що орієнтувалися вчені в термінотворенні в 30-і роки (Олена Курило)?
7. У чому суть термінологічної концепції М.Галина?
8. Які процеси розвивалися в українській медичній професійній мові в 30-і роки ХХ століття?
9. Які найхарактерніші риси сучасного стану української медичної професійної мови?
9. Охарактеризуйте різновиди сучасної медичної професійної мови.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник, за програмою МОН] / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- 4 –е вид. – К.: Алерта, 2014. – 696 с.
2. Пиріг Л.А. Медицина і українське суспільство.- К., 1998.-472 с.
3. Масенко Л.Т. Мова і політика / Л.Т. Масенко.- К.: Наук. думка, 1999.- 379 с.

4. Товстуха Є.С. Українська народна медицина.- К.: Київська правда, 1994.- 284 с.
5. Юкало В.Я. Медична професійна мова в історії української літературної мови / В.Я. Юкало // Зб. наук. праць Наук.-дослід. інституту українознавства. – Т.ХУ11.- К., 2007.- С. 281-300.

Додаткова

- 1.Українська професійна мова: історія і сучасність: зб. матеріалів регіон. наук.-практ. конф. – Тернопіль: ТДМУ, 2014.- 76 с.
- 2.Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова / Г. Півторак.- К., 1993.- 200 с.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу.
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Структура та види наукового тексту

Під час вивчення теми звернути увагу на ключові ознаки, мовні засоби, підстилі та жанри, функціональне призначення наукового стилю; вимоги до оформлення тез, конспекту, реферату, анотації.

Конкретні цілі:

- *розрізняти* види наукового тексту;
- *вдосконалити* навички конспектування;
- *засвоїти* вимоги до оформлення тез;
- *опанувати* навички написання анотації наукового тексту;
- *удосконалити* навички написання реферату як форми опрацювання наукової літератури;
- *засвоїти* вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел;
- *опанувати* навички використання мовних засобів наукового тексту.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Розрізнення ознак наукового стилю української літературної мови

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Реферат	Короткий виклад (перед аудиторією або в письмовій формі) наукової праці, вчення, змісту книги тощо; тематична доповідь на підставі критичного огляду літературних та інших джерел
Анотація	Коротка характеристика змісту книги, статті, рукописного тексту і т. ін.
Тези	Коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції, статті тощо
Термін	Слово або словосполучення, яке є точним визначенням певного поняття будь-якої спеціальної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя і т.ін.
Бібліографія	Систематизований, науковий опис книг та інших видань; список (використаної) літератури на яку-небудь тему або якої-небудь галузі знань

Теоретичні питання

1. Характерні особливості наукового стилю української літературної мови.
2. Науковий текст: загальні особливості, загальні вимоги, особливості форми.
3. Структура наукового тексту.
4. Види наукового тексту.
5. Тези. Конспект.
6. Анотація.
7. Реферат.
8. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел.
9. Мовні засоби наукового тексту.

ЗМІСТ ТЕМИ

1. Характерні особливості наукового стилю української літературної мови

До стилю наукової літератури ставляться особливо суворі вимоги в дотриманні норм; йому притаманні **логізація викладу, велика кількість термінів, насичення абстрактною лексикою; використання розгорнених складних речень із розгалуженою системою різних видів підрядності, відокремлень (дієприкметникових та дієприслівникових), вставних конструкцій;** велика питома вага **складнопідрядних речень**, зокрема з причиновим і наслідковим зв'язком, які найбільше відповідають специфіці наукового викладу.

Емоційна й експресивна лексика фізико-математичним і природничим наукам невластива.

Композиційна особливість наукового стилю – **документування тверджень, цитати, покликання.**

За типом мовлення наукові тексти є **монологічними**, вживаються в усній та писемній формі з переважанням останньої.

Залежно від конкретних завдань і сприймачів інформації в науковому стилі виділяють кілька різновидів: **власне (суто) науковий, науково-популярний, науково-публіцистичний, науково-навчальний, виробничо-технічний.**

2. Науковий текст: загальні особливості, загальні вимоги, особливості форми

Науковий текст – це форма наукового стилю, спосіб представлення наукової інформації, результат наукового дослідження.

Загальні особливості наукового тексту: розв'язання наукової проблеми, висунення гіпотези; доцільність і раціональність усіх положень; орієнтація на досягнення дослідницької мети і завдань; містить судження й умовиводи, побудовані за правилами логіки науки і формальної логіки; широке використання понятійного, категоріального апарату науки; орієнтований на сферу раціонального мислення, а не на емоційно-образну.

Загальні вимоги до наукового тексту:

- Чітка структурованість на розділи і параграфи. Кожен розділ - це окреме наукове дослідження, складова загальної проблеми.
- Деталізований розподіл на значеннєві частини, абзаци і речення. Надмірне дроблення тексту утруднює його сприйняття, тому абзаци мають бути обґрунтованими і зводитися до викладу однієї думки.
- Найбільша інформаційна насиченість початку і кінця абзаців; інші речення тільки розкривають, деталізують, обґрунтовують, конкретизують головну думку або є сполучними елементами.

- Відсутність понять, які не можна тлумачити однозначно.
- Відсутність повторів, особливо висновків, які передбачають новий рівень систематизації й узагальнення.
- Відсутність авторського "Я", натомість - безособові форми викладу.
- Стислість і прозорість викладу: мінімум тексту – максимум змісту (уникнення повторів, багатослів'я, зайвих слів, канцеляризмів тощо).

Особливості форми наукового тексту

1. Композиційна (побудова тексту, що поєднує всі його елементи в єдине ціле).
2. Рубрикаційна (розподіл тексту на структурні одиниці, частини, розділи, глави, параграфи). *Рубрикація* – це членування тексту на складові частини, графічне відокремлення однієї частини від іншої, а також використання заголовків, нумерації та ін. Найпростіша рубрикація – поділ на абзаци. Середній обсяг абзацу має бути 4 – 6 речень. Рубрики, більші за абзаци, можуть називатися параграфом, розділом, частиною.
3. Логічна (відповідність міркувань, висновків і визначень автора нормам логічно правильного мислення);
4. Мовностилістична і графічна (якість таблиць та ілюстрацій).

3. Структура наукового тексту

Науковий текст має чітко регламентовану структуру.

1. Вступна частина, в якій окреслюють проблему, мету і завдання, гіпотези і методи дослідження.
2. Дослідна частина тексту описує дослідження і його результати.

3. Висновкова частина тексту висвітлює висновки і рекомендації для проведення подальших наукових досліджень.

Ознаки системно-структурної організації наукового тексту: *цілісність, зв'язність, членованість, завершеність, лінійність, інформативність.*

1. *Цілісність* - це єдність змістової цілісності (єдність ідеї, теми, змісту); комунікативної цілісності (мети, намірів мовного спілкування); структурної та формально-граматичної цілісності (мовленнєвих жанрів, їх комплексів, узгоджуваність і координація форм).

2. *Зв'язність* буває лінійна і вертикальна, і служить попередній ознаці, тобто цілісності тексту. Зв'язність виділяють за різними ознаками: логічними; асоціативними; образними; композиційно-структурними; стилістичними; ритмоутворювальними.

3. *Членованість* тексту. Розрізняють членування тексту за такими ознаками: змістове і технічне (знаходить відповідне вираження в поліграфічному оформленні від заголовка до розділу, параграфа, абзацу); концептуальне і методичне (відповідає меті та завданням); об'єктивне і суб'єктивне; смислове і формальне.

4. *Лінійність* тексту організовує мовні одиниці в послідовність мовного викладу.

5. *Інформаційність*. Інформація як здобуті людським розумом і досвідом знання та повідомлення про них - це основа й наповнення наукового тексту.

6. *Завершеність*. Ця ознака притаманна лише конкретним текстам з визначеними межами.

4. Види наукового тексту

Найповніше наукове знання про предмет, його ознаки і властивості виявляється в жанрі **наукової монографії (книга, дисертація)**. Близькі до наукової монографії **підручники для вишів**. Вони вирізняються наявністю визначень, чіткістю побудови викладу. У **статтях** найчастіше розглядається один аспект тієї чи іншої проблеми.

Наукові знання містять **словники, енциклопедії, класифікатори, рубрикатори, стандарти на терміни, нормативні довідники, реферати, анотації**.

Обов'язкові вимоги до автора наукової роботи: на високому рівні бути обізнаним із науковою літературою за досліджуваною проблемою (знати всі доступні джерела наукової інформації, опубліковані в Україні та за кордоном); уміти обирати найдоцільнішу методику дослідження і знати її; уміти аналізувати, аргументувати, порівнювати й узагальнювати, логічно викладати матеріали дослідження, лаконічно й переконливо формулювати висновки; викладати зміст роботи за чинними нормами української наукової мови; наводити самостійно дібрані й нові приклади щодо досліджуваної проблеми; узагальнювати дані у вигляді аналітичного огляду тематичної літератури, різноманітних класифікацій, а також таблиць, схем, графіків, діаграм тощо; адекватно відтворювати логіку здійсненого конкретного дослідження, що виявлятиметься в загальному структуруванні роботи, її рубрикації, побудові розділів, абзацоподілі та інших формальних елементах.

Студенти, магістри, аспіранти найчастіше оформлюють зміст і результати самостійно виконаного наукового дослідження в малих жанрах наукової літератури (*наукова доповідь, повідомлення на науково-практичних*

конференціях; наукова стаття, тези, конспект, анотування і реферування наукового джерела).

5.Тези. Конспект

Тези – коротко сформульовані основні положення (статті, доповіді, лекції чи повідомлення), що відтворюють суть висловленого. Складаються з послідовного викладу окремих тверджень, не підкріплених фактичним матеріалом. Обсяг не перевищує 2 – 3 сторінок. Види тез: цитати автора; формулювання основних положень власними словами.

Алгоритм підготовки тез

1. Попередньо перегляньте текст, продумайте мету, яку ви ставите перед собою, починаючи опрацювання.
2. Уважно прочитайте текст, визначте його основну думку.
3. Поділіть текст на смислові частини, визначте його мікротеми.
4. Сформулюйте пункти плану, логічно пов'яжіть їх між собою.
5. Вибирайте для тез основні ідеї та положення, відділивши важливі деталі від подробиць. Запишіть їх словами автора або власними словами, розмістивши в певній послідовності.
6. Керуйтеся найголовнішим принципом нотування чужого тексту – не допускайте перекручення змісту.

Вимоги до тез будь-якої наукової публікації: у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали та доповнюють відомостями про нього; назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2 – 5 слів); послідовність викладу змісту має бути така: теза → обґрунтування → доказ → аргумент → результат → перспектива.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза має самостійну думку, висловлену в одному чи кількох реченнях.

Конспектування наукового тексту

Конспект – це короткий письмовий виклад змісту книги, статті, лекції тощо. Конспект складається з плану і тез, доповнених фактичним матеріалом, прикладами.

Процес конспектування охоплює 2 етапи:

1. *Змістова орієнтація і планування*: структурно-змістовий аналіз тексту джерела; визначення й фіксація на папері плану-програми конспекту;
2. *Реалізація розробленого плану-програми*: вибір інформації для конспекту в чіткій відповідності до визначеного плану; конкретна компресія (зменшення обсягу) відібраної інформації; запис опрацьованої інформації в лаконічній і зручній формі.

Типи конспектів: плановий; текстуальний; тематичний; вільний.

Плановий конспект – стислий (у формі плану) переказ прочитаного. Цей конспект – один із найважливіших, найцінніших, бо допомагає краще засвоїти матеріал у процесі його вивчення.

Текстуальний – створений переважно з уривків оригіналу – цитат.

Вільний – це поєднання цитат і тез; частина його тексту іноді має план. Це найповноцінніший різновид конспекту.

Тематичний – дає більш-менш вичерпну відповідь на поставлене запитання теми, аналізує різні погляди на одне й те саме запитання, полегшує роботу над темою за умови використання кількох джерел.

Раціональне конспектування передбачає **певну систему скорочень**. Вони мають бути зручними і звичайними.

Основні принципи скорочення слів: найбільша кількість інформації припадає на початкові літери слова; не бажано опускати закінчення слів у таких випадках, коли вони відбивають зв'язок між ними в реченнях (напр., скорочення *орг.* може стосуватися різних слів: *організація, організовувати, організаційний, організуючий* та ін.); скорочення має закінчуватися лише на літеру, яка означає приголосний звук; незнайомі слова слід записувати повністю.

Досвід композиційно-змістового аналізу наукового тексту допомагає розвинути навички анотування наукової літератури зі спеціальності відповідно до вимог нормативних документів.

6.Анотація

Анотування – це процес створення **анотації** - короткої, стислої характеристики книги, статті, праці, іншого наукового видання, в якій викладено найголовніші висновки праці, визначено їх цільове призначення і наукову цінність. У кожному науковому виданні на звороті титульного аркуша завжди міститься анотація.

Анотація складається з двох частин: *бібліографічного опису* (вихідні дані джерела) і *власне тексту*.

Сутність і призначення анотації полягають у тому, що вона є стислою характеристикою джерела інформації та відповідає на питання, про що йдеться в цьому джерелі.

Анотація дозволяє користувачеві скласти достатнє й об'єктивне попереднє уявлення про незнайому для нього наукову публікацію й тим самим допомагає в пошуці, відборі та систематизації необхідної інформації.

Види анотацій: за змістом і цільовим призначенням – *довідкові (описові, інформаційні) та рекомендаційні*; за кількістю анотованих джерел – *групові та окремі*.

Найпоширеніша та найефективніша в науковій і навчально-науковій літературі довідкова анотація, яка характеризує наукове джерело за тематикою і проблематикою.

Текст наукової анотації містить такі відомості: науковий жанр джерела (підручник, монографія, дисертація, стаття, доповідь тощо); призначення джерела; завдання, які вирішує автор джерела; предмет і тема джерела, основні положення й висновки; допоміжний та ілюстративний матеріал, додатки тощо; про автора (в разі необхідності).

Вимоги до анотування наукового джерела: композиція анотації має бути внутрішньо логічною; відбір відомостей для анотації, її формування і розташування залежить від змісту й характеру анотованого джерела, від призначення анотації та її адресата; мова анотації має бути науковою, нормативною, лаконічною, ясною, прозорою, без довгих і занадто складних речень; загальний обсяг анотації не повинен перевищувати 500 друкованих знаків.

Найпоширеніша помилка в складанні анотації - її розширеність унаслідок повторення інформації, використання зайвих фраз, вставних слів, складних підрядних конструкцій.

Найпоширеніша модель довідково-рекомендованої анотації наукового джерела:

1. *Вступна частина:* вихідні дані джерела (назва, жанр, автор, місце і рік видання, структура, обсяг, ілюстрації);

2. *Основна частина*: перелік основних проблем та тексту джерела (можна за розділами, главами, параграфами);

3. *Заключна частина*: актуальність і адресат джерела.

Зразок анотації

АНОТАЦІЯ

Усатенко О.К. Російсько-український словник медичної термінології / О.К.Усатенко. - К.: Наук. думка, 1996. – 463 с.

До реєстру Словника увійшли найуживаніші сучасні медичні терміни. Крім суто медичних, Словник містить терміни суміжних галузей знання: анатомії, фізіології, біохімії, фармакології, генетики та ін.

Для наукових працівників, лікарів, студентів вищих та середніх медичних навчальних закладів, а також для працівників суміжних спеціальностей.

Р е к в і з и т и:

1. Назва виду документа.

2. Заголовок (назва анотованої роботи, прізвище та ініціали авторів).

3. Текст (огляд змісту роботи, перелік головних питань, вказівка на категорію читачів, яким призначена анотована праця).

7.Реферат

За час навчання у виші студент має опанувати різні види наукової праці і за рівнем складності, і за змістом викладеного матеріалу. Найпоширеніший вид такої діяльності - реферування .

Реферування - це складний процес аналітико-синтетичної переробки інформації наукового джерела (або джерел), результатом якої стає **реферат** (нім. Referat, від лат. Refero – доповідати) – короткий виклад (перед аудиторією або в письмовій формі) наукової праці, вчення, змісту

джерела (або джерел) із зазначенням характеру, методики результатів дослідження та збереження його мовностилістичних особливостей.

*Реферат, у якому викладений матеріал є результатом власного пошуку дослідника, називається **авторефератом**.*

З урахуванням ступеня повного викладу змісту першоджерела реферати поділяються на кілька видів:

1. *Інформативні (реферати-конспекти), які містять в узагальненому вигляді всі основні положення наукового джерела, ілюстративний матеріал, важливу аргументацію, відомості про методику дослідження, використовувані технології, сфери застосування. Інформативні реферати розміщують у первинних документах (книгах, журналах, збірках праць, звітах про науково-дослідні розробки) і вторинних документах (реферативних журналах і збірках, інформаційних картках та ін.).*

2. *Індикативні (реферати-резюме), які містять лише ті основні положення, що якнайтісніше пов'язані з темою реферованого джерела.*

За кількістю реферованих джерел реферати поділяють на *монографічні*, складені за одним науковим джерелом, і *оглядові* (реферати-огляди), підготовлені за кількома джерелами однієї тематики.

За читацьким призначенням реферати поділяють на *загальні*, що містять виклад змісту джерела в цілому та у зв'язку із цим розраховані на широке коло читачів, і *спеціалізовані*, в яких виклад змісту орієнтований на фахівців відповідної галузі знань.

При підготовці курсових, дипломних, конкурсних, дисертаційних та ін. науково-дослідних робіт найбільшу допомогу надають інформативні реферати.

Композиційно текст реферату зазвичай складається з трьох логічно пов'язаних частин: *вступної, основної (описової), заключної*. До композиції більшості рефератів (у т.ч. авторефератів) за сучасними вимогами входять *ключові слова* – основні наукові терміни й терміносполуки, які відтворюють основні наукові поняття реферованого джерела та логіку викладу матеріалу.

Алгоритм написання реферату

Перший етап. Ознайомлення з літературою (в бібліотеці за різними каталогами – алфавітним, тематичним, систематичним та бібліографічними виданнями, довідковою літературою).

Другий етап. Опрацювання цієї літератури (визначення основної думки, виписування цитат, добір аргументів).

Третій етап. Складання плану реферату.

Четвертий етап. Написання тексту реферату.

Текст реферату має складатися з таких частин:

- Вступ.
- Розділ I. Історія і теорія питання.
- Розділ II. Розв'язання проблеми в сучасних умовах.
- Висновки.
- Література.
- Додатки.

У *вступі* обґрунтовується актуальність теми, її особливість і значущість у конкретній галузі науки або практики.

У розділі I наводяться основні теоретичні, експериментальні дослідження з теми. Подається перелік основних змістових аспектів проблеми, які раніше розглядалися вченими, визначаються недостатньо досліджені питання, з'ясовуються причини їх слабкої розробленості.

У розділі II подається поглиблений аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій проблеми. Особлива увага приділяється виявленню нових ідей та гіпотез, експериментальним даним, новим методикам вивчення проблеми, практичному досвіду та висловленню власної думки щодо перспектив розвитку досліджуваної проблеми.

У висновках подаються узагальнені умовиводи, ідеї, думки, оцінки, пропозиції.

До списку літератури включаються публікації переважно останніх 5 – 10 років. Особливо цінуються праці останнього року видання.

У додатках наводяться формули, таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Обсяг розширеного реферату – 20 – 24 сторінок.

На титульній сторінці реферату указують: відповідне міністерство, якому підпорядковується виш; назва вишу; назву кафедри, на якій виконана робота; тему реферату; свої прізвище, ім'я, по батькові; назву факультету; номер групи; прізвище, ім'я, по батькові керівника; місто; рік написання.

Отже, найпоширенішими формами оброблення науково-технічної інформації у виші є тези, конспект, анотування та реферування наукового джерела, які тісно між собою пов'язані.

8. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел

Найголовніший елемент форми наукового тексту – це обов'язкові покликання на джерела і список використаних джерел після загальних висновків.

Покликання в науковому тексті вказують у квадратних дужках - [1], [1; 6] - де цифри 1 і 6 відповідають порядковому номеру праці або джерела в списку використаних джерел. Якщо покликання на джерела підряд із 1 по 6, тоді [1-6].

Покликання на конкретні сторінки наводять після номера джерела через кому з маленької букви “с.”): [1, с. 5]. Якщо посилання на кілька праць, їх розділяють крапкою з комою: [1, с. 5; 6, с. 25-33].

Цитату беруть у лапки й обов'язково вказують покликання на джерело із зазначеним номером сторінки. Цитати зазвичай наводять для підтвердження власних аргументів; як посилання на авторитетне джерело; для критичного аналізу того чи іншого твердження. Текст цитати починають і закінчують лапками і наводять у тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Науковий етикет вимагає точно відтворити цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст. Цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Їх ставлять у будь-якому місці цитати.

Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – обов'язковий елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел. Його розміщують після висновків. Оформлення списку використаних джерел має відповідати вимогам ВАК до бібліографічного опису – «Бібліографічний запис.

Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (Бюлетень ВАК України. – 2008.- № 3.- С. 9-13).

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи покликань у тексті або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів. Джерела іноземною мовою розміщують після всіх джерел кирилицею, виняток - коли список формується в порядку появи покликання в тексті.

Основні правила оформлення джерела

- Назви статей, монографій, збірників, конференцій, тез, доповідей, авторефератів дисертацій указують повністю.
- Для статей обов'язково вказують їхні назву, назву видання, рік, номер (випуск, том), початкову й останню сторінки.
- Для монографій, довідкових, енциклопедичних видань – назву, місце видання (місто), видавництво, рік видання, (том, частина – якщо є), загальну кількість сторінок.
- У списку джерел із маленької букви пишуть відомості, що належать до заголовка (підруч. для вишів, матеріали конф., тези, навчально-методичний посібник тощо), відомості про відповідальність (ред., упоряд., редкол. та ін.).
- Після скісної риски (/) пишуть відомості про автора (авторів) саме в такому вигляді, в якому зазначено на титульному листі або в змісті (якщо це стаття), тобто це може бути Ващенко П.М., П.М. Ващенко, Петро Миколайович Ващенко, Петро Ващенко.

Один автор

1.Заблоцький Я.В. Імплантація в незнімному протезуванні / Я.В.Заблоцький. – Львів: ГалДент, 2006. – 156 с.

2.Дворник В. М. Аналіз причин виникнення прикусу, що знижується, клінічні ознаки та потреба населення в лікуванні вказаної патології / В. М. Дворник // Світ медицини та біології. – 2008. – № 2. – С.21-23.

Два автори

1. Мельничук Г. М. Практична одонтологія. Курс лекцій із карієсу та некаріозних уражень зубів, пульпіту і періодонтиту : [навч.посібник] /

Г. М. Мельничук, М. М. Рожко.– [3-є вид., доп.]. – Івано-Франківськ, 2009.– 292 с.

2. Кайдашев І.П. Взаємозв'язок запально-дистрофічних та локальних імунологічних змін слизової оболонки ясен і хворих на хронічний генералізований пародонтит відповідно до ступенів тяжкості / І.П. Кайдашев, В.І.Шинкевич // Український стоматологічний альманах. – 2004. – № 4. – С. 14.

Три автори

1. Стрелковський К.М. Зуботехнічне матеріалознавство / К.М. Стрелковський, А.З. Власенко, Й.С. Філіпчик. – К.: Здоров'я, 2004. – 332 с.

2. Варес Е. Я. Зміцнення базисів зубних протезів. Огляд літератури / Е. Я. Варес, Я. Е. Варес, В. А. Нагурний // Новини стоматології. – 2003. – №3. – С. 27 – 29.

Чотири автори

1. Методики морфологічних досліджень / [Багрій М. М., Діброва В. А., Попадинець О. Г., Грищук М. І.]. – Вінниця : Нова книга, 2016. – 328 с.
2. Гідроструминна резекція паренхіматозних органів в експерименті та клінічній практиці / [Скиба В.В., Сухін І.А., Амбруш О.О., Остапенко О.М.] // Вісник Вінницького національного медичного університету. –2010. – №14 (2). – С. 248-249.

П'ять і більше авторів

1. Терапевтична стоматологія : підручн. у 2 т. / [А. К. Ніколішин, В. М. Ждан, А.В. Борисенко та ін.] ; за ред. А. К. Ніколішина. – Полтава : Дивосвіт, 2007. – 392 с.
2. Виразкова хвороба, ускладнена шлунково-кишковою кровотечею – невирішені питання сьогодення (огляд літератури) / В.О. Шапринський, О.А. Каменський, І.В. Павлик [та ін.] // Харківська хірургічна школа.– 2008.– № 2.– С. 65-71.

9. Мовні засоби наукового тексту

Мовні засоби наукового тексту мусять забезпечувати повне й точне осмислення теми, послідовність і взаємозв'язок думок. Усі міркування автора тексту мають спрямовуватися на переконливе обґрунтування висновків, результатів, яких було досягнуто ним під час дослідження.

Лексика. Загальнонаукова лексика і терміни - визначальні мовні особливості наукового стилю. Слова в таких текстах уживаються у своїх прямих

значеннях, синонімів майже немає. Із зображальних засобів переважають *порівняння*.

Фразеологія наукової мови покликана насамперед визначати логічні зв'язки між частинами висловлювань: *навести результати, як показав аналіз, на підставі отриманих даних, підсумовуючи сказане, звідси випливає, що* тощо.

Уживають також слова й усталені словосполучення, які допомагають послідовно, логічно пов'язати між собою окремі елементи наукового тексту: *таким чином; однак; крім цього; з іншого боку; у свою чергу; по-перше (по-друге, по-третьє тощо); описаний вище; наведені результати; на підставі отриманих даних; як показали дослідження*. Велике значення мають слова, які свідчать про ступінь вірогідності (*дійсно, зрозуміло, вірогідно*), об'єктивність наведеної інформації (*думають, вважають, стверджують, здається, можливо*).

Морфологія. У науковому стилі розширені функції *іменників і прикметників* за рахунок дещо звуженого використання дієслова. Для всіх форм останнього, а також для іменника, характерні абстрактні, узагальнені значення.

У наукових текстах широко представлені *відносні прикметники*, оскільки саме вони, на відміну від якісних, дають змогу з максимальною точністю визначати потрібні ознаки понять. Більшість прикметників є частинами термінологічних виразів.

Широко застосовуються також дієслівні форми недоконаного виду минулого часу дійсного способу, оскільки вони не фіксують ставлення до дії, яка описується, на момент висловлювання. Рідше застосовуються дієслова умовного (у формулюванні гіпотез) і майже ніколи – наказового способу. Часто використовуються зворотні дієслова, пасивні конструкції, що зумовлено необхідністю підкреслити об'єкт дії, предмет дослідження: *«У цій статті*

розглядаються...», «Передбачено надати додаткові кредити на будівництво обласної лікарні»).

Серед займенників особливо поширені вказівні (*цей, той, такий, який, котрий*), які не лише конкретизують предмет, а й визначають логічні зв'язки між частинами висловлювання. На позначення суб'єкта дослідження в науковій мові використовують особовий займенник *ми*, що зумовлює утворення низки похідних словосполучень, напр.: *на нашу думку, на наш погляд, ми переконані, ми дотримуємося...* Проте надто часте вживання цього займенника і його похідних у роботі справляє неприємне враження, тому можна використовувати звороти, щоб уникнути повторів. Для цього застосовують конструкції з неозначено-особовими реченнями («*Спочатку проводять відбір зразків...*» тощо), форму викладу від третьої особи («*Автор вважає...*»), безособові форми на **-но, -то** («*Здійснено аналіз...*», «*Визначено напрями...*», «*За основу прийнято метод індукції*»).

Отже, написання наукового тексту вимагає від його автора не тільки професійних знань із певної галузі науки, а й умінь структурувати науковий матеріал, користуватися бібліографічним апаратом, уживати відповідні мовні засоби.

Завдання для самоконтролю

- 1.** Назвіть характерні особливості наукового стилю української літературної мови.
- 2.** Охарактеризуйте загальні вимоги до наукового тексту.
- 3.** Які види наукових текстів Вам відомі?
- 4.** Назвіть складові структури й ознаки системно-структурної організації наукового тексту.
- 5.** Назвіть етапи алгоритму складання тез.

6. З яких етапів складається процес конспектування?
7. З яких відомостей складається текст наукової анотації?
8. Коротко охарактеризуйте композиційні частини реферату.
9. Якою має бути послідовність написання реферату?
10. Що необхідно вказати на титульній сторінці реферату?
11. Які найхарактерніші мовні засоби наукового тексту Вам відомі?

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник, за програмою МОН] / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- 4 –е вид. – К.: Алерта, 2014. – 696 с.
2. Сурмін Ю.П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація [навч. –метод. посібн.] / Ю.П. Сурмін.- К., 2008.- 184 с.
3. Українська мова за професійним спрямуванням: [навч. посібн.] /Т.В.Симоненко, Г.В.Чорновол, Н.П.Руденко.- К.: ВЦ «Академія», 2007.- 272 с.
4. Карман С.О. Українська мова за професійним спрямуванням: [навч. посібн.] / С.О.Карман, О.А.Капусь, В.І.Тихоша. –К., 2013.- 544 с.

Додаткова

1. Ботвина Н.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови / Н.В. Ботвина. – К.,1999.
2. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К., 1992.
3. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій (розроблено на підставі ДСТУ 3008-95 “Документи. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення”) // Бюлетень ВАК України. – 2011. – № 9–10. – С. 2–10.
4. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила : ДСТУ 3582-97. – [Чин. від 4

лип. 1997 р.]. – К. : Держстандарт України, 1998. – 26 с. – (Державний стандарт України).

5. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – [Чин. від 2007-07-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Національний стандарт України).

6. Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила : ГОСТ 7.12-93. – Переизд. – [Взамен ГОСТ 7.12-77 ; введ. в д. 01.07.1995 г.]. – М. : Госстандарт России, 2008. – 15 с.

7. Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая запись. Сокращение слов и словосочетаний на иностранных европейских языках : ГОСТ 7.11-2004 (ИСО 832:1994). - Взамен ГОСТ 7.11-78 ; Введ. 01.09.2005. – М. : Стандартинформ, 2005. - IV, 82 с.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Особливості використання лексичних одиниць у мовленні медиків

Під час вивчення теми слід акцентувати увагу на особливості вживання паронімів і лексичних синонімів у мові медицини.

Конкретні цілі:

засвоїти знання про особливості вживання паронімів і лексичних синонімів у мові медика;

опанувати навички вживання паронімів і лексичних синонімів у мові медика.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Користування паронімами і лексичними синонімами

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Пароніми	Слова, близькі за звучанням і написанням, але різні за змістом
Синоніми	Слова, які мають спільне значення, але можуть відрізнятися відтінками значень чи стилістичними забарвленнями

Теоретичні питання

1. Пароніми в мові медицини.
2. Синоніми в мові медицини.

ЗМІСТ ТЕМИ

1. Пароніми в мові медицини

Серед труднощів, які виникають у користуванні мовою медицини, окреме місце займають складні випадки вживання паронімів, тобто слів, близьких за звучанням і написанням, але різних за змістом.

Незнання їхнього точного лексичного значення призводить до неточного, а то й зовсім неправильного змістового насичення певних текстових компонентів.

Слово *паронім* грецького походження: *para* – “біля, поряд” та *onoma* – “ім’я”. Не всі слова, схожі за звучанням, можна вважати паронімами. До паронімічних належать тільки ті, що мають невелику відмінність у вимові. Інколи в паронімів є спільна морфема: *уява* – *уявлення*, *мова* – *мовлення*. Семантичні зв’язки між паронімами можуть бути синонімічні (*тяжкий* – *важкий*),

антонімічні (*еміграція – імміграція*); вони можуть бути пов'язані певною семантичною близькістю (*дипломник – дипломант*).

Звукова близькість паронімів призводить до того, що їх помилково вживають один замість одного: замість *уявлення* (поняття) – *уява* (фантазія), замість *індіанці* (прадавні жителі Америки) – *індійці* (корінне населення Індії); *особовий* – стосується особи, людини взагалі: *особове посвідчення, особова картка* (для обліку кадрів), *особовий склад, особовий рахунок*; *особистий* – властивий певній, конкретній особі; власний, персональний: *особисте життя, особисті речі, особисті справи*.

Наводимо найпоширеніші пароніми в мові медицини.

Аденін – аденін.

Аденін – пуринова основа, яка міститься в усіх живих організмах, у складі нуклеїнових кислот тощо.

Аденін – запалення лімфатичних вузлів.

Адсорбент – адсорбер.

Адсорбент – речовина, здатна адсорбувати.

Адсорбер – пристрій, у якому здійснюють адсорбцію.

Активація – активізація.

Активація – збудження чогось, посилення діяльності організму (ферментна активація).

Активізація – спонукання когось, чогось до діяльності (творча активізація).

Акумуляція – кумуляція.

Акумуляція – збирання, нагромадження, зосередження чогось.

Кумуляція – нагромадження в організмі людини і тварини різних

речовин (ліків, отрут тощо) внаслідок тривалого вживання їх.

Амілаза – амілоза.

Амілаза – фермент, що міститься в організмі тварин і рослин.

Амілоза – легкокорозчинна у воді складова частина крохмалю.

Апендикс – апендицит.

Апендикс – червоподібний відросток сліпої кишки.

Апендицит – запалення апендикса.

Аптечний – аптекарський.

Аптечний – призначений для аптеки, який належить, властивий їй (аптечний запах, аптечний посуд).

Аптекарський – який стосується аптекаря, належний, властивий йому (аптекарський помічник).

Ароматизований – ароматичний – ароматний.

Ароматизований – до якого додані ароматичні рослини (ароматичний напій, тісто, компоненти).

Ароматичний – який має приємний запах унаслідок додавання ароматизаторів (есенція, рідина, рослини).

Ароматний - який має приємний запах (чай, банан, зелень).

Болючий - болісний – больовий.

Болючий – пов’язаний із фізичним відчуттям болю (болюча рана, болючий зуб).

Перен. – який викликає важкі почуття, смуток (болюча

правда).

Болісний – хворобливий (болісний вигляд).

Перен. – болісний крик, болісна гримаса, болісні роздуми.

Больовий – пов'язаний із болем (больове відчуття, больова чутливість, больова реакція, больові прийоми).

Блювання – блювота.

Блювання – рефлекторний процес випорожнення вмісту шлунка через рот.

Блювота – наслідок цього процесу, вміст шлунка.

Враження – ураження.

Враження – слід у свідомості; вплив, уявлення (*враження від фільму*).

Ураження – ушкодження, поранення (аорти, головного мозку, легень і т.д.).

Вуглеводи – вуглеводні.

Вуглеводи – дуже поширена в природі група органічних сполук, що складаються головним чином із вуглецю, водню й кисню.

Вуглеводні – органічні сполуки, які складаються тільки з атомів вуглецю й водню.

Гнійний – гнойовий.

Гнійний – який стосується гною як продукту гниття тканини живого організму (гнійні виділення, гнійна виразка, гнійна рана).

Гнойовий – який стосується гною як органічного добрива.

Далекоглядний – далекозорий.

Далекоглядний – здатний передбачити події, наслідки.

Далекозорий – який добре бачить на великій відстані; який має ваду зору.

Дефективний – дефектний.

Дефективний – який має психічні або фізичні вади (про людину).

Дефектний – який має дефект, зіпсований, пошкоджений (дефектна відомість).

Доглядати – наглядати.

Доглядати – піклуватися про когось (доглядати хворого).

Наглядати – стежити, контролювати (*наглядати за чистотою, диспансерний нагляд*).

Дослідний – дослідницький.

Дослідний – який стосується досліду, пов'язаний із науковим дослідженням (науково-дослідна робота, гурток, інститут).

Дослідницький – який стосується дослідника, належний йому (задум, інтерес, підхід, рівень).

Дренажувати – дреноувати.

Дренажувати – виводити з порожнини тіла, рани гній, рідину за допомогою певного пристрою.

Дреноувати – осушувати ґрунт.

Ефект – афект.

Ефект – сильне враження; наслідок якихось дій.

Афект – стан дуже сильного, але короткочасного нервового збудження.

Зцілений – зці́лений.

Зцілений – якого зцілили (зцілений від ран).

Зці́лений – який піддається лікуванню.

Інтим – інтима.

Інтим – інтимна обстановка.

Інтима – тканина кровоносної судини.

Істерія – істерика.

Істерія – нервово-психічна хвороба, що виявляється в нападах,
підвищеній дратівливості.

Істерика – напад істерії.

Їда – їжа.

Їда – споживання їжі (готуватися до їди; вживати по 1 табл. перед їдою).

Їжа – харчі (калорійна їжа).

Карбонад – карбонат – карбоніт.

Карбонад – делікатесний продукт зі свіжого філе свинини.

Карбонат – сіль вугільної кислоти.

Карбоніт – вибухова речовина.

Катаракт – катаракта.

Катаракт – вид гідравлічного або пневматичного амортизатора.

Катаракта – помутніння кришталика ока.

Кістлявий – костистий – кістяний.

Кістлявий – худий, із випнутими кістками (кістлява людина).

Костистий – який має широкі, випуклі кістки (костистий у плечах);
який має багато дрібних кісток: костиста риба.

Кістяний – зроблений або видобутий з кістки (кістяний гребінець).

Коагулянт – коагулят.

Коагулянт – хімічна сполука, що спричиняє коагуляцію.

Коагулят – осад, що утворився в колоїдному розчині під час коагуляції.

Комплімент – комплемент.

Комплімент – приємні, люб'язні слова, похвала.

Комплемент – білкова речовина сироватки крові людини й тварини
типу ферментів.

Криз – криза.

Криз – екстремальний стан організму, викликаний порушенням
певної фізіологічної функції (гіпертонічний криз).

Криза – несприятливе становище (в суспільстві, в стосунках, у
колективі).

Лабіальний – лабільний

Лабіальний – губний.

Лабільний – нестійкий, рухливий.

Кювет – кювета.

Кювет – канава вздовж шляху й залізничного полотна.

Кювета – ванночка для обробки фотографічних та інших пластинок і
відбитків (у стоматології).

Лангет – лонгет, лонгета.

Лангет – м'ясна страва, приготовлена з тонких довгастих шматочків вирізки.

Лонгет – знімна пов'язка з гіпсу, яка використовується для зрощування зламаних кісток.

Лікарський – лікувальний – лікарняний.

Лікарський – означає “належний лікареві” або “такий, що стосується діяльності лікаря” (*лікарський халат, лікарські записи*).

Лікувальний – вказує на оздоровчі властивості (*бішофіт має добрі лікувальні властивості*).

Лікарняний – означає “належний лікарні” (*лікарняний лист, лікарняний персонал*).

Лікувати – лічити.

Лікувати – застосовувати ліки та інші засоби, вживати заходів для припинення чийогось захворювання, виліковувати, загоювати, гоїти.

Лічити – називати числа в послідовному порядку; визначати кількість, суму; рахувати.

Медичний – медикаментозний.

Медичний – який стосується медицини (медичний виш).

Медикаментозний – який стосується ліків (медикаментозне лікування).

Міль – моль.

Міль – комаха.

Моль – грам-молекула.

Намулити – намуляти.

Намулити – нанести щось течією води, хвилями.

Намуляти – тертям ушкодити тіло.

Напруження – напруга – напруженість.

Напруження і напруга – вживаються паралельно, але в значенні
“фізичний стан електрики, яким визначають
силу струму”, в основному напруга.

Напруженість – властивість, стан напруженого (напруженість уваги).

Настій – настойка.

Настій – витяжка з рослинних чи тваринних продуктів (настій
ромашки).

Настойка – спиртовий напій, настояний на ягодах, плодах, травах
(вишнева настойка).

Нездужати – не здужати.

Нездужати – бути хворим (“Нездужає Катерина, ледве-ледве дише ...”
(Т.Г. Шевченко).

Не здужати – не бути спроможним щось зробити (не здужати підняти).

Пальпація – пальпітація.

Пальпація – метод дослідження хворого шляхом послідовного
обмацування, промацування.

Пальпітація – посилене биття серця.

Панкреатин – панкреатит.

Панкреатин – лікувальний препарат, що виготовляється з підшлункової залози ВРХ.

Панкреатит – запалення підшлункової залози.

Папіла – папула.

Папіла – сосочок (*папілярні лінії* – лінії на поверхні долоні й підшви в людини, розміщення яких індивідуальне й ніколи не повторюється).

Папула – вузлик, шкірний утвір, що підноситься над рівнем шкіри або слизової оболонки.

Пах – пахв́а – піхва.

Пах¹ – місце між стегном і нижньою частиною живота.

Пах² – (розм.) – запах (гострий пах хвої).

Пахв́а – внутрішня частина плечового згину (нести під пахвою).

Піхва – статевий орган жінки.

Пілот – пелот.

Пілот – водій літака.

Пелот – різновид кламера – засіб, за допомогою якого утримується протез у порожнині рота.

Периферійний – периферичний.

Периферійний – який міститься, перебуває в частині країни, міста, села тощо, віддаленій від центру (периферійний театр).

Периферичний – який стосується зовнішньої, віддаленої від центру частини організму (периферична нервова система).

Позів – позов.

Позів – рефлекторний акт: позів до сечовипускання, позів на блювання.

Позов – діловий папір: позов до суду.

Пітній – потовій.

Пітній – укритий потом, спітнілий (пітні ноги).

Потовій – який стосується поту, виділяє піт (потові залози).

Порожнинний – порожнистий.

Порожнинний – у анатомії – пов'язаний із порожниною (порожнинна операція).

Порожнистий – який має всередині порожнину (порожнисті органи).

Потоншення – потоншення.

Потоншення – стати тонким (потоншення шкіри).

Потоншення – зробити тонким; тонша частина, місце.

Приводити – призводити – наводити.

Приводити – наближати щось (когось) до чогось (когось): приводити пацієнта на перев'язку.

Призводити – доводити до чогось (у негативному значенні):
призводити до хвороби.

Наводити – приклад, цитату, зразок.

Провізорний – провізорський.

Провізорний – який потребує додаткового уточнення, попередній.

Провізорський – який стосується провізора – фармацевта найвищої

кваліфікації.

Проникливий – проникний.

Проникливий – той, що передбачає події (прониклива людина).

Проникний – через який щось проникає (проникна шкіра, проникні капіляри).

Респіраторний – респіраційний.

Респіраторний – який стосується дихальних шляхів; який служить, використовується для дихання (респіраторні хвороби, маска).

Респіраційний – який стосується респірації – процесу газообміну в людині й тварини (респіраційна камера).

Рецептний – рецепторний – рецептурний.

Рецептний – який стосується рецепта (рецептний бланк).

Рецепторний – пов'язаний із рецептором – органом чуття (рецепторний апарат шкіри).

Рецептурний – який стосується рецептури – сукупності відомостей про ліки, а також про виготовлення сумішей, розчинів, страв тощо.

Рідкий – рідкісний.

Рідкий - негустий; який іде, розташований нещільно (рідке волосся, рідкі зуби, рідкий дощ).

Рідкісний – який трапляється, буває зрідка (рідкісна група крові).

Рухомий – рухливий – руховий.

Рухомий – який перебуває в постійному русі (рухома матерія);
який переміщається або може бути переміщений із місця на місце; який змінюється (рухомі кістки, рухома нижня щелепа, рухоме обличчя).

Рухливий – який здатний до руху (рухливий потік);
- повний життєвої сили (рухливий хлопчик);
- який має органи руху (рухлива комаха).

Руховий – який стосується руху, пов'язаний із ним (рухові вправи; опорно–руховий апарат); який приводить щось у рух, керує рухом когось (руховий нерв).

Серцевий – сердечний.

Серцевий – який стосується серця, пов'язаний із хворобою серця; призначений для його лікування (серцевий м'яз, серцева діяльність, серцевий напад, серцеві краплі).

Сердечний – пов'язаний із почуттям, настроями, переживаннями людини (сердечні муки);
- добрий, чулий, задушевний (сердечний друг);
- пов'язаний із почуттям закоханості (сердечні справи).

Смертельний – смертний.

Смертельний – який призводить до смерті (про рану, хворобу тощо); який загрожує смертю, який супроводить смерть (бій, вогонь, удар, укус, доза, зброя, отрута).

Смертний – невимовно тяжкий, сильний (біль, голод, страх, холод, туга); як антонім до “невмирущий”.

Сполучення – сполука.

Сполучення – дія зі знач. сполучати, сполучити (сполучення кольорів);

- зв'язок між віддаленими пунктами за допомогою яких-небудь засобів (повітряне сполучення).

Сполука – переважно речовина, в якій атоми з'єднані між собою за допомогою певного типу хімічного зв'язку (органічні сполуки).

Тетанічний – титанічний.

Тетанічний – від тетанія – хвороба, що виникає внаслідок порушення функції щитоподібної залози і полягає в нападах корчів.

Титанічний – величезний, надзвичайний (титанічна сила).

Торпідний – торпедний.

Торпідний – у медицині – в'ялий, неактивний (про перебіг хвороби).

Торпедний – який стосується торпеди.

Травматичний – травматологічний.

Травматичний – спричинений травмою (шок, невроз).

Травматологічний – який стосується травматології (травматологічне відділення).

Ушкоджувати – пошкоджувати.

Ушкоджувати – завдавати шкоди, ранили, уражати (палець, ніс, ногу, руку тощо).

Пошкоджувати – робити непридатним для користування; псувати, ламати (годинник, стіл, механізм).

Уява – уявлення.

Уява – здатність уявляти: змальовувати, створювати (хвора уява, сила уяви).

Уявлення – знання, розуміння чогось (повне уявлення, уявлення про хворобу, релігійне уявлення).

рипіти – хропіти.

Хрипіти – видавати горлом хриплі звуки, мати в голосі хрипоту.

Хропіти – видавати хриплі звуки вві сні.

Цистин – цистит.

Цистин – амінокислота, що входить до складу білків тваринного й рослинного походження.

Цистит – запалення слизової оболонки сечового міхура в людини.

Шкірний – шкіряній.

Шкірний – який стосується шкіри – зовнішнього покриву людини й тварини; пов’язаний із хворобами шкіри (шкірний покрив, шкірні хвороби).

Шкіряний – зроблений зі шкіри, оздоблений шкірою (взуття, пальто, пояс, рукавиці).

Ящір – ящур.

Ящір – плазун із подовженим тілом, покритий зроговілими пластинками; вимерлий плазун.

Ящур – гостра інфекційна хвороба парнокопитних тварин і людини.

2. Синоніми в мові медицини

Слово *синонім* грецького походження й дослівно означає “однойменний”. Це слова, які напротивагу антонімам (слова з протилежним значенням: *ремісія* – тимчасове ослаблення проявів хвороби; *рецидив* – повернення хвороби в типовій формі зразу після одужання або в період одужання) мають спільне значення, але можуть відрізнятися відтінками значень чи стилістичними забарвленнями, наприклад, у загальноновживаній лексиці: *лікар*, *цілитель*, *медпрацівник*, *медик*. Синоніми бувають лексичні, морфологічні, синтаксичні, фразеологічні.

Лексичні синоніми – це подібні або тотожні за значенням слова. Тотожні за значенням слова – це абсолютні, внормовані лексичні синоніми. У загальноновживаній лексиці абсолютних синонімів мало: *літак* – *аероплан*, *оплески* – *аплодисменти*, *доказ* – *аргумент*, *зодчий* – *архітектор*, *відтінок* – *нюанс*, *водограй* – *фонтан*, *вітрило* – *парус*. Ці слова не мають якихось значенневих відтінків. Використовують їх для того, аби уникнути повторів. **Абсолютні лексичні синоніми вживають тоді, коли замість власне українського слова запозичується іншомовне з таким самим значенням.**

Лексичні синоніми можуть бути загальнономовними й контекстуальними. Загальнономовними називаються ті, що не залежать від контексту, їхня синонімічність приймається поза контекстом: *життєпис* – *біографія*; *абетка* – *азбука* - *алфавіт*; *визискування* – *експлуатація*; *лаштунки* – *куліси*; *відсоток* – *процент*; *аграрний* – *сільськогосподарський*.

Лексичні синоніми – найвиразніші й найпоширеніші образні засоби мови. Уживаючи їх, у мовленні можна не тільки уникнути неприємного повтору одних і тих самих слів, а й точніше передати інформацію, бо є можливість висловити відтінки думки, уточнити деталі, ознаки, властивості.

Загалом синонімія як стилістичний засіб не характерна науковій мові, в наукових текстах синоніми використовуються як засіб контекстуального

уточнення. Для наукового стилю, як відомо, характерні точність, прагнення до однозначності, до того, щоб кожному поняттю відповідав один термін. Але всупереч загальній тенденції виникає чимало паралельних назв того самого поняття. Серед термінологічної лексики багато слів іншомовного походження, а запозичений термін, як і будь-яка нетермінологічна іншомовна лексема, зазнає різнобічного впливу в мові поширення, вступає в контакт з іншими словами на лексичному, семантичному, словотвірному рівнях. Унаслідок таких контактів з'являється однозначне слово. Так виникають синонімічні пари, один компонент яких питомий, а другий – запозичений: *атеїст* – *безбожник*, *бібліофіл* – *книголюб*, *біографія* – *життєпис*, *евфонія* – *милозвучність*, *гігант* – *велемень*, *монах* – *чернець*.

У термінології так само є парні назви: *біном* – *двочлен*, *асиміляція* – *уподібнення*, *дисперсія* – *розсіяння*, *осциляція* – *коливання*, *квантитативний* – *кількісний* і т.д. Крім походження, вони нічим не відрізняються і співіснують як дублети (слова, що не мають відмінностей ні в значенні, ні в стилістичному забарвленні). Іноді вони або набувають ознак ідеографічних чи стилістичних синонімів і залишаються в мові, або один із них, не набувши таких ознак, переходить до розряду пасивної лексики, а то й зовсім зникає з мови. У дублетах компоненти іншомовного походження вживаються, як правило, в суто науковому стилі, а питомі українські – в науково-навчальному, науково-популярному. Скажімо, з пари слів *мовознавство* й *лінгвістика* перше вживається як назва науки про мову, її суспільні функції, загальні особливості, конкретні прояви її структури, а друге застосовується як назва окремого напрямку мовознавства.

У медичній лексиці, терміни якої здебільшого мають іншомовне походження, явище дублетизму дуже поширене. Характерною особливістю функціонування дублетів у медичній терміносистемі є лексична повноправність питомого і запозиченого слів, практична відсутність переходу питомих частин дублетів у інші стилістичні структури, зокрема розмовно-побутову.

Наводимо найуживаніші лексичні синоніми-дублети, які можуть уживатися як у науково-навчальному, так і в науково-популярному стилях мови медицини:

абдомінальний – черевний

абдукція – відведення

абстиненція – стримування

агнатія – безщелепність

агранулярний – незернистий

агрипнія – безсоння

адаптація – пристосування

адгезія – злипання

аддукція - приведення

адекватність - відповідність

акне – вугри

аксіальний – осьовий

акупунктура – голковколювання

алопеція – плішивість

альвеола - лунка

амнезія – безпам'ятство

ампутація – відтинання

аналогія – відповідність

анальгезуючий - знеболювальний

анемія – недокрів'я

анестезія – знеболювання

аномалія – відхилення

антидот - протиотрута

апекс – верхівка

апертура – отвір

апроксимальний – контактний

аргумент - доказ
атріовентрикулярний – передсердношлуночковий
аферентний – привідний
ацинозний – гроноподібний
базальний – основний
біфуркація – роздвоєння
букальний - щічний
вазодилатація – судинорозширення
вазоконстриктор – судинозвужувач
вентральний - черевний
вертиго – запаморочення
вертикальний - прямовисний
верукозний – бородавчастий
вірулентний – хвороботворний
вісцеральний – нутроцевий
гіпертермія - перегрівання
дегенерація – виродження
дезінфекція – знезараження
диференціація – розмежування
дуоденальний – дванадцятипалий
ембріон - зародок
епігастрій – надчерев'я
ідентичний – однаковий
імобілізація – знерухомлення
інгібіція - сповільнення
інертний – пасивний
ін'єкція - впорскування
інкарцерація – защемлення

каудальний - хвостовий
конвульсія – судома
конфіденційний - таємний
коронарний – вінцевий
краніальний - черепний
лабіальний – губний
лабільний – нестійкий, рухомий
латентний - прихований
латеральний – бічний
лімітувати - обмежувати
лінгвальний – язиковий
мандибулярний – нижньощелепний
максиллярний - верхньощелепний
медіальний – серединний, присередній
мезентеріальний – брижовий
ментальний - підборідний
облітерація – зарощення, заростання
обструкція – запирання
оральний – ротовий
пальпація - оцупування
папі $\square$ фаллопійський
па $\square$ вульва
патогенний - хвороботворний
пінеальний - шишкоподібний
перверсія – збочення
перкусія - вистукування
платицефалія – плоскоголовість
проксимальний - ближчий

продлонгований – продовжений
резистентність – стійкість
ретикулярний – сітчастий
риніт – нежить
ростральний - дзьобовий
руптура – розрив
симфіз – півсуглоб
синехія – спайка
синус – пазуха
сперма – сім'я
стеноз - звуження
струма – зоб, воло
сугестія – навіювання
суспензія – завись
сутура – шов
тремор – тремтіння
трансверзальний - поперечний
трофіка – живлення
туберкулярний – горбоподібний
умбілікальний – пупковий
уретра – сечівник, сечовивідник
урина – сеча
урогенітальний – сечостатевий
фавус - парша
фістула – нориця
флексія – згинання
фрактура – перелом,злам
фунгіформний – грибоподібний

целюлярний - клітинний

церебральний – мозковий

цереброспинальний - спинномозковий.

Разом із тим, слід зауважити, що в деякої частини медичних дублетів уживати питомиє слово в науковому стилі та в практичній медицині слід дуже обережно з огляду на його розмовно-побутове стилістичне забарвлення.

Це стосується таких дублетів: *сперма - сім'я, фурункул - чиряк, епідемія - пошесть, акушерка - повитуха*. А дублети типу *амеорея - безмісяччя, ангиографія - жилоопис, ангиохолецистит - жовчопротоміхурниця, анестезистка - знечулівниця, кон'юнктивіт - спійниця*, якими перенасичені окремі сучасні перекладні медичні словники (Мусій Олег, Нечай Станіслав та ін. Російсько-український медичний словник. - К., 1992), можуть знадобитися тільки фахівцеві з історії мови. У науковому стилі та практичній медицині питомими словами з цих дублетів користуватися не слід, уживаючи натомість іншомовні слова, функціонування яких у термінологічній системі будь-якої мови – явище об'єктивно вмотивоване, закономірне і необхідне з точки зору забезпечення професійною мовою комунікативної функції.

Іншомовні слова є одним із важливих компонентів лексичного складу української мови, як і будь-якої іншої мови. Вони приходять разом із поняттями. Адаптувавшись у мові поширення, збагачують її. Спроби вилучити слова лише за те, що вони іншомовні, здебільшого не мають успіху. Водночас надмірне захоплення чужою лексикою, не вмотивоване ні номінативними, ні стилістичними міркуваннями, є свідченням низького рівня освіченості, недостатньої обізнаності з можливостями рідної мови.

На нашу думку, скажімо, недоречно замінювати термін “*альвеолярний відросток*” на “*комірковий відросток*”, бо лат. *alvelus* – жолобок, виїмка українською мовою має 3 значення: кінцевий відділ залози; кінцева частина

респіраторного апарату в легенях ссавців; ямка, в якій міститься корінь зуба. Жодне з цих значень не відповідає слову “комірка”.

Разом із тим, у медичній лексиці рівноправно можуть функціонувати питомі українські слова-синоніми: *стопа - ступня, сухожилля - сухожилок, туговухість - глухуватість, підсилення - посилення, втома - втомленість, суглобовий - суглобний, шорсткість - шерехатість, веснянки - ластовиння, природжений - уроджений, видужувати - одужувати, загоювання – заживання, застрявання - застрягання, засипати - засинати, зіяння - зяяння, лицьовий - лицевий.*

Використовуючи в науковому стилі лексичні форми *язиковий* і *язичний*, слід віддавати перевагу першому слову, а в парі *щелепний - щелеповий* уживати краще слово *щелепний*. Слова *лобний* і *лобовий*, які медичними словниками (див. Усатенко О.К. Російсько-український словник медичної термінології. - К.: Наук. думка, 1996) рекомендуються як рівнозначні, мають відтінки в лексичному значенні. Тому, на нашу думку, в медицині слід уживати *лобна кістка, лобні зморшки, лобний розмір*, тоді як *лобовий удар*.

Отже, користуючись медичною лексикою, зокрема термінами, слід застосовувати лексичні синоніми-дублети, вдало і помірно поєднуючи інтернаціональні й національні елементи з урахуванням специфіки стилю і самобутності української мови.

Завдання для самоконтролю

1. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

далекоглядний – далекозорий

проникний – проникливий

дефективний – дефектний

2. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

позив – позов

серцевий – сердечний

блювання – блювота

3. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

їда – їжа

проникний – проникливий

ушкоджувати – пошкоджувати

4. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

кістлявий – костистий – косяний

дослідний – дослідницький

рідкий – рідкісний

5. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

кювет – кювета

порожнинний – порожнистий

пітний – потовий

6. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

міль – моль

намулити – намуляти

пах – пахва – піхва

7. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

нездужати – не здужати

лікарняний – лікарський

апендикс – апендицит

8. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

пальпація – пальпітація

болючий – болісний – больовий

напруження – напруга – напруженість

9. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

ушкоджувати – пошкоджувати

травматичний – травматологічний

комплімент – комплемент

10. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

криз - криза

рухомий – рухливий - руховий

враження – ураження

11. Уведіть у лексичний контекст пароніми:

шкірний – шкіряний

блювання – блювота

проникливий – проникний

12. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: біфуркація, пінеальний, вазодилатація, вазоконстриктор, верукозний, вертиго.

13. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: вісцеральний, антидот, облітерація, гіпертермія, абстиненція, алопеція.

14. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: аддукція, агнатія, агранулярний, агрипнія, адгезія, акне.

15. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: суспензія, вірулентний, конвульсія, ін'єкція, оральний, тремор.

16. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: струма, сугестія, сутура, ретикулярний, трофіка, диференціація.

17. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: папула, ментальний, лінгвальний, апроксимальний, пролонгований, букальний.

18. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: атріовентрикулярний, аферентний, конфіденційний, базальний, коронарний, синехія.

19. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: аксіальний, акупунктура, анальгезуючий, анемія, умбілікальний, церебральний.

20. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: медіальний, синус, симфіз, абдомінальний, стеноз, пальпація.

21. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: епігастрій, мандибулярний, фрактура, фавус, альвеола, латентний.

22. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: цереброспінальний, фістула, флексія, папіла, латеральний, максиллярний.

23. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: анестезія, аномалія, апекс, апертура, лабіальний, лабільний.

24. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: резистентність, руптура, аналогія, дезінфекція, ідентичний, адаптація.

25. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: ампутація, патогенний, адекватність, лімітувати, іммобілізація, перкусія.

26. Уведіть у лексичний контекст синоніми до слів: дуоденальний, інгібіція, риніт, церебральний, фактор, ембріон.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.53-75.

Додаткова

1. Словник синонімів української мови : у 2-х т. – К., 2000.

2. Гринчишин Д.Г. Словник паронімів української мови / Д.Г. Гринчишин, О.А.Сербенська.- К., 1986.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Сучасний стан і проблеми української медичної термінології

Під час вивчення теми акцентувати увагу на основні поняття теми: термін, термінологія, термінознавство, професіоналізми, номенклатура.

Конкретні цілі: ознайомитися із сучасним станом і проблемами української медичної термінології.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Використання унормованих термінів

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Термін	Слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття
Термінознавство	Наукова дисципліна, що вивчає закономірності створення і функціонування окремих термінів і терміносистем
Професіоналізми	Слова або вислови, притаманні мові людей певної професійної групи
Номенклатура	Сукупність міжнародних (греко-латинських) назв на позначення видів та елементів у біології, хімії, медицині

Теоретичні питання

1. Поняття: термін, термінологія, терміносистема, номенклатура, термінознавство, термінографія.
2. Стереотипні структури медичної професійної мови.
3. Проблеми формальної варіантності та синонімічних відношень термінів.
4. Проблема вномованості медичних термінологічних словників.
5. Проблеми національної своєрідності сучасного українського терміна.

ЗМІСТ ТЕМИ

1. Поняття: термін, термінологія, терміносистема, номенклатура, термінознавство, термінографія

Термінологія забезпечує здійснення спеціального професійного спілкування. Правильне використання термінів представниками однієї професії впливає на ефективність спілкування і спільної професійної діяльності.

Поняття «термін» у науці сформувалося на початку ХХ ст. Назва поняття походить від імені римського бога меж і кордонів Терміна (лат. Terminus). У сучасній лінгвістиці відомі такі визначення слова **"термін"**:

слово чи словосполучення, що точно позначає певне поняття, застосовуване в науці, техніці, мистецтві;

слово чи підрядне словосполучення, що має спеціальне значення, виражає та формує професійне поняття та застосовується в процесі пізнання й освоєння наукових і професійно-технічних об'єктів та відносин між ними.

Отже, термін — це слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття.

Характерні ознаки терміна:

- 1) системність (зв'язок з іншими термінами певної предметної сфери);
- 2) наявність дефініції (визначення);
- 3) моносемічність (однозначність) терміна в межах однієї предметної галузі, однієї наукової дисципліни або сфери професійної діяльності;
- 4) стилістична нейтральність;
- 5) відсутність експресії, образності, суб'єктивно-оцінних відтінків.

Залежно від ступеня спеціалізації значення терміни поділяють на три основні групи.

1. **Загальнонаукові** терміни, тобто терміни, які вживаються практично в усіх галузевих термінологіях: *система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез* і т. д.
2. **Міжгалузеві** терміни - це терміни, які використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях: *анастомоз* – у анатомії, біології, хірургії; *корінь* – у анатомії, ботаніці, стоматології, математиці.
3. **Вузькогалузеві** терміни - це терміни, характерні лише для певної галузі, наприклад, у медицині: *деонтологія, анамнез, етіологія, патогенез, пародонтит, карієс*.

Термінологія – це сукупність термінів певної галузі виробництва, діяльності, знання (медична термінологія, лінгвістична термінологія та ін.).

Терміни кожної науки, в тому числі й медицини, пов'язані один з одним і створюють єдність – **терміносистему**.

Медична терміносистема - одна з найдавніших фахових термінологій; вона формувалась на власній мовній основі, засвоюючи все те, що на час її творення виробила світова цивілізація. Медична термінологія не є сталою системою, вона змінюється, пристосовується до потреб сучасності.

На позначення термінології медицини також уживають термін «номенклатура».

Номенклатура (від лат. *nomenclatura* - перелік, список імен) - це сукупність міжнародних (греко-латинських) назв на позначення видів та елементів у біології, хімії, медицині тощо. Номенклатуру становлять іменники та словосполучення, які передають як систему назв об'єктів певної науки, так і сукупність назв одиничних об'єктів. Укладена номенклатура медична, мовознавча, хімічна, економічна, технічна.

Термінознавство – це наукова дисципліна, яка вивчає закономірності створення і функціонування окремих термінів і терміносистем. Витоки

термінознавства пов'язані з іменами австрійського вченого Ойгена Вюстера Нубасова і російського термінознавця Д. С. Лотте, які опублікували свої перші праці в 1930 р. У сучасному термінознавстві виділяють кілька незалежних напрямів досліджень: **теоретичне термінознавство, прикладне термінознавство, загальне термінознавство, порівняльне термінознавство, функціональне термінознавство** та ін.

Термінознавство тісно пов'язане з **термінографією**.

Термінографія – це наука, яка займається складанням словників спеціальної лексики.

2. Стереотипні структури медичної професійної мови

Стереотипами наукової і ділової мови є *терміни і терміносполучення та нетермінологізовані стандартизовані одиниці* – мовні кліше, штампи, формули.

Поряд із термінологічними одиницями до категорії стереотипів зараховують професіоналізми, які в професійній комунікації функціонують паралельно до термінів. **Професіоналізми** - це слова або вислови, притаманні мові людей певної професійної групи. Суттєва різниця між термінами і професіоналізмами полягає в тому, що терміни - це офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми виникають як розмовні, неофіційні заміники термінів. Професіоналізми на відміну від термінів зазвичай емоційно забарвлені, є словами загального вжитку з нашарованим специфічним значенням. Професіоналізми можуть використовуватися в неофіційному професійному спілкуванні, проте вони є ненормативними в професійних документах, текстах, у офіційному усному мовленні: *клініка* (клінічна картина), *зеленка* (розчин брильянтового зеленого), *брудна операційна* (операційна, в якій надають допомогу пацієнтам із хворобами, що супроводжуються гнійним процесом).

У мові сучасної медицини також поширені так звані «напівофіційні терміни»: скорочені терміни: *УЗД* (ультразвукове дослідження), *профогляд*

(профілактичний огляд), *ЛОР-лікар* (лікар-оториноларинголог); додаткові, нестандартні терміни-назви: *аспірин* (кислота ацетилсаліцилова), *календула* (нагідки лікарські), *санітарка* (молодша медична сестра; сестра з догляду за хворими), *хвороба Боткіна* (гепатит інфекційний); застарілі терміни: *біла гарячка* (алкогольний делірій); терміни-неологізми: *шигельоз* (дизентерія).

Поряд із літературною медичною професійною мовою для комунікативної практики лікарів характерні позалітературні явища: жаргонізми, арготизми, суржик, просторіччя.

3. Проблеми формальної варіантності та синонімічних відношень термінів

Акцентна варіантність досить поширена в медичній термінології: *я'дұха, речовіна́*, голосова *щлі́на*, *ліжкóвий* режим, *прóстий* герпес. У медичній термінології явище фонетичного варіювання наявне в словах *брахіцефалія* і *брахікефалія*, *макроцефалія* і *макрокефалія*, *ретикульома* і *ретикулома*, *туберкульома* і *туберкулома* та ін. Варіантність клінічних термінів викликана тим, що їх запозичення з давньогрецької і латинської мов відбувалося різними шляхами і в різні історичні періоди. Фонетична варіантність призвела до графічного варіювання.

Орфографічна варіантність медичних термінів пов'язана здебільшого з функціонуванням іншомовних термінів, письмова форма яких є наслідком фонетичної і графічної адаптації запозичень. Зокрема, варіантне транскрибування терміноелементів спричинило паралельне функціонування термінів типу *невропатія*, *нейроцитома*, *невринома* (від гр. *neurōn* – *жила, сухожилок, волокно; нерв*); *хейро-*, *хір-*, *-хейрія*, *-хірія* (гр. *cheir* – *рука*); *ятро-*, *-іатрія* (гр. *iater* – *лікар*).

Безумовно, така варіантність ускладнює клінічну термінологію, бо внаслідок розбіжності у формі терміна поступово виникає і хибна розбіжність змісту, а це може призвести до різного тлумачення варіантних термінів.

Словотвірне варіювання – це, наприклад, автохтонні терміни *кровостинний/кровозупинний, одужання/видужання, природжений/уроджений*. Ці й аналогічні варіантні терміни виникли як різні словотвірні моделі.

У медичній термінології наявні парні терміни на **-к(а), -нн(я)**, утворених від однієї дієслівної основи: *зупинка/зупинення* кровотечі, *пересадка/пересадження* органа, *затримка/затримання* сечовипускання. У сучасній українській мові усталилася тенденція переважного функціонування термінів на **-нн(я)**: *встановлення* діагнозу, *очищення* повітря, *оброблення* інструментів тощо.

Граматична варіантність. Із різних лексикографічних джерел паралельно засвідчені лексеми *нежить* як іменника чоловічого роду або як іменника жіночого роду. Нормативним є використання лексеми *нежить*, -тю, ч. рід, інший варіант ненормативний.

Унормування потребує використання в медичній практиці іменника *біль*, форму множини якого різні лексикографічні джерела подають як *болеі* і *болів*. На нашу думку, використання форми *болеі* у сучасній термінології недостатньо обґрунтоване, та й загалом потребує вивчення питання доцільності вживання цього іменника у формі множини.

Синонімічні відношення в термінології

Синонімічні ряди у сфері медичної термінології створювалися насамперед за рахунок проникнення в науковий обіг слів, різних за походженням. Так, у медичних словниках знаходимо багатокomпонентні синонімічні ряди: *абдомінальний, вентральний, целиакальний, черевний; злякисність, малігнізація, малігнітет, перніціозність* та багато інших.

Натомість загально визнано, що особливістю терміносистем, зокрема термінології медичних наук, є прагнення до однозначності. Кожна терміносистема повинна мати термінологічне ядро, одиниці якого відповідали б власне термінологічним вимогам однозначності, нейтральності і не вступали б у синонімічні відношення. Вчені вважають, що створення базового термінологічного фонду передбачає насамперед усунення синонімічності.

Проте наявність різних мікротерміносистем зумовлює використання однакових звукових комплексів для вираження різних понять (напр.: *анастомоз* – у анатомії, біології, хірургії; *анестезія* – в неврології, хірургії, стоматології; *корінь* – у анатомії, ботаніці, стоматології). Такі моделі зазнали детермінологізації. Це наслідок дії зовнішніх чинників – інтенсифікації науково-технічного прогресу. Натомість **внутрішньопредметна полісемія** завжди викликає труднощі в медичному терміновикористанні, її потрібно позбавлятися шляхом уведення нових термінів за одночасного обмеження значення твірного терміна (*гіпертонія і гіпертензія*).

4. Проблема вномованості термінологічних словників

Нормування медичної термінології здійснюється насамперед унаслідок її ґрунтового лексикографічного опису, результатом чого є створення **словника певного типу**.

Термінологічний словник - це нормативний документ, у якому зафіксовані кодифіковані терміни, а терміноодиниця розглядається в контексті рекомендованості/нерекомендованості для вживання в термінографічних джерелах.

Медична термінологія розвивається і нормалізується з урахуванням її національних та міжнародних функцій і здавна визначається **специфічною рисою** – переважанню кількості термінів іншомовного походження.

Розв'язання проблеми взаємодії національних і міжнародних компонентів у медичній терміносистемі пов'язують із трьома основними аспектами:

1) врахування традицій терміновживання, які в медицині склалися протягом століть; 2) доцільність використання наявних у рідній мові еквівалентних термінів до іншомовних; 3) творення нових термінів за словотвірними моделями української мови.

Більшість **сучасних медичних словників** засвідчують творення й уживання термінів, адекватних суті понять, відповідних словотвірчій структурі мови, яка їх породжує або засвоює. Подані в словниках терміни концептуально чіткі, співвідносні із загальними критеріями культури літературного мовлення.

Провідні українські термінознавці вважають, що орієнтуючи термінотворчість на національні джерела, необхідно скеровувати її в наукове русло (**неприпустимо, скажімо, вживати як терміни діалектні за походженням слова кила, кишківник, закреп, стілець тощо**), не нехтуючи при цьому вживанням іншомовних термінів, які усталилися в українській мові та сприяють виробленню спільного лексичного фонду, повсякденній комунікації, передаванню наукової інформації.

Необхідно дотримуватися правила: користуватися лише термінологічними словниками, схваленими комітетом із наукової термінології НАН України. Тільки тоді можна уникнути помилок у вживанні термінів, які не відповідають нормам української літературної мови.

5. Проблеми національної своєрідності сучасного українського терміна

Проблема функціонування сучасної української медичної терміносистеми має кілька аспектів: *професійно-прикладний, національно-культурний і морально-патріотичний*. **Професійно-прикладний** аспект реалізується головним чином у

практичній діяльності лікаря, в процесі спілкування з пацієнтом. Незалежно від успіхів інформаційно-технічного прогресу в медицині живе слово лікаря ніколи не втратить свого значення, має бути зрозумілим, проникливим, переконливим.

Функціонування національної мови в науковій медицині, забезпечуючи повноту мовно-професійного спілкування лікаря-практика, несе **національно-культурницьке** навантаження. Розвиток медичної мови сприяє лексичному та семантичному збагаченню національної мови.

Морально-патріотичний аспект функціонування української мови означає, що любов і повага до рідної мови є ознакою моральності, вихованості, інтелігентності.

Це лише частина комплексу проблем, пов'язаних із національною своєрідністю сучасного українського терміна. Вони тягнуть за собою й інші, наприклад, проблеми практичного термінознавства, насамперед уникнення росіянізмів, англіцизмів і американізмів. Прикметна риса українського словотворення початку ХХІ століття – це так звана «укрлиш», тобто українська інглиш, український варіант англійської мови. Широко застосовують *концепт* замість *поняття*; *брокер*, *менеджер*, *дистриб'ютор*, які відповідають українським *посередник*, *управлінець*, *розподільувач*; масово вводять у наукові тексти модні англійські заміники загальноживаних слів: *креативний* замість *творчий*; *латентний* – *прихований*, *неявний*; *варіабельний* – *змінний*; *інтерація* – *взаємодія* тощо.

Гостра проблема сучасного термінознавства - не перекладати дослівно терміни, а підбирати до них найадекватніший національний відповідник.

Отже, проблеми сучасної української медичної термінології такі: стилістична неоднорідність; перевантаженість іншомовними одиницями;

порушення норм у термінологічних словниках; потреба утвердження національної своєрідності сучасного медичного терміна.

Завдання сучасного термінознавства

- Впорядкування і систематизація термінопонять: уникнення таких небажаних явищ як полісемія, синонімія, багатоконпонентність терміна, перевантаженість іншомовними одиницями, епонімічними термінами тощо.
- Систематизація, кодифікація, уніфікація та стандартизація.
- Унормування медичної термінології відповідно до норм української мови на фонетичному, орфоепічному, орфографічному, лексико-семантичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному рівнях.
- Унормування термінологічних словників.
- Поширення українських медичних термінів, що містять специфічні національномовні риси.
- Знеросійщення сучасної української медичної терміносистеми; виявлення англіцизмів (американізмів) і наукове обґрунтування доцільності їх ужитку; з'ясування ролі й місця інтернаціоналізмів та їхніх національних відповідників у медичній терміносистемі.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення понять: термін, термінологія, терміносистема, номенклатура, термінознавство, термінографія.
2. Назвіть характерні ознаки терміна.
3. На які групи поділяють терміни залежно від ступеня спеціалізації значення ?

4. Які стереотипні структури медичної професійної мови Вам відомі?
5. Яким вимогам має відповідати термінологічний словник?
6. Охарактеризуйте основні види формальної варіантності термінів.
7. Охарактеризуйте проблеми, пов'язані з національною своєрідністю сучасного українського терміна
8. Назвіть основні медичні словники.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Литвиненко Н.П. Медичний термін у лінгвістичному аспекті / Литвиненко Н.П., Місник Н.В. – К.: Здоров'я, 2001. – 176 с.
2. Литвиненко Н.П. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря: навч. посібник / Литвиненко Н.П., Місник Н.В. – 2 вид., доп. – К.: Книга плюс. – 2001. – 176 с.
3. Пиріг Л.А. Медицина і українське суспільство: збірка медико-публіцистичних праць / Л.А. Пиріг. – К., 1998. – 472с.
4. Семенов О.М. Культура наукової української мови : навч. посібник / О.М. Семенов.-К.: ВЦ «Академія», 2010. - 216 с.

Додаткова

1. Симоненко Л.О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. IV. – К.: КНЕУ, 2001. – С.3–8.
2. Кіцера О. Деякі міркування з приводу української медичної термінології / О. Кіцера // Українська термінологія і сучасність.- К., 1998.- С.136-140.

3. Лисенко В. Шляхи становлення й розвитку української анатомічної термінології / В. Лисенко // Українська термінологія і сучасність.- К., 2007.- С.167-170.

4. Павловський М. Про упорядкування українських термінів медичних текстів / М. Павловський /// Українська термінологія і сучасність.- К., 2007.- С. 187-190.

6. Ткач А.В. Принципи організації української медичної термінології на лексико-семантичному рівні / А.В.Ткач, Г.В.Навчук // Актуал. питання клін. та експерим. мед.: матеріали 86-ї підс. конф. науковців Буковинського держ. мед. ун-ту. – Чернівці: БДМУ, 2005.

СЛОВНИКИ

1. Медична енциклопедія. – К.: Вид. Центр “Просвіта”, 2001.
2. Орфографічний словник українських медичних термінів. – Львів: Видавнича спілка “Словник”, 1993.
3. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина. – К.: Наук. думка, 1996.
4. Словник української мови: В 11 т.– К.: Наук. думка, 1974.
5. Мусій О. та ін. Російсько-український медичний словник. – Умань, 1992.
6. Нечай С. Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. – К.: УЛТК, Фонд ТТ, 2000.
7. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник: У 2 т. – Львів, 1995.
8. Литвиненко Н.П. Тлумачний словник медичних термінів/ Литвиненко Н.П., Місник Н.В. – К.: Ірпінь, 2010.- 848 с.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Типові помилки слововживання в мовленні лікарів

Під час вивчення теми звернути увагу на типові помилки в професійній мові медиків.

Конкретні цілі:

- *засвоїти* знання щодо типових помилок у професійній мові медиків;
- *опанувати навички* редагування тексту професійного змісту.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Уникнення типових помилок у професійній мові медиків

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
--------	------------

Білінгвізм	Двомовність
Калька	Слово або вислів, утворені способом калькування – створення за зразком будови відповідного слова чи вислову іншої мови

Теоретичні питання

1. Проблема білінгвізму в українській мові.
2. Типові помилки в професійній мові медиків.

ЗМІСТ ТЕМИ

У професійній мові медика, як і представників інших фахів, функціонує група офіційно-ділової лексики, мовних штампів, кліше, які використовуються мовцями в процесі виконання службових обов'язків, приватного усного та писемного спілкування з колегами, пацієнтами, з представниками інших установ.

Лексика медика має бути точною, в нормовану. Натомість через відомі геополітичні та історичні чинники в українському мовному середовищі поширене явище *білінгвізму (двомовності)*, викликане близькості родичності двох слов'янських мов – української та російської. Воно спричиняє неправильний переклад із російської, калькування, зокрема і мовних кліше в діловому стилі.

Далі наводимо перелік основних неправильних і правильних форм найуживаніших лексичних одиниць офіційно-ділового стилю.

Неправильно

багаточисленний
 безперервно
 бувші, бувший
 важливе значення
 велика роль
 концентрація
 проблема

Правильно

численний (висипання на шкірі)
 безперервно (надходять хворі)
 колишні, колишній (завідувач лікарні)
велике значення
важлива роль
висока концентрація
гостра (актуальна) проблема

великий арсенал

внесок

досвід

спектр

діапазон

уміст

великі межі

ведучий спеціаліст

вести себе

в залежності від

вибачаюсь

виключення

визивати

виписка (з історії хвороби)

вияснити

відзив

відмінити

відноситися

відносно (чого)

вірно (у значенні те, що

відповідає істині)

в кінці кінців

в результаті

потужний арсенал

вагомий внесок

багатий досвід

широкий спектр

широкий діапазон

високий уміст

широкі межі

провідний спеціаліст

проводитися

залежно від

вибачте, перепрошую

виняток (із правила)

викликати (з палати)

витяг (з історії хвороби)

з'ясувати (діагноз, причини)

відгук (на статтю) (але: відзив про
людину)

скасувати (рішення)

1. Ставитися (до хворого)

2. Належати (до інфекційних хвороб)

3. Стосуватися (головного лікаря)

4. Відноситися (а:б)

щодо (засобів лікування)

правильно (встановити діагноз, але: вірно
любити)

урешті-решт, зрештою, нарешті

внаслідок (лікування), але: результати
аналізів, діагностики

вступити в силу
в цілях попередження
говорити на українській мові
грошові засоби
дивлячись на ...
диференціальний

діюче законодавство
довгий час

додержуватися закону
доказувати
до сир пір
до тих пір
дякую Вас
єдинодушне
завідуючий
задача

казаний лист
заклювати угоду (договір)
заключення
зв'язаний

здати екзамен
знаходитися (на лікуванні)
ітак
кидається в очі

набути чинності (закон набув чинності)
з метою запобігання (хворобі)
говорити українською мовою
кошти (на лікування)
зважаючи на ... (обставини життя)
диференційний (але – **диференційований**
діагноз)

чинне законодавство
тривалий час (хворий був
непритомний)

дотримуватися закону
доводити (засобами аргументів)
досі (немає аналізів)
доти (доти хворий не одужає)
дякую Вам
одностайне (рішення консилиуму)
завідувач (терапевтичного відділення)
завдання (лікування), але: арифметична
задача

рекомендований лист
укласти угоду (договір) зі спонсором
висновок (лікаря)
пов'язаний (з обставинами життя), але:
зв'язані руки
скласти (іспит), але: здати кров на аналіз
перебувати (на лікуванні)
отже, таким чином
впадає в око (блідість хворого)

кінець кінцем	зрештою, урешті-решт (хворий опритомнів)
кінцеве рішення	остаточне рішення (щодо діагнозу)
командировка	відрядження
комісія по питаннях	комісія з питань (втрати працездатності)
крайні міри	надзвичайні заходи (з реанімації)
лічити хворого	лікувати хворого
любій	будь-який, усякий (патологічний фактор)
міри по попередженню	запобіжні заходи, заходи щодо запобігання (ускладненням)
міроприємство	захід (щодо оздоровлення)
навики	навички (з обстеження хворого)
нагрузка	навантаження (на серце)
накінець	нарешті (консиліум зібрався)
налог	податок
на протязі	протягом , (у)впродовж (тижня, дня, року)
на сьогоднішній день	сьогодні, нині, тепер, натепер (залежно від контексту)
на прошлій неділі	минулого тижня (пацієнта виписали)
наступні задачі	такі завдання
на Україні	в Україні
недивлячись на	незважаючи на; попри те, що
неділя (7 днів: понеділок –неділя)	тиждень
(7-й день тижня)	неділя
носить характер	має характер (хвороба) (але: Полтавська обласна клінічна лікарня носить ім'я Скліфосовського)

область (серця)

(стоматології)

оказати допомогу

перевод грошей

піднімати питання

по адресу

по бажанню

по вимозі

по відомостях

по вказівці

по домовленості

по ініціативі

по мірі зростання

по справі

по призначенню

положення у суспільстві

по меншій мірі

по схемі

привести приклади

при допомозі

приймати участь

приймати міри

прийти до висновку

прийти до згоди

приносити збитки

слідуючий

ділянка серця

(область – Полтавська і т.д.)

галузь, сфера

надати допомогу

переказ грошей

порушувати питання

за адресою

за бажанням

на вимогу

за відомостями

за вказівкою

за домовленістю

за ініціативою

у міру зростання

у справі

за призначенням

становище в суспільстві

принаймні

за схемою

навести приклади

за допомогою (але: звертатися **по** медичну
допомогу)

брати участь

вживати заходи

дійти висновку

дійти згоди

завдавати збитків

наступний (пацієнт, рік, захід)

співпадає	збігається (лінія прикусу; думки □)
ступінь	ступінь (-еня)
сторонник	прихильник, прибічник
сумісний	спільний (захід, дії)
так як	оскільки, тому що
у відповідності	відповідно до (діагнозу); згідно з (діагнозом)
у значній мірі	значною мірою
у подальшому	надалі
учбовий	навчальний
являтися, являється	бути, є (ця дієслівна зв'язка не характерна для української мови: <i>Київ – столиця України; Серце – центральний орган кровоносної системи</i>)
я рахую	я вважаю (дагноз лікаря правильним)

Типові помилки в мові медицини

<u>Неправильно</u>	<u>Правильно</u>
брюшина	очеревина (вісцеральна; парієтальна)
бугор	горб (верхньої щелепи; головний; зоровий; лобний)
бугорок	горбик (коронки зуба; глотковий; латеральний; трійчастий)
бугристість	горбкуватість (жувальна; клубова; сіднична)

виносливість

висок

внутриартеріальний

головокружіння

двоглавий (м'яз)

доля

долька

дробне харчування

дрябла (шкіра)

дряхлий

жгут

зживлення

зжим

зключення (експерта, лікаря)

зключення (звіту)

закрити (очі)

засахарювання

зсідання крові

зробити діагноз

зуд

каплі

витривалість

скроня

внутришньоартеріальний (тиск)

так само: внутрішньовенний,

-грудний, -кишковий, -клітинний,

-м'язовий, -черепний, -судинний,

-утробний, -серцевий, -шкірний,

-матковий, -очний

запаморочення

двоголовий

частка (скронева; зорова; лобна;
нюхова, тім'яна)

часточка (легені)

багаторазове харчування малими
порціями

в'яла

немічний

джгут

загоєння (рани)

затискач

висновок

підсумок

заплющити (дію виконує суб'єкт)

зацукровування

згортання крові

у(в)становити діагноз

свербіння, свербіж

краплі

капельниця	крапельниця
касторове масло	рицинова олія
квасці	галун (палений; калієво-алюмінієвий – застосовується в зуботехнічному виробництві)
кишківник	кишечник (-у)
кишечний	кишковий
клик	ікло (р.в. мн.- іклів)
клітчатка	клітковина (жирова підшкірна; паранефральна)
копчик	куприк
косолапий	клишоногий
кропивниця	кропив'янка (шкірна хвороба)
культя	кукса (ампутаційна; зуба)
летюча (речовина)	летка
лихорадка, лихоманка	<u>пропасниця</u> (аліментарна, інфекційна, молочна, моноцитарна, переміжна, ремітивна, субфебрильна); <u>гарячка</u> (геморагічна, кліщова, мальтійська, моноцитарна, еозинофільна, уретральна, флеботомна, хейверхільська)
лоскут	шматок, клопоть (шкірно-м'язово-кістковий)
лоханка	миска (нирковá)
малокрів'я	недокрів'я
мілкозернистий	дрібнозернистий
мокрота	мокротиння, харкотиння (гнильне, кров'янисте, іржаве, серозне, слизове)
надкістниця	окістя, надкісниця (альвеоли; óчної)

	ямки; зуба)
наковальня (вушна кісточка)	коваделко
недомогання	нездужання
неперервний	безперервний
новороджений	новонароджений
обезболювання	знеболювання
обезвожений	зневоднений
обезжирений	знежирений
обеззаражений	зnezаражений
обезкровлений	зnezкровлений
область (анат.)	ділянка (скронéва, потилична, лімбічна, пахвова)
область (поширення)	зона
однократний	одноразовий
одишка	задишка
очаг (інфекції)	вогнище, осередок
перепонка	перетинка (барабанна, вестибулярна, зату́льна, зінична, міжкісткова, міжребéрна, сітківки, півмісяцева); перегородка (міжальвеолярна, міжочноямкова, міжшлуночкова, міжпередсердна, носова, шлуночків, лобних пазух, мошонок, язика)
переривистий	переривчастий (дихання)
питтєва	питна (вода)
підкорковий	підкірковий
підмишечний	пахвовий
показання для операції	показання до операції

попередження хвороби	запобігання хворобі
пораження	ураження
послаблююче (рос. <i>слабительное</i>)	проносне
поступлення (рос. <i>поступление</i>)	надходження (кисню в легені)
похудання	схуднення
пошкодження (порушення анат. цілості)	ушкодження, але: пошкодження катетера
поясниця	поперек
прививка	щеплення (щеплювальні вакцини)
привкус	присмак (гіркий присмак у роті)
привратник	воротар (шлунка)
прилив	приплив (крові)
примінення	застосування
припадок	напад (істеричний, катаплектичний, паралітичний, екламптичний, епілеп- тичний)
пристіночний	пристінковий (епітелій)
приток (крові)	приплив
прободіння (шлунка, кишки)	прорив, прокол (унаслідок патологіч- ного процесу)
продовгуватий (мозок)	довгастий
просипатися	прокидатися
прослойка	прошарок
протікання хвороби	перебіг хвороби
пузир (сечовий)	міхур
пузир (рос. <i>волдырь</i>)	пухир (на шкірі від опіку)
пупочний	пупковий
п'яточний	п'ятковий

рвота	блювання (процес) (істеричне, мозкове нестримне, періодичне);
	блювота (вміст шлунка) (жовчна, калова, кривава)
різка біль	різкий біль (біль – ім. чоловічого роду)
рихла (тканина)	пухка (пухкі ясна)
роговиця	рогівка
родинка	рóдимка
рожа	бешиха (бульозна, гангренозна, мігруюча, повзуча, рецидивуюча)
розхідні матеріали	витратні матеріали (в зуботехнічному виробництві)
сыворотка	сироватка (антирабічна, антитоксична, полівалентна, крові)
сип (рос. сипь)	висип (алергічний, лікарський, моноформний), висипка
сітчатка	сітківка
скритий (період)	прихований (латентний)
скула	вилиця (прикм. – виличний)
слабоумство	недоумство, слабоумство (алкогольне, амнестичне, склеротичне)
слизь	слиз
слизиста	слизова (оболонка)
сльозний	слізний
сошник (анат.)	леміш
створчатий	стулковий (клапан)
стовбняк	правець (криптогенний, місцевий, загальний, хронічний)

стремя (анатом.)

струя

студенистий

судинозвужуючі

судорога

сустав

схватки

течія хвороби

тошнота

тоща (кишка)

трьохстворчатий

туловище

тучний

удушся (рос. *удушьє*)

ушиб

хворий грипом

чесотка

чешуйка

ягодиця

яд

язва

стремено

струміль (**струминне** введення ліків: за

допомогою шприца, напротивагу

крапельному – за допомогою

крапельниці)

драглистий

судинозвужувальні

судома (клонічна, тонічна)

суглоб

перейми

перебіг хвороби (хвороба мала гострий перебіг)

нудота

порожня

тристулковий (клапан)

тулуб

огрядний, гладкій, опасистий, повний (але в гістології – **тучні клітини**)

задúха, ядúха

удар (*синяк от ушиба – синець від удару*);
забій; забите місце

хворий **на грип** (так само – щодо будь-якої іншої хвороби)

короста

лусочка

сідніця

отрута

виразка

Завдання для самоконтролю

НАПИШІТЬ ПРАВИЛЬНО-1

1

Багаточисленні випадки захворювань.

Хворий безпереривно кашляє.

Бувший завідуючий лікарні.

Хворий веде себе добре.

Ведучий спеціаліст з кардіології.

2

Ці симптоми були виключенням із правила.

Деякі речовини визивають алергію.

Виписка з історії хвороби направлена завідуючому відділенню.

Відзив на статтю поступив вчасно.

Рішення про операцію було відмінене.

3

Завідуючий відділенням добре відносився до своїх колег.

Грип відноситься до інфекційних хвороб.

Зауваження відносилися до лікаря терапевта.

Діагноз був поставлений невірно.

Думки відносно схеми лікування не співпадали.

4

В кінці кінців лікарі прийшли до спільного висновку.

Були виявлені причини захворювання.

В результаті лікування хворий виздоровів.

В цілях попередження хвороби були прийняті певні міроприємства.

Закон про медичне страхування вступив у силу.

5

Хворий може говорити на рідній мові.

Грошові засоби на лікування надав благодійний фонд.

Дивлячись на обставини життя лікар визначив схему лікування.

Діюче законодавство регулює медичне обслуговування.

Довгий час симптоми хвороби не відчувалися.

6

Слід дотримуватися схеми лікування.

До сих пір не поступили аналізи.

До тих пір, поки хворий не одужає, його не виписують.

Рішення консилиума лікарів було єдинодушне.

Завідуючий відділення знаходився у командировці.

7

Задача профілактики – попередити захворювання.

Історію хвороби відправили наказним листом.

Академія заключила договір з обласною лікарнею.

У кінці рецензії робиться заключення.

Хвороба була зв'язана з особливостями виробництва.

8

Кидається в очі блідість хворого.

Кінець-кінцем хворий опритомнів.

Бригада швидкої допомоги прийняла кінцеве рішення.

Завідуючого лікарні відправили у командировку.

Комісія по питаннях втрати трудоспособності.

9

Довелося прийняти крайні міри по реанімації.

Любий хірург зробить цю операцію.

Профілактичні міроприємства попереджають захворювання.

Треба вдосконалювати навички по обстеженню хворого.

При ходьбі збільшується навантаження на серце.

10

Накінець хворий став почувати себе краще.

Лікування буде проведено на протязі тижня.

На Україні є багато санаторіїв.

Не дивлячись на ускладнення, надіялись на виздоровлення.

Хвороба носить характер хронічного запалення.

11

Сильна біль в області серця.

Лікар був прийнятий на роботу на основі наказу.

На коференції піднімалися питання сімейної медицини.

Лікарня отримувала фахові підписні видання.

По бажанню хворого його перевели в іншу палату.

12

По вимозі лікаря купили нове обладнання.

Зарплату отримували по відомостях.

По ініціативі кафедри анатомії була проведена конференція.

Діагностичну апаратуру застосували не по призначенню.
Матеріальне положення було складним.

13

Ці ліки треба приймати по меншій мірі три рази на день.
Попередити хворобу не вдалося.
Поступають жалоби від хворих.
Одноразові шприци поступили в продаж.
Лікування треба проводити по схемі.

14

Студенти приймали участь у профілактичних міроприємствах.
Слід приймати термінові міри для попередження хвороби.
Лікар прийшов до висновку на основі аналізів.
Таке харчування приносить тільки шкоду.
Бригада хірургів приступила до операції.

15

Думки лікарів по діагнозу співпадають.
Самий ефективний препарат від грипу поступив в аптеку.
Слідуючий пацієнт мав насморк.
Операція була вищого ступеню складності.
Терапевт не був прихильником такого методу лікування.

16

Лікарі склали суспільний план лікування.
Хворого виписали, так як він видужав.
Чергування у відділенні проводилося у відповідності з графіком.

У хворого у значній мірі деформована челюсть.

Він являється членом операційної бригади.

НАПИШІТЬ ПРАВИЛЬНО-2

1

Хворому проводили протистовбнячні прививки.

Виявили запалення брюшини.

Зоровий бугор.

Бугорок коронки зубу.

Клубова бугристість.

2

Виносливість – результат закалювання.

Опирували вискову артерію.

Великий внутріартеріальний тиск.

Головокружіння від недосипання.

Вивчали двобрюшковий м'яз.

3

Летючі хімічні з'єднання використовують обережно.

Височна доля являється частиною черипа.

Легені – багатодольковий орган.

Дробне харчування – основа дієти.

Дрябла шкіра – результат малорухомого образу життя.

4

Дряхлість – признак старості.

Велика концентрація кальцію.

Резиновий жгут накладає на пошкоджену кінцівку.

Заживлення рани проходило успішно.

Зажим – інструмент хірурга.

5

Заключення лікаря поступило вчасно.

Заключення звіту було відсутнє.

Хворий закрив очі від болі.

Засахарювання – хімічний процес.

Кров зсідалася швидко.

6

Діагноз зроблений вірно.

Зуд в області підпахви.

Ліки вводили капельним способом.

Касторове масло – вязка, добре розчинна у спирті рідина.

Квасці приміняються в зубо-технічному виробництві.

7

Кишечний вміст піддали аналізу.

Клик пошкоджений карієсом.

Клітчатка корисна для тучних людей.

Копчик – відділення скелету.

Косолапість – захворювання опорно-рухового апарата.

8

Кропивниця – важке алергійне захворювання.

Культя швидко заживала.

Летючі з'єднання потребують правильного збереження.

У хворого інфекційна лихорадка.

Лоскут шкіри для пластичної операції.

9

Лоханка почки запалена.

У хворого діагновано малокрів'я.

Кровотеча з десен продовжувалася.

Мілкозерниста структура.

Мілкий присінок рота.

10

Важливе значення профілактики.

Велика роль гігієнічних заходів.

Надкістниця очної ямки.

Наковальня – це ушна кісточка.

Недомогання – ознака захворювання.

11

Великий діапазон досліджень.

У хворого сильне недомогання.

Хворий неперервно кашикає.

Новородженого потрібно пеленати.

Обезболювання новокаїном.

12

Організм хворого обезвожений.

Одишка після ходіння.

Обеззараження перед операцією.

В області поясниці сильна біль.

Область розповсюдження інфекції.

13

Однократне введення лікарств.

Обезжирене молоко основа дієти.

Очаг інфекції локалізований.

Барабанна перепонка запалена.

Переривисте дихання в результаті бігу.

14

Питтєва вода повинна бути чистою.

Досліджувалася підкоркова область.

Огляд підмишечної западини.

Покази для операції визначили сумісно.

Попередження хвороби – це профілактичні міроприємства.

15

Послаблююче – засіб проти запорів.

Поступлення живильних речовин у кров.

Похудання від інтенсивної дієти.

Пошкодження шкіри в області бедра.

Різка біль у поясниці хвилювала хворого.

16

Прививки від стовбняка після пошкодження пальця.

У роті гіркий привкус.

Привратник шлунку – анатомічне утворення.

Прилив крові до серця нарушений.

Примінення лікарських засобів в терапії.

НАПИШІТЬ ПРАВИЛЬНО -3

1

Припадок серцевої болі продовжувався довго.

Пристіночний епітелій вивчається гістологією.

Приток крові до серця порушений.

Прободіння шлунку в наслідок язви.

Продовгуватий мозок являється частиною головного мозку.

2

Просипатися рано вранці за для ранкового бігу.

Жирна прослойка на животі в результаті порушення обміну речовин.

Сечовий пузир запалений.

Пузири на шкірі від опіків 2 степені важкості.

У хворого пупочна грижа.

3

Рвота нестримна повторювалася.

Різка зубна біль почалася у вечорі.

Рихла тканина десен крово-точила.

Пошкоджена роговиця у наслідок травми.

Ползуча рожа – інфекційне захворювання.

4

Великий вміст цукру у крові.

Розхідні пломбувальні матеріали.

Уведена протистовбнячна сиворотка.

На шкірі алергічний сип.

Дослідження сітчатки ока.

5

Скритий період захворювання на протязі пів-року.

Пошкодження скулової кістки.

У хворого грипом виявили пневмонію.

Слизь взяли на дослідження.

Слизиста прониклива для лікарств.

6

Сльозна залоза запалена.

У хворого постійне недомогання.

Сошник – анатомічне утворення.

Створчатий клапан не функціює.

П'яточна мозоля хвилювала хворого.

7

Хворому увели ліки капельним способом.

Стремя – анатомічне утворення.

Ці ліки треба вводити струйно.

Студенисті виділення з носа.

Хворому прописали судинозвужуючі ліки.

8

Голіностопний сустав запалений.

Схватки продовжувались вже кілька годин.

Течія хвороби була без ускладнень.

Пораження шкіри висипанням.

Внутріартеріальний тиск зменшений.

9

У хворого періодична тошнота.

Тоща кишка запалена.

Трьохстворчатий клапан патологічно змінений.

На туловищі хворого по-одинокі язви.

Хворий, який поступив учора, був тучний.

10

Періодичні приступи удушся.

Ушиб в області лодижки.

Хворий грипом був на лікарському листку.

Кишківник має кілька відділень.

Внутрічерепний тиск збільшений.

11

Честотка – важке інфекційне захворювання.

На шкірі утворилися чешуйки.

Ін'єкції проводяться в ягодицю.

Алкоголь у великих дозах – яд.

На слизовій створилися язви.

12

Хворий інфарком міокарду поступив у відділ.

Проводяться прививки проти пандемічного грипу.

Хвороба протікала гостро.

Ушиб в області колінного сугава.

На шкірі пугирі від ожогів.

13

Хворого перевели на обезжирену дієту.

Давлячий біль в області грудей.

Однократне приймання препарату.

Міжреберна перепонка запалена.

Підмишечні лімфоузли без змін.

14

Визначені покази для операції.

Попередження хвороб – ціль профілактичних міроприємств.

Хворому призначили послаблююче.

Поступлення живильних речовин в кров.

Сильна стріляюча біль в поясниці.

15

Приток крові до нижніх кінцівок нарушений.

Прободіння кишки унаслідок патологічного процесу.

Жирова прослойка на бедрах.

У хворого мимо вільне сечо-випускання.

Різка біль в області шиї.

16

У пацієнта розрихлені ясна.

Окуліст дав своє заключення.

Дрябла шкіра в результаті обезвоження.

Касторове масло – медичний припарат.

Ампутаційна культя заживала.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.11-31.
2. Пентиліюк М. Культура мови і стилістика / М. Пентиліюк.- К., 1994.

Додаткова

- 1.Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: [підручник, за програмою МОН].- 4-е видання / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- К.: Алерта, 2014.
2. Лісовий М.І. Культура професійного мовлення / М.І. Лісовий.- Вінниця, 2010. – 200 с.
3. Гавриш І. Українська наукова мова: проблеми і перспективи розвитку / І. Гавриш// Українська термінологія і сучасність.- К., 1996.- С. 113-116.
4. Пилинський М. Мовна норма і стиль / М. Пилинський.- К., 1976.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Особливості використання самостійних та службових частин мови в мові медицини

Під час вивчення теми звернути увагу на труднощі вживання іменників 1, 2 відмін; закінчення іменників чоловічого роду 2 відміни в родовому відмінку однини; паралельні закінчення іменників чоловічого роду 2 відміни в родовому відмінку однини; закінчення іменників 2 відміни чоловічого роду в називному відмінку множини; особливості вживання числівників, займенників у професійній мові лікаря; прислівників, дієприслівників і дієприкметників у професійній мові лікаря; особливості перекладу словосполучень із прийменником *по*; специфіку перекладу словосполучень із прийменником *при*; особливості вживання прийменників *відповідно до*, *згідно з*; *у-в*; *з-із-зі* ; сполучники *і*, *й*, *та* як засіб милозвучності.

Конкретні цілі:

- *засвоїти* особливості вживання самостійних та службових частин мови в мові медицини;
- *опанувати навички* вживання самостійних і службових частин мови в мові медицини.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Вживання самостійних і службових частин мови

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Іменник	Відмінювана частина мови, що позначає предмет, дію, явище, ознаку тощо
Числівник	Частина мови, що означає певну чи абстрактно-математичну кількість або порядок предметів при лічбі та відмінюється за відмінками (кількісні числівники) або родами, відмінками і числами (порядкові числівники)
Займенник	Частина мови, до якої належать слова, що не називають особи, предмета, якості, числа, а лише вказують на них
Прислівник	Незмінна частина мови, що виражає ознаку дії, стану, якості, а також доповнює

	значення дієслова, вказуючи на різні обставини, з яких відбувається дія
Дієприслівник	Невідмінювана форма дієслова, яка, вказуючи на додаткову дію, пояснює в реченні основне дієслово
Дієприкметник	Іменна форма дієслова, що виражає ознаку предмета за дією, яку він виконує або яка на нього спрямована
Прийменник	Незмінне службове слово, що вказує на відношення керованого іменника, а також займенника і числівника до керуючого слова
Сполучник	Службова незмінна частина мови, яка служить для поєднання слів і речень у синтаксичне ціле

Теоретичні питання

1. Визначення: іменник, числівник, займенник, прислівник, дієприслівник, дієприкметник; прийменник, сполучник.
2. Іменники 1,2 відмін; родовий відмінок однини іменників чоловічого роду 2 відміни в професійній мові медика.
3. Особливості вживання числівників і займенників у професійній мові медика.
4. Особливості вживання прислівників, дієприслівників, дієприкметників у професійній мові медика.
5. Особливості вживання прийменників у професійній мові медика.
6. Сполучники *і, й, та* як засіб милозвучності.

ЗМІСТ ТЕМИ

Труднощі вживання іменників у медичній лексиці

Іменники I відміни

У родовому відміннику множини іменники першої відміни мають нульове закінчення або закінчення –*ей, -ів*: *губ-губів, легень-легенів*.

У іменниках, які мають у називному відмінку однини перед закінченням сполучення двох приголосних, у родовому відмінку між ними з'являється *о* або *е*: *серветок, крапель*.

Іменники II відміни

Родовий відмінок однини

У родовому відмінку однини іменники другої відміни чоловічого роду залежно від їхнього значення мають закінчення –*а, -я* або –*у, -ю*.

Іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини мають **закінчення – а (у твердій і мішаній групах), -я (в м'якій групі)**, коли вони означають:

а) назви осіб: *лікаря, медика, стоматолога, ортопеда, хірурга, акушера, анатома, гіпертоніка, дистрофіка, діабетика, діагноста, дієтика, імпотента, індивіда, олігофена, пацієнта, реципієнта*;

б) назви анатомічних органів, клітинних утворів, бактерій, інших **конкретних** предметів: *аксона, аденоїда, амебоцита, анаероба, апендикса, бактеріофага, бактероїда, біцепса, виростка, відростка, вібріона, відламка, гіпофіза, глиста, гребеня, дендрита, диска, дискоцита, ембріона, епіфіза, еритроцита, ехінокока, живота, зап'ястка, зародка, зачатка, зіва, зліпка, зоба, зуба, капіляра, клітора, лейкоцита, ліктя, лімфовузла, лімфоцита, лоба, лобка, макрофага, мигдалика, мікроба, міокарда, міхура, мозочка (але мозку), мускула, м'яза, неврона, нейрона, нерва, нігтя, носа, обода, остеобласта, остова, паразита, пародонта, періодонта, перикарда, пілоруса, поліпа, пухиря, рецепта, рецептора, рота, рудимента, сім'яника, скелета, соска, сперматозоїда, суглоба, сфінктера,*

таламуса, тромбоцита, трупа, фагоцита, фолікула, фурункула, хребта, хребця, хряща, черепа, чиряка, шлунка, шлуночка, яєчника, язика, ячменя.

Примітка. Окремі назви органів, утворів мають закінчення –у: *анастомозу (але екзостаза), ендотелію, епідермісу, кишечнику, наросту, паху, попереку, спермогонію, стравоходу, тромбу, шанкеру, шраму, яйцепроводу;*

б) назви апаратів, пристроїв: *абсорбера, автомасажера, актинографа, альфаметра, балона, гальванометра, гастроскопа, гігрометра, гомеостата, градусника, дезактиватора, дефібрилятора, дистильатора, ендоскопа, зонда, інструмента (окремий предмет, але: інструменту - сукупність предметів та інструментарію), каркаса, катетера, контрацептива, ларингоскопа, мікроскопа, насоса, об'єктива, обтюратора, озонатора, окуляра, перфоратора, пінцета, повітроочисника, полімеризатора, протеза, регулятора, резервуара, сканера, стетоскопа, термометра, термостата, фіксатора, фільтра, фітотрона, фонендоскопа, тампона, шва, шприца, штифта, шунта, шупа.*

Закінчення –у (у твердій і мішаній групах), -ю (в м'якій групі) мають іменники чоловічого роду на приголосний, коли вони означають:

а) назви хімічних елементів, речовин, тканин, фізіологічних рідин: *абсорбенту, аглютиніну, адаптогену, аденіну, адреналіну, азоту, акрилату, аланіну, алергену, алкалоїду, алкоголю, алюмінію, альбуміну, альбуциду, альдегіду, альдостерону, анестезину, ацетилену, ацетону, бактерициду, бальзаму, берилу, брому, бутадіону, вазеліну, вазопресину, вапняку, вісмуту, вітаміну, вуглеводу, вуглеводню, вуглецю, газу, галогену, гаммаглобуліну, гелію, гелю, гематогену, гемоглобіну, гепарину, героїну, гідрату, гіпсу, гістаміну, гістидину, глікогену, глікозиду, гліцерину, глобуліну, глютаміну, гною, гормону, гумусу, ґрунту, двоокису, дезодоранту, декамевіту, дентину, дигіталісу, дисахариду, дисульфіді, дихлофосу, допінгу, екстракту, ексудату, ендотоксину, ензиму, естрогену, етилену, ефіру, еякуляту, жиру, інгібітору, інсектициду, інсуліну, інтерферону, інфільтрату, калію, кальцексу, кальцію, канцерогену, карбоксилу, карболену,*

карбонату, каротину, каучуку, кварцу, кетгуту, коагулянту, кобальту, колагену, колоїду, консерванту, концентрату, кремнію, лакмусу, лактату, лугу, люїзиту, меду, металу, метану, метилу, метилену, метіоніну, мінералу, міцелію, мутагену, нальоту, наркозу, наркотику, натрію, нікотину, ністатину, нітрату, нітрогліцерину, нуклеїну, озокериту, окислу (але окисника), опіуму, осмію, оцту, панкреатину, парафіну, пектину, пеніциліну, пепсину, пептиду, перекису, пилку, планктону, поліетилену, полімеру, провітаміну, протеїну, протромбіну, радію, реактиву, релаксанту, серотоніну, слизу, сплаву, стероїду, стронцію, субстрату, талію, тальку, тестостерону, тимолу, тиреоїдину, тирозину, тироксину, тіаміну, тіолу, токсину, трипсину, тромбіну, фарфору, фенілу, фенолу, ферменту, фібрину, фібриногену, фільтрату, фолікуліну, формаліну, формальдегіду, фосгену, фосфату, фосфору, фтору, хімікату, хініну, хітину, хлору, хлориду, хлорофілу, хлороформу, хлорофосу, холестерину, хрому, хроматину, цементу, цинку, цирконію, цитрату, ціаніду, ціаніту, цукру, шлаку; а також збірні й абстрактні назви: аналізу, анамнезу, апетиту, вірусу, болю, діагнозу, посліду, симптому, синтезу.

Примітка. Окремо слід запам'ятати закінчення таких іменників: *барвника, гідранта.*

б) назви хвороб; фізіологічних, психічних, патологічних процесів; хірургічних втручань; лікувальних, фізіотерапевтичних, оздоровчих процедур; окремих розділів історії хвороби: *аборту, абсцесу, авітамінозу, автокаталізу, аеротропізму, актинобацильозу, актиномікозу, алкоголізму, амітозу, анабіозу, анамнезу, антропоморфізму, аортиту, апендициту, апетиту, артеріїту, артеріосклерозу, артрити, асцити, атавізму, атероматозу, атеросклерозу, бактеріозу, біогенезу, біосинтезу, ботулізму, бронхіомікозу, бронхіту, вагінізму, вагініту, васкуліту, везикуліту, вивиху, випоту, гельмінтозу, гематиту, гемолізу, гемостазу, гермафродитизму, гігантизму, гідромасажу, гіпнозу, гіпнотизму, гіповітамінозу, гістолізу, гомеостазу, гомосексуалізму, грипу, дальтонізму,*

дерматиту, дисбактеріозу, дифтериту, діабету, діалізу, діурезу, дотику, дуоденіту, експерименту, електролізу, електрофорезу, ендокардиту, ендометриту, ендомітозу, ентериту, енурезу, енцефаліту, епікризу, завороту, запаху, запору, імпульсу, імунодефіциту, інстинкту, інфаркту, іхтіозу, ішіасу, карбункульозу, кардіосклерозу, кардіоспазму, карієсу, каталізу, катарсису, кашлю, кашлюку, клімаксу, коїтусу, колапсу, коліту, консиліуму, контакту, кон'юнктивіту, коронаросклерозу, кошмару, кризи, кровообігу, ларингіту, лейкозу, лептоспірозу, лімфаденіту, люесу, лямбліозу, маразму, масажу, маститу, медогляду, мейозу, менінгіту, метаболізму, метастазу, метеоризму, мієліту, мієлозу, мікозу, міозиту, міокардиту, мітозу, моціону, набряку, неврозу, некрозу, нервізму, нефриту, нефросклерозу, обходу, ознобу, остеомієліту, остеосклерозу, оститу, отиту, панкреатиту, паралічу, парезу, пародонтиту, пародонтозу, паротиту, перебігу, перелому, перепаду, перигастриту, перикардиту, перинефриту, перитоніту, періаденіту, пігменту, підвивиху, плазмолізу, плевриту, пневмосклерозу, подиху, позиву, позіху, поліартриту, поліморфізму, поліневриту, поліомієліту, поносу, порізу, поцілунку, прикусу, випадку, приросту, присмаку, прогнозу, проктиту, проносу, простатиту, прострілу, процесу, прояву, психозу, психотренінгу, псоріазу, пульпіту, пульсу, радикуліту, рахіту, ревматизму, ревмокардиту, рефлексу, рецидиву, риніту, розриву, розтину, розтягу, сальмонельозу, сальпінгіту, сепсису, силікозу, сифілісу, сказу, склерозу, сколіозу, смаку, спазму, сперматогенезу, спондильозу, стазу, стогону, стоматиту, стресу, струсу, ступору, токсикозу, тонзиліту, тонусу, травматизму, трахеїту, трихомонозу, тромбозу, тромбофлебіту, тропізму, тургору, уколу, укусу, уретриту, фагоцитозу, фарингіту, феромагнетизму, філогенезу, флебіту, флюорозу, флюсу, фолікуліту, фотосинтезу, фурункульозу, хемосинтезу, хемотропізму, холецистити, храпу (хропіння), хрипу, цирозу, ціанозу, шоку, щему, ящуру.

Примітка. Окремо слід запам'ятати назви хвороб, які є свого роду анатомічними утворами, тому мають закінчення -а: *вовчака, свища, сипа, фурункула, чиряка, ячменя* та іменник *правця*.

в) назви ліків, медикаментів, наркотичних речовин: *анальгіну, анестезину, антиоксиданту, аспіріну, бальзаму, баралгіну, барбіталу, бесалолу, біоміцину, біциліну, валідолу, відвару, гематогену, гепарину, героїну, гліцерину, декамевіту, дибазолу, дигіталісу, димедролу, допінгу, еленіуму, етазолу, ефедрину, еуфіліну, іхтіолу, йоду, кокаїну, корвалолу, кордіаміну, кортизолу, крему, лейкопластиру, люміналу, медикаменту, ментолу, миш'яку, морфію, наркотику, пеніциліну, піперазину, пірамідону, піридину, піродиксину, піроксену, порошку, преднізолону, препарату, прополісу, пургену, ретинолу, санорину, седуксену, сиропу, стрептоміцину, стрептоциду, стрихніну, строфантину, сульфадимезину, сульфазолу, тетрацикліну, ундевіту, урацилу, феназину, фесталу, формаліну, формальдегіду, фунгіциду, хініну, церебролізину.*

Примітка. Окремо слід запам'ятати іменники – збірні назви медикаментів: *антибіотика, антисептика.*

Паралельні закінчення іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку

У багатьох іменників II відміни чоловічого роду значення слова детермінує закінчення в родовому відмінку. Чимало таких іменників пов'язані з медичною галуззю. Правопис флексій (*-а* чи *-у*) в таких іменниках регламентується насамперед лексичним значенням слова і викликає певні труднощі. Тому, вживаючи такі слова, слід особливу увагу звертати на з'ясування значення кожного з них в умовах лексичного контексту.

Далі наводимо перелік слів, пов'язаних із диференціюванням флексій іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку, які так чи інакше вживаються в мові медицини.

Таблиця

Іменник у називному відмінку	Значення в родовому відмінку	
	із закінченням – а, -я	із закінченням – у, -ю
Алмаз	окремий кристал, інструмент	речовина
Апарат	пристрій	сукупність органів
Бор	стоматологічний інструмент	хімічний елемент
Елемент	конкретна частина	абстрактне значення, хімічний елемент
Ірис	оболонка ока	рослина
Інструмент	окремий предмет	сукупність предметів
Камінь	конкретне: зубного каменя жовчного каменя	абстрактне: купа каменю
Карбункул	камінь	запалення шкіри
Клуб	стегно; маса диму, пилу; клубок	організація
Корпус	тулуб	споруда; військове з'єднання; шриффт
Корч	пень, кущ	судома
Круп	частина тулуба коня	хвороба
Медіатор	посередник	речовина
Неврит	відросток нервової клітини	запалення нерва
Орган	частина організму	установа; друковане видання

Папір	документ	матеріал
Потяг	поїзд	почуття
Пояс	талія	смуга, зона
Рак	тварина	хвороба
Рентген	одиниця вимірювання, апарат	проміння
Термін	слово	строк
Упор	предмет; місце	дія
Фон	одиниця вимірювання	тло
Хондрит	метеорит	хвороба
Храп	у тварин, у машинах	хропіння
Центр	у математиці	в інших значеннях
Ячмінь	хвороба	злак

***Закінчення іменників II відміни чоловічого роду
в називному відмінку множини***

У називному відмінку множини іменники II відміни чоловічого роду мають закінчення *-и, -і (-ї)*.

Закінчення *-и* мають усі іменники чоловічого роду твердої групи: (два) *аборти, атоми, біцепси, вібріони, відламки, відтиски, гібриди, термометри, дальтоніки, дантисти, диски, діагнози, зачатки, зуби, інтерни, капіляри, контрацептиви, лобі́, мазкі́, м'язи, нейрони, нерви, пацієнти, пінцети, суглоби, тампони, терапевти, тромби, трупи, черети, шлунки, шрами, яєчники, язики*.

Закінчення *-і* (після голосного та апострофа *-ї*) мають іменники чоловічого роду м'якої та мішаної груп: (два) *шпиталі, гребені, крижі, лікті, мозолі, лікарі, пухирі, санаторії, тяжі, хрящі*.

Кілька іменників чоловічого роду II відміни мають у називному відмінку множини паралельні значення –и та –а: *в'уси-в'уса, рукаві-рукава*.

Особливості вживання іменників *ікло, ясна*

	<u>Однина</u>	<u>Множина</u>
Н.	ікло	ікла
Р.	ікла	іклів
Д.	іклові	іклам
З.	ікло	ікла
О.	іклом	іклами
М.(на)	іклі	(на) іклах
не вживається		Н. ясна
		Р. ясен
		Д. яснам
		З. ясна
		О. яснами
		М. (на) яснах

Особливу увагу слід звернути на те, що іменник ікло в Р.в. множини має форму **іклів**, а також на те, що іменник **ясна** вживається в українській мові тільки у формі множини. Тому, скажімо, фразу “*На слизистой оболочке десны верхней челюсти обнаружена язва*” з російської українською перекладаємо так: “*На слизовій оболонці ясен верхньої щелепи виявлена виразка*”.

Особливості вживання числівників у мові медика

У порядкових числівниках, утворених від назв десятків, перша частина не змінюється: *п'ятдесятий, вісімдесятий*.

На початку складних слів (прикметників, іменників) перші чотири числівники мають форми *одно-, дво-, три-, чотири-* перед голосними: *двоповерхова* лікарня, *одноразові* шприци, *триразове* харчування, *чотирифазний* процес. Форми *двох-, трьох-, чотирьох-* вживаються лише перед голосними: *двохелементний* протез, *трьохактна* процедура, *чотирьохопорний* апарат.

У складних числівниках від 11 до 19 наголос падає на склад – *на́-* (*одина́дцять, чотирна́дцять*), а в числівниках від 50 до 80 – на склад –*ся-* (*сі́мдеся'т, ві́сімдеся'тий*).

Складні слова, в яких перша частина вказує на цифрове позначення, можуть записуватися двома формами: *20-відсотковий* і *20%*; *5-міліграмовий* і *5-мг*).

Особливості вживання займенників

Їх, їхній. Займенник *їх* – це родовий або знахідний відмінок множини займенника *вони*: *Їх* не було на п'ятихвилиниці (Вони були відсутні на п'ятихвилиниці).

Займенник *їхній* – це присвійний займенник: *Їхня* кров належала до II групи; *Їхні* історії хвороб розглядав консилиум.

Залежно від ситуацій використовується займенник *ви*. Він не вживається, якщо потрібно створити загальне враження об'єктивності викладу, що властиве діловому стилю. Наявність у документах займенників *вам, вас, вами* пом'якшує категоричність висловлювання.

У сучасній діловій документації практично не використовується особовий займенник 1 особи однини *я*. Він зустрічається тільки в особистих паперах і в деяких видах документів (розписка, доручення, автобіографія). У таких документах як доповідна записка, наказ, розпорядження, текст починається дієсловом 1 особи однини (*Доводжу..., Наказую..., Пропоную..*), і в них займенник не вживається.

Особливості вживання дієприкметників і дієприслівників

Дієприкметники активні теперішнього часу відповідають у російській мові активним дієприкметникам на -щий: *різальний (край зубів)-режущий (край зубов)*. В українській мові активні дієприкметники теперішнього часу з суфіксами *-ущ-* (*-ющ-*), *-ащ-* (*-ящ-*) утворюються не від усіх дієслів і вживаються рідко. Скажімо, можна вживати: *обслужувачий персонал, швидкодіючі ліки, але не можна зміцнюючий здоров'я, заживаюча рана*. Така форма не властива українській мові. Слід уживати: *який зміцнює здоров'я; рана, яка загоюється*.

Сучасна українська мова має широкий спектр власних засобів перекладу російських дієприкметників.

1. Активні дієприкметники минулого часу, що вживаються тільки з суфіксом *-л-*: *пострадавший – потерпілий; припухший – припухлий*.
2. Прикметники з суфіксом *-льн-*: *дезинфицирующие – дезінфікувальні; обезболивающие – знеболювальні; прижигающие – припікальні*.
3. Іменники, що потребують після себе додатків у родовому, а не орудному відмінку: *заведующий отделением – завідувач відділення*.

У сучасній українській мові змінилася і форма перекладу російського дієприкметника *исполняющий (обязанности)*. Якщо раніше вживалася форма *виконуючий (обов'язки)*, то останнім часом унормованим став вираз *виконувач (обов'язків)* (за аналогією: *головкомандувач, завідувач*).

Російські дієприкметники, утворені від дієслів із афіксом *-ся*, в перекладі українською мовою теж замінюють підрядними реченнями: *прорезывающиеся зубы – зуби, які прорізуються; расширяющиеся сосуды – судини, які розширюються; свертывающаяся кровь – кров, яка згортається (але: згортальна система крові)*.

У кінці дієприслівників пишеться *-и* (*розітнувши рану, забинтувавши руку, закінчивши операцію, установивши діагноз*).

Російський вираз *принимая во внимание* перекладається українською *зважаючи на*.

Особливості вживання окремих прислівників

Прислівник - одна з найуживаніших частин мови в українській мові, яка з-поміж інших засобів використовується як засіб милозвучності. Порівняймо:

в російській мові

с нетерпением

с удовлетворением

в нерешительности

в полночь

в українській мові

нетерпляче

задоволено

нерішуче

опівночі

Слід звернути увагу на правопис таких прислівників у порівнянні з російською мовою:

раньше

тоньше

меньше

ближе

ниже

выше

раніше

тонше

менше

ближче

нижче

вище

Слід розрізняти значення слів *далі* та *дальше*.

Далі – прислівник, який уживається у значенні “потім”, “продовжуючи розпочате”.

Наприклад: *Далі відбудеться фотополімеризація.*

Дальше (*дальша, дальший*) – прикметник середнього роду. Вживається в контекстах: *дальше підвищення тиску; врахувати у своїй дальшій діяльності.*

Найуживаніші прислівники, правопис яких слід запам'ятати, такі:

день у день	тим часом
рік у рік	до речі
раз у раз	у міру
на добраніч	у цілому
до побачення	час від часу

Особливої уваги щодо правильності вживання потребують прислівники *зараз, тепер, нині, натепер*.

Прислівник *зараз* стосується вузького часового періоду і означає “цієї миті”, “цю хвилину”, “негайно”: *зараз почнеться реанімація; зараз прийде медсестра*.

У науковому стилі для перекладу російського словосполучення *в настоящее время* рекомендується вживати прислівник *нині, натепер*: *Імплантологія нині – актуальна проблема стоматології; Натепер рівень поширеності гострих респіраторних хвороб знизився*.

Коли ж мова йде про час, що оце триває, використовуємо прислівник *тепер*: *Тепер виконуємо переливання крові*.

Уживання прийменників у професійній мові медика

Специфіка перекладу словосполучень із прийменником по

Кожна мова має свою специфіку вживання прийменників. В українській мові прийменник *по* вживається в конструкціях зі значенням місця (*іти по коридору*), часу (*п'ятихвилинки по понеділках*), мети (*іти по хворого*), розміру чи кількості (*по таблетці щогодини, по гривні за одну ампулу*) і в деяких інших словосполученнях (*наказ по лікарні, транслювали по радіо, товариші по нещастю*).

Російському прийменнику *по* в українській мові відповідають:

а) прийменник по:

по очереди	<i>по черзі</i>
разойтись по палатам	<i>розійтись по палатах</i>
дежурный по отделению	<i>черговий по відділенню</i>
видно по глазам	<i>видно по очах</i>
приказ по академии	<i>наказ по академії</i>

б) словосполучення без прийменника:

по меньшей мере	<i>принаймні</i>
по целым дням	<i>цілими днями</i>
добрый по натуре	<i>доброї вдачі</i>
старший по возрасту	<i>старший віком</i>
отличный по качеству	<i>відмінної якості</i>
по почте	<i>поштою</i>
по телефону	<i>телефоном</i>
(позвонить по телефону)	<i>телефонувати</i>

в) прийменник за:

по собственному желанию	<i>за власним бажанням</i>
плыть по течению	<i>пливти за течією</i>
медик по образованию	<i>медик за освітою</i>
по оттиску	<i>за відтиском</i>
по совместительству	<i>за сумісництвом</i>
по поручению	<i>за дорученням</i>
по примеру	<i>за прикладом</i>
по приказу	<i>за наказом</i>
по схеме	<i>за схемою</i>
по Ванкевич	<i>за Ванкевич</i>
по результатам	<i>за результатами</i>

по характеру заболевания	<i>за характером захворювання</i>
г) приименник <u>з</u> :	
тетрадь по анатомии	<i>зошит з анатомії</i>
операция по поводу	<i>операція з приводу</i>
исследования по гистологии	<i>дослідження з гістології</i>
специалист по ортопедии	<i>спеціаліст з ортопедії</i>
лекции по физиологии	<i>лекції з фізіології</i>
экзамен по биохимии	<i>екзамен із біохімії</i>
знать по анализам	<i>знати з аналізів</i>
по собственной воле	<i>із власної волі</i>
по вине доктора	<i>з вини лікаря</i>
по той причине	<i>з тієї причини</i>
по поводу лечения	<i>з приводу лікування</i>
г) приименник <u>на</u> :	
называть по фамилии	<i>називати на прізвище</i>
по виду	<i>на вигляд</i>
по просьбе	<i>на прохання</i>
по требованию	<i>на вимогу</i>
по заказу	<i>на замовлення</i>
д) приименник <u>у</u> :	
по всем направлениям	<i>у всіх напрямках</i>
по выходным дням	<i>у вихідні дні</i>
по праздникам	<i>у свята</i>
е) приименник <u>через</u> :	
отпуск по болезни	<i>відпустка через хворобу</i> <i>(у зв'язку з хворобою)</i>
по недоразумению	<i>через непорозуміння</i>
по ошибке	<i>через помилку (помилково)</i>

є) прийменник *для*:

консилиум по уточненню діагноза	<i>консиліум для уточнення діагнозу</i>
кружок по изучению анатомии	<i>гурток для вивчення анатомії</i>

ж) прийменник *після*:

по истечении срока	<i>після закінчення терміну</i>
по окончании лечения	<i>після закінчення лікування</i>
по прибытии скорой помощи	<i>після прибуття швидкої допомоги</i>
по возвращении в стационар	<i>після повернення в стаціонар</i>

з) прийменник *під*:

не по силам	<i>не під силу</i>
-------------	--------------------

и) дієприслівник:

по окончании диагностического	<i>закінчивши діагностичне</i>
исследования	<i>дослідження</i>

Специфіка перекладу словосполучень із прийменником при

Калькування, пов'язане з білінгвізмом, спостерігаємо в перекладі прийменника *при*.

Російському прийменнику *при* в українській мові відповідають:

а) прийменник *при* - вживається в усіх випадках позначення хвороб:

при нефрите	<i>при нефриті</i>
при пародонтите	<i>при пародонтиті</i>

а також у словосполученнях типу:

интернатура при кафедре	<i>інтернатура при кафедрі</i>
-------------------------	--------------------------------

б) прийменники *біля, коло, поруч*:

при входе	<i>біля входу</i>
-----------	-------------------

в) прийменники *під час, від, для*:

при осмотре больного - *під час огляду хворого;*

при легком надавливании десна кровоточили - *від легкого натискання ясна кровоточили;*

использовать при лечении - *використовувати для лікування;*

при изготовлении протеза использовали - *для виготовлення протеза використовували.*

г) *при*йменники *внаслідок, через:*

напряжение, возникающее при использовании протезов – *напруга, яка виникає внаслідок (через) використання протезів;*

при лечении антиоксидантами наблюдается существенное улучшение – *внаслідок лікування антиоксидантами спостерігається суттєве покращення.*

г) дієприслівниковий зворот:

при осмотре больного, который требует протезирования – *оглядаючи хворого, який потребує протезування.*

Отже, підсумовуючи, зауважимо, що **конструкції з прийменником *при* не властиві українській мові**. А найпоширенішим прийменником, який відповідає в українській мові російському прийменнику *при*, є прийменник *за*:

при условии успешного лечения	<i>за умови успішного лікування</i>
при наличии протезов	<i>за наявності протезів</i>
при поддержке спонсора	<i>за підтримки спонсора</i>
при полном отсутствии зубов	<i>за повної відсутності зубів</i>
при благоприятном прогнозе	<i>за сприятливого прогнозу</i>
при помощи скальпеля	<i>за допомогою скальпеля</i>
при помощи препарата	<i>з допомогою препаратора</i>
при жизни	<i>за життя</i>

Особливості вживання прийменників відповідно до; згідно з; у-в; з-із-зі

Російські мовні штампи, *согласно, в соответствии*, які дуже поширені в офіційно-діловому та науковому стилях, в українській мові перекладаються синонімічними прийменниковими конструкціями **відповідно до, згідно з**:

согласно предварительного диагноза – *згідно з попереднім діагнозом*;

відповідно до попереднього діагнозу;

в соответствии с решением консилиума – *відповідно до рішення*

консилиуму, згідно з рішенням консилиуму.

Чергування прийменників *у-в* застосовується згідно із законами милозвучності української мови і спрямоване на уникнення важкого для вимови збігу тих чи інших звуків.

У російській мові прийменники *у* та *в* мають між собою велику значеннєву різницю, наприклад: **У** него заболевание легких. **В** его бронхах накапливается слизь. В українській мові прийменникові конструкції з *у* та *в* за значеннями не відрізняються. Їх уживають незалежно від змісту речення, а тільки дотримуючись правила чергування голосних: *У нього хвороба легень. У його бронхах накопичується слиз.*

Прийменник *у* вживається для того, щоб уникнути збігу приголосних:

а) між приголосними: *хворий у комі; ендометрій у матці; мітоз у періоді; ембріон у розвитку; зуб у положенні*;

б) на початку речення перед приголосним: *У здоровому тілі – здоровий дух; У реанімаційному відділенні перебувають тільки тяжкохворі*;

в) незалежно від закінчення попереднього слова перед *в, ф*, а також перед буквосполученнями приголосних із *в*: *участь у вакцинації; затемнення у верхівці легенів; занурена у формалін; герметик у фісурі; конференція у Львівському медичному університеті; досягнення у світлолікуванні; успіхи у створенні; запалення у хворого; у зв'язці*;

г) після паузи, що на письмі позначається комою, крапкою з комою, двокрапкою, тире, дужкою й крапками, перед приголосним: *Отже, у діагноз закралася помилка; Ці препарати – у державних аптеках; але: Щастя лікаря – в одужанні пацієнта.*

Прийменник **в** уживається для того, щоб уникнути збігу голосних:

а) між голосними: *фісура в іклі; печія в астеніка; лідаза в ампулах;*

б) на початку речення перед голосними: *В очному відділенні приймає професор-офтальмолог; В аналізі крові зустрічаємо неточності; В артерії утворився тромб; В екстракті знайшли осад;*

в) після голосного перед більшістю приголосних (крім *в, ф, льв, св, хв, зв* і под.): *зміни в розвитку; лактація в роділлі.*

Примітка: Як і прийменники, в українській мові так само чергуються *у, в* на початку деяких слів. Як правило, це не впливає на лексичне значення слова: *уберегтися і вберегтися; убивство і вбивство; у бік і в бік; угнутий і вгнутий; угодований і вгодований; удостоєний і вдостоєний; узятий і взятий; указівка і вказівка; уколений і вколений (але тільки укол!); украплення і вкраплення; уміст і вміст; унормований і внормований; упадина і впадина; упаяний і впаяний; упорскування і впорскування; управління і вправлення; упроваджений і впроваджений; упродовж і впродовж; урівноважений і врівноважений; уростати і вростати; урятувати і врятувати; усередині і всередині, усиновити і всиновити; усихання і всихання; усмоктати і всмоктати; усотати і всотати; уставний і вставний (від вставляти); утома і втома; утрата і втрата; утягнений і втягнений; уцілілий і вцілілий; ушити і вишити. **Вибір перших букв цих слів залежить від того, яким звуком закінчується попереднє слово – голосним чи приголосним: кінець упорскування, але тривале впорскування.***

Є слова, в яких чергування *у* не відбувається: *угар, укол, укус, уламок, уретра, утроба.*

Особливої уваги потребують слова, в яких чергування у і в змінює їхнє лексичне значення:

ураження – патологічне порушення: *ураження серця*;

враження – рос. *впечатление*: *незабутні враження*;

усувати – ліквідувати щось, позбутися: *усувати патологічні чинники*;

всувати – вкладати, втискати: *всувати шовний матеріал*.

Деякі слова, в яких можливе чергування у, в, мають подвійне лексичне значення, від якого залежить можливість чергування початкового звука, напр. *утрїмання*:

а) забезпечення засобами до існування: *утримання лікарні за рахунок місцевого бюджету*;

б) забезпечення стабільності положення: *утримання кламера в порожнині рота* -

з такими значеннями чергування початкового у в цьому іменнику та похідних від нього не відбувається;

утрїмання і втрїмання (від *утриматися*) – *утрїмуватися (і втрїмуватися) від уживання алкоголю*.

В окремих словах наявний подвійний наголос залежно від лексичного значення, що визначає можливість чергування початкового звука:

ура́зливий – *ура́зливе місце*; *вра́зливе місце*;

вра́зливий, вразли́вість – *вразли́ва людина*.

Варіанти прийменника *з-із-зі* (зрідка *зо*) чергуються на тій же підставі, що й в-у.

1. **З** уживається:

а) перед голосним початку слова незалежно від паузи та закінчення попереднього слова: *з аналізу крові з'ясувалося...*; *гурток з анатомії працює по четвергах*;

б) перед приголосним (крім *з, с, ш*), рідше – сполученням приголосних початку слова, якщо попереднє слово закінчується голосним, а також між двома голосними: *тести з ортопедичної стоматології; дослідження з гістології; ікло з премоляром.*

2. Щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови, вживають *із* або *зі*: *катетер із пластмаси; протез із металокераміки; зуб із каріозною порожниною; мокротиння зі слизом; дослідження зі стоматології.*

Примітка. У професійній медичній лексиці поширені конструкції з прийменником *за*, які вживаються на позначення норм уживання ліків, фізіологічних процесів, лікувальних процедур: *пульс 80 ударів за хвилину; по 3 таблетки за день протягом тижня; обстеження 2 рази за місяць протягом року.* Неправильним у цих випадках є вживання прийменників *в, на*, характерних для аналогічних російськомовних конструкцій.

Для сучасної української мови характерна синонімія прийменникових конструкцій – так званих **синтаксичних синонімів**. Наводимо найуживаніші з них.

На позначення просторових відношень

При- біля – коло

При вході до лікарні вивісили список постраждалих у авіакатастрофі.

Біля входу до травмпункту зупинилася машина швидкої допомоги.

Коло поліклініки студенти медичної академії посадили дерева.

Часові відношення

З - від:

з початку лікування – від початку лікування.

Після - по:

після обіду – по обіді.

Через –за:

через тиждень операція – за тиждень операція.

Відношення мети

По – за: *медсестра пішла в аптеку по снодійні – медсестра пішла в аптеку за снодійними.*

На – про: *зберігаю ці рецепти на всяк випадок – зберігаю ці рецепти про всяк випадок.*

Уживання сполучників *і, й, та* як засіб милозвучності

Сполучник *і* та початковий ненаголошений *і* в деяких випадках чергуються з *й* (а щодо сполучників – із *та*) в тих же позиціях, що *й у-в*.

1. *І* вживається, щоб уникнути збігу голосних, важких для вимови:

а) після приголосного або паузи, що на письмі позначається крапкою, комою, крапкою з комою, двокрапкою, крапками, перед словами з початковим приголосним: *аналіз і синтез; премоляр і різець; препаратор і лаборант; Проводилися посилені профілактичні заходи, і хвороба відступила;*

б) на початку речення: *І результати аналізів підтвердили діагноз.*

2. *Й* уживається, щоб уникнути збігу голосних:

а) між голосними: *різці й ікла; патологія й етіологія;*

б) після голосного перед приголосним: *аускультация й пальпация (пальпация й аускультация); дихання й серцебиття.*

Примітка: Так само чергується початковий ненаголошений *і* з *й* у словах: *імовірний і ймовірний (діагноз); ідеться і йдеться (про засоби профілактики).*

Завдання для самоконтролю

1. Перекладіть іменники українською мовою:

боль (острая, зубная, приступообразная, ноющая, постоянная), брюхо, брюшина, брюшко (мышцы), глазница, десна, жжение, заусеница, зев, зевок, изжога, изъязвление, изъян, испражнение, исход (болезни), кайма, карман, клык, копчик, крестец, кровоподтек, лодыжка, мышелок, надмышцелок, надхрящница, насморк, недомогание, обрюзглость, одышка, онемение (рук), онемение (больного), осанка, ось, ось, ответвление, отросток, перекрест (нервов), плюсна, подреберье, преддверье (рта), покров (кожный), поясница, предрасположение, предупреждение (болезни), привратник (желудка), прихрамывание, проницаемость, пузырь (орган), размозжение, свертывание (белка, крови), свищ, сошник, течение (болезни), четверохолмие, язва, ячейка.

2. Іменники поставте в родовому відмінку однини:

акушер, водень, бальзам, ректор, атом, кашель, тиф, шприц, гіпс, мозок, опік, бюлетень, вірус, плід, формуляр, скелет, череп, лоб, ніс, рот, язик, зуб, мигдалик, пародонт, пародонтит, апендицит, стравохід, кишечник, мигдалик, кальцій, фтор.

3. Провідмініяйте числівники з іменниками:

троє студентів, 0,1 кофеїну, $\frac{3}{4}$ об'єму, 39, 2 відсотка, кільканадцять років.

4. Прочитайте словосполучення:

14 лютого 2011 року, 186 особам, 11 кілограмів, 4 номерами, у 40 палатах, реєстраційний номер 1276, у протоколі №19, 1968 року народження, на 60 сторінках, у 15 пунктах, 7 година 40 хвилин.

5.Перекладіть словосполучення українською мовою:

вне всякого сомнения, за ним водится такая привычка, из уважения к Вам, каждый в отдельности, к Вашему сведению, на всякий случай, по Вашему усмотрению, прийти в себя, с Вашего согласия.

6.Займенники, що в дужках, поставте в потрібному відмінку:

спитав у (він), передав через (вони), брав приклад з (вони), згадав про (він), надіявся на (вони), допоможу (вона), зв'язок з (вони).

7.Запишіть, знімаючи ризик:

аби/хто, аби/який, де/хто, де/який, хто/небудь, будь/хто, ні/до/чого.

8.Перекладіть українською мовою:

свернувшийся, свертывающийся, светоизлучающий, связывающий, фторосодержащий, сжатый, синтезированный, синтезирующий, слаборазветвленный, липчивый, смачиваемый, трудноокисляемый, трудноокисляющийся, формообразующий, режущий, жевательный.

9.Утворіть від поданих слів пасивні дієприкметники:

народитися, досліджувати, одужувати, дезінфікувати, загоїтися, загущувати, йодувати, фторувати.

10.Перекладіть словосполучення українською мовою:

приготовленное лекарство, написанный рецепт, исследуемые вещества, обезвоживающий эффект, процеженный раствор, сочетающиеся методики, подходящее средство, поврежденный орган.

11. Напишіть, знімаючи ризику:

звернути в/бік- ударити в/бік; прийти в/день – прийти в/день народження; зателефонувати з/ранку – працювати з/ранку до вечора; виконати роботу на/половину – розраховувати на/половину прибутків; на/силу дійти – покладатися на/силу.

12. Прочитайте, запишіть по пам'яті, звірте з написаним:

під силу, під час, по-українськи, рік у рік, в основному, до завтра, внаслідок, надміру, на жаль, назло, назовсім, нанівець.

13. Перекладіть словосполучення українською мовою:

может быть, в конечном счете, само собой разумеется, наконец, однако, в общем, между прочим.

14. Перекладіть словосполучення з прийменниками українською мовою, порівняйте:

принять к сведению, при таких условиях, при жизни, пришел по делу, по просьбе, видно по глазам, называют по имени, по ошибке, ходит по палатах.

15. Складіть із поданими прийменниками речення, з'ясуйте, чи можна замінити ці прийменники синонімічними:

відповідно до, згідно з, у зв'язку з, на підставі, з метою, в напрямку, за посередництвом, з огляду на, на відміну від.

16. Запишіть прийменникові сполучення українською мовою:

по собственной воле, в рассрочку, по закону, поставит в пример, по указанию, по всем правилам, принять во внимание, принять к сведению, работать по схеме, на следующий день, по моим сведениям, в десять часов, по причине, в течение, журнал по медицине, врач по призванию, кружок по гистологии, пришли в негодность, при исследовании, при условии, мероприятия по, принять во внимание, в последнее время, при помощи скальпеля, на следующий день, комиссия по.

17. Розкрийте дужки:

ад(же), ото(ж), тако(ж), мов(би), ніби(то), тоб(то), через(те)що, незважаючи на (те)що, тим(часом), що(правда), будь-що.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.210-228.

Додаткова

2..Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: [підручник, за програмою МОН].- 4-е видання / С.В.Шевчук, І.В.Клименко.- К.: Алерта, 2014.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Особливості спілкування медичних працівників у різних комунікативних ситуаціях

Під час вивчення теми звернути увагу на труднощі перекладу і вживання базової медичної лексики українською мовою.

Конкретні цілі:

- *засвоїти* труднощі перекладу широкоживаної медичної лексики українською мовою;
- *вдосконалити навички* перекладу тексту професійного змісту.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова	Навички перекладу українською

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент: базова медична лексика в перекладі українською мовою.

Теоретичні питання

Явища білінгвізму в сучасному мовному середовищі в Україні.

ЗМІСТ ТЕМИ

Унаслідок поширеної в Україні двомовності (білінгвізму) найгострішою проблемою спілкування медичних працівників у різних комунікативних ситуаціях досі залишаються труднощі перекладу з російської мови.

Складні випадки перекладу в професійній лексиці медиків

артерия подвздошная

подглазничная

подмышечная

седалищная

беспокоить

болеутоляющий

боль (острая, зубная,

приступообразная, ноющая,

постоянная)

артерія клубова

підочноямкова

пахвова

сіднична

турбувати (“Що Вас турбує?” – запитує лікар на прийомі; турбує, непокоїть біль; хвилюють почуття)

болезаспокійливий

**біль (гострий, зубний, нападopodobний
ниючий, постійний)**

больной поступил (в отделение)	хворий надійшов (плановий), хворий потрапив (ургентний)
больной, находящийся на излечении	хворий, який лікується
брюхо	черев
брюшина	очеревина
брюшко (мышцы)	черевце (м'яза) – <i>двочеревцевий</i> м'яз
глазница	о́чна ямка (впадина)
глазнично-вековой	очноямково-повіковий
гнилостный	гнильний (запах із рота)
гнойный	гнійний (уміст рани)
грудинно-ключично- сосцевидная (мышца)	груднино-ключично-соскоподібний (м'яз)
грудной ребенок	немовля
десна	ясна (тільки множина); прикм. - ЯСЕННИЙ
жжение	1) відчуття – пекучість (язика); 2) дія – печіння
закрывать рану	закривати
глаза	заплющувати
запущенная болезнь	задавнена хвороба
затрудненный	утруднений (дихання, ковтання)
заусеница	задирка (на шкірі навколо нігтя)
защитные мероприятия	заходи щодо охорони здоров'я
зев	зів
зевок	позіх

знобить	морозити
изжога	печія, згага
изъязвление	укривання виразками, виразкування
изъян	вада, дефект, хиба
икота	гикавка
инородный	сторонній, чужорідний (стороннє тіло в шлунку)
испражнение	випорожнення (кишечнику)
испражнения (кал)	кал
иссекать	вирізувати
истечение (жидкости)	витікання
исход	кінець (летальний кінець)
кайма	облямівка (губ)
карман	кишеня (ясенна і т.п.)
кашлевой	кашльовий
клетки бокаловидные	клітини келихоподібні
клык	ікло
ком	грудка
комок	клубок (харчовий клубок)
копчик	куприк
корь	кір (кору)
косноязычие	недорікуватість (дефект мовлення – невміння правильно й чітко вимовляти деякі звуки чи слова)
крахмал	крохмаль
крестец	крижі
крестцово-копчиковый	крижово-куприковий

крестцово-подвздошный	крижово-клубовий
кровоподтек	синяк, синець
кружится голова	запаморочення
купирование	купірування, припинення
купол	купол (діафрагми, перикарда, плеври)
лечащий	який лікує
лодыжка	кісточка (латеральна, медіальна)
ложный	несправжній
лоханочно-пузырный	мисково-міхуровий
луковица	цибулина (смакова, аорти, 12-палої кишки)
луночка	ямочка, луночка
лучезапястный	променезап'ястковий
мазевый	мазевий
масло	масло – з тваринної сировини (вазелінове, камфорне); олія (з насіння олійних культур) (анісова, арахісова, гірчична, жасминова, какаова, рицинова (рос. – касторовое масло), корична, ляна, мигдальна, ялицева (рос. – пихтоное масло)
мерцание	мерехтіння (шлуночків, передсердь)
мерцательный	миготливий (аритмія)
мишень	мішень (у променевій терапії; органи ендокринної системи)
мнимобольной	удавадохворий
мнимый (воображаемый) (ненастоящий)	уявний несправжній, фіктивний

(вымышленный)	вигаданий
мнительность	помисливість, підозріливість
мышцелок	виросток (потиличний)
надмышцелок	надвиросток (стегнової кістки, плечової кістки)
надхрящница	охрястя
насморк	нежить (смердючий, сінний)
недомогание	нездужання
непригодный к употреблению	непридатний для вживання
непроизвольный	мимовільний
образование	процес: утворення (анастомозу) результат: утвір (доброякісний новоутвір)
обратимость	оборотність (реакції, стану)
обратный	зворотний, поворотний (возвратный)
обрюзглость	брезклість
обширный	широкий (інфаркт)
обызвествление	звাপніння
одышка	задишка
окраска	дія – фарбування (гематоксилін-еозином) колір – забарвлення (колірний тест)
окрашенность	забарвленість
окружающие ткани	прилеглі тканини
окружающая среда	навколишнє середовище, довкілля
онемение	оніміння - втрата здатності говорити; затерплість - втрата чутливості
опоясывающий	оперізувальний (лишай, біль)
осанка	постава

особь	особі́на
ость	ость (лобної кістки; лопатки; сіднична)
ось	вісь, о́сі (анатомічна, зорова)
осязаемый	дотикальний
отбеливание (зубов)	вибілювання
отвердевание	твердіння, тверднення
ответвление	відгалуженість
отменять	відміняти, скасовувати (операцію)
отросток:	відросток:
глазничный	очноямковий
клиновидный	клиноподібний
крыловидный	крилоподібний
мышцелковый	виростковий
ресничный	війковий
сосочковый	сосочковий
сосцевидный	соскоподібний
шиповидный	остеподібний, шпичакуватий
очертание	обрис
перекрест	перехрестя (зорових нервів, хромосом)
плотность	щільність, густина (популяція)
плоский эпителий	плесканий епітелій
плюсна	плесно
повреждение (анат. целостн.)	ушкодження
подвергать	піддавати, наражати (на небезпеку)
подвергаться	підлягати, підпадати, наражатися, зазнавати
подвижность челюсти	рухомість щелепи
больного	рухливість хворого
подвздошный	клубовий

подреберье	підребер'я
предстательная (железа)	передміхурова (залоза)
покров	пóкрив (шкірний, епітеліальний)
полостной	порожнинний
полюй	порожнистий
порок	порок (моральний недолік); порок, вада (фізичний недолік)
поясница	поперек
преддверие	переддвер'я
предрасположение	схильність
предупреждение (заболевания)	запобігання хворобі
привратниковый	передворітний, пілоричний
приступообразная боль	нападоподібний (нападний) біль
прихрамывание	накульгування, шкутильгання
продольный	поздовжній, подовжній
проницаемость	проникність (шкіри, капілярів)
просвет	просвіт
противоток	протитечія
проток	протока (алантоїдна, венозна, жовчна, молочна, привушної залози)
пузырек	пухирець (на шкірі)
пузырь (орган)	пляшечка (з ліками)
пучеглазие	міхур (жовчний, сечовий, плодовий)
пучение	вигришкватість
радужка (глаза)	обдимання
раздражать:	райдужка (ока)
	а) дратувати (людину)
	б) подразнювати (нерв)

размозжение	в) роз'ятрювати (рану) розтрощення, роздроблення (кістки, скелета)
рыхлый, разрыхленный	пухкий, розпушений (напр., ясна)
свертывание (белка) (крові)	зсідання
свертывающийся (о белке) (о крові)	згортання
свищ	зсідальний
сводчатый	згортальний
сгибатель (мышца)	нориця
сгусток	склепистий, склепінчастий
седалище	згинач (так само - опускач, піднімач і т.д.)
сечение	згусток (кров'яний, фібриновий)
синяк	сідниці
скоропостижно (скончатся)	розтин (дія); перетин
слезный	синяк, синець
слоистый	раптово померти
соблюдать диету	слізний
сошник	шаруватий
стекловидное тело	дотримуватися дієти
студенистый	леміш
сумеречный	склисте тіло
схваткообразная боль	драглистий
течение болезни	паморочний (про свідомість)
ток (крови)	переймистий біль
тяжесть (болезни)	перебіг хвороби
удалять: изымать	рух, течія
	тяжкість
	вилучати

вырезать	вирізати
извлекать	виймати
выдергивать	виривати
из организма	видаляти
улитка (уха)	завитка
у постели больного	біля ліжка хворого
устье	устя, вічко
утолить боль	у(в)тамувати біль
ушибленное место	забите місце
ущемляют: права	обмежувати
самолюбие	уражати
нерв	защемляти
цельный	(однорідний) – суцільний
	(нероздвоєний) – цілісний
частный	окремый (пацієнт, орган)
	приватний (стоматологічний кабінет)
четверохолмие	чотиригорбикове тіло
шаровидный	кулястий (бор у стоматолога)
шип	ость (анат.)
щадящий	щадний (режим лікування)
щурить глаза	мружити очі
язва	выразка (сибирская язва – сибіркова
	выразка)
ячеистость	ніздрюватість, пористість
ячейка	комірка

Завдання для самоконтролю

Перекладіть речення українською мовою

1

- 1) В области скулы определяется опухолевидное образование.
- 2) Медиальный щечный бугор увеличен.
- 3) Определяются особенности прикуса.
- 4) Дефекты твердого неба во фронтальном участке.
- 5) Наблюдается усложненный прием пищи.
- 6) Больной, что Вас беспокоит?
- 7) Прием терапевта с 9 часов утра.
- 8) Больному назначен прием валидола.
- 9) Профилактические мероприятия предупреждают заболевания.
- 10) В лоханках почек накапливается гной.
- 11) Окончательный диагноз установили быстро.
- 12) Предварительный диагноз подтвердился.

2

- 1) Частная стоматологическая практика.
- 2) Проток околоушной железы воспален.
- 3) Пузырек с этим лекарством находится у заведующей отделением.
- 4) Больного беспокоит ноющая боль в подвздошной области.
- 5) Манипуляции шаровидным бором в поврежденном клыке.
- 6) Болезнь протекала остро.
- 7) Течение болезни усложнено обострениями.
- 8) В области коленного сустава наблюдается ушиб.
- 9) В операции принимали участие опытные хирурги.
- 10) Назначено лечение смесью мазей.
- 11) Рвота с примесью крови.

12) У больного периодическая рвота.

3

1) Десна покрыты многослойным плоским ороговевшим эпителием.

2) Эмаль зуба постоянно принимает участие в обмене веществ, проникающих в нее как со стороны прилегающего дентина, так и со стороны ротовой полости.

3) Ротовая полость является начальным отделом пищеварительного тракта.

4) Чувствительность зуба обусловлена чувствительностью дентина и пульпы к различным по своей природе явлениям.

5) Больной поступил в терапевтическое отделение.

6) Мероприятия направлены на профилактику.

7) Больной направлен на рентген.

8) У больного обнаружена мерцательная аритмия.

9) У больного диагностирована стенокардия напряжения.

10) Предупреждение осложнений – главная задача лечения.

11) Согласно предварительного диагноза у больного обширный инфаркт миокарда.

12) Поступление питательных веществ в кровь.

4

1) Небная кость не деформирована.

2) Глазодвигательный нерв воспален.

3) В челюстно-лицевой области находятся такие нервы: лицевой, нюховый, подглазничный, языкоглоточный, блуждающий.

4) Околоушная слюнная железа воспалена.

5) Эмаль зуба является самой твердой и самой минерализованной тканью организма человека.

6) Сердце расширено во все стороны.

7) Состояние больного удовлетворительное.

- 8) Положение больного в постели – лежа на спине.
- 9) Больной потерял сознание.
- 10) Больной очнулся.
- 11) У больного головокружение.
- 12) Больной страдает гипертонией.

5

- 1) Переход обычной формы болезни в гнойную протекает очень быстро и зависит от состояния организма больного.
- 2) Больные жалуются на периодическую боль или неприятные ощущения в области пораженного зуба.
- 3) Из анамнеза выясняется, что зуб болит в течение длительного времени.
- 4) Десна в области зуба отечна, иногда гиперемирована.
- 5) У больного жидкий стул.
- 6) Сердце является центральным органом кровеносной системы.
- 7) Повреждения опорно-двигательного аппарата.
  - 8) Иннервация глазницы повреждена.
  - 9) Тщательный уход приводит к улучшению.
  - 10) Несоблюдение гигиенических мероприятий приводит к инфекционным заболеваниям.
  - 11) Их кровь относилась ко 2 группе.
  - 12) Столбняк – тяжелое инфекционное заболевание.

6

- 1) В отдельных случаях больные жалуются на неприятную ноющую боль, боль при накусывании и надавливании на десну.

2) Длительное течение хронического периодонтита без обострений может закончиться выздоровлением.

3) Появляются жалобы на приступообразную боль на протяжении нескольких минут под воздействием раздражителя.

4) Десна в области переходной складки может быть без изменений или слегка отечна, гиперемирована.

5) Пихтовое масло применяется в рефлексотерапии.

6) В операции принимали участие два врача-анестезиолога.

7) Ведущий специалист по кардиологии.

8) Бывший заведующий больницы.

9) Выписка с истории болезни.

10) Выписка больного назначена на вторник.

11) Окончательный диагноз поставлен верно.

12) Врач выяснил причины заболевания.

7

1) Фаза гнойного воспаления характеризуется интенсивной острой болью пульсирующего характера.

2) Наиболее важной функцией пародонта является защитная.

3) В норме пульпа является рыхлой соединительной тканью.

4) Пульпит может протекать при закрытой и открытой полости зуба.

5) Следует провести дифференцированную диагностику с разросшимся десневым сосочком.

6) В целях предупреждения осложнений.

7) Длительное время больной был без сознания.

8) Гистологическое заключение подтвердило диагноз.

9) Любой хирург выполнит эту операцию.

- 10) Болезнь носит хронический характер.
- 11) Поступают жалобы на недомогание.
- 12) Бригада врачей приступила к операции.

8

- 1) У некоторых больных образуется свищ.
- 2) Щелевидное пространство между пришеечной частью зуба и десны называется десневым карманом.
- 3) Междольковые протоки собираются в общий выводной проток, который открывается в преддверие рта.
- 4) Больной точно указывает на зуб, так как боль не иррадирует.
- 5) Патологическая подвижность клыка не определяется.
- 6) Совместные мероприятия с Министерством здравоохранения.
- 7) Так как больной выздоровел, процедуры отменили.
- 8) В брюшине отмечаются боли.
- 9) Лобный бугор изменен.
- 10) Жевательная бугристость.
- 11) Челюсть выносливая к нагрузкам.
- 12) Удаление клыков противопоказано.

9

- 1) Ткани, покрывающие пришеечную область корня зуба и прилегающий к ней альвеолярный отросток, называются деснами.
- 2) Каналы могут быть запломбированы полностью, частично или свободными от пломбировочной массы.
- 3) Зубные ряды формируются резцами, которые служат для откусывания пищи, клыками и малыми коренными зубами.
- 4) Врачу-стоматологу следует учитывать размер и форму бора.

- 5) Хронический периодонтит протекает активно.
- 6) Пульсирующая боль в области виска.
- 7) Внутриаартериальное давление.
- 8) Височная доля.
- 9) Хрипы в нижней правой доле легкого.
- 10) Больному прописано дробное питание.
- 11) На животе дряблая кожа.
- 12) Больной закрыл глаза от боли.

10

- 1) Зубы являются основной структурной единицей жевательного аппарата человека.
- 2) Подвижность слизистой оболочки определяется наличием хорошо развитого подслизистого слоя.
- 3) Костная ткань альвеолярного отростка имеет определенную структуру.
- 4) В акте жевания принимают участие верхняя и нижняя челюсти.
- 5) Десна в области клыка отечна.
- 6) Процесс свертывания крови.
  - 7) Интенсивный зуд.
  - 8) Касторовое масло – вязкая, хорошо растворимая в спирте жидкость.
  - 9) В области копчика давящая боль.
  - 10) Больной прихрамывает.
  - 11) Лоскут кожи взят из области бедра.
  - 12) Суставы повреждены.

11

- 1) Зуб болит на протяжении 1-2 суток.

- 2) Десна покрыта многослойным плоским ороговевшим эпителием.
- 3) Зубодесневый комплекс является целостной системой.
- 4) Пульпа несет большую функциональную нагрузку на протяжении всей ее жизни.
- 5) При сомкнутых зубах полость рта состоит из преддверия и собственно полости рта.
- 6) У больного малокровие.
- 7) Операция на надкостнице.
- 8) У больного хроническое недомогание.
- 9) У больного одышка.
- 10) Очаг инфекции локализован.
- 11) Пальпирование подмышечной области.
- 12) Больному назначено слабительное.

12

- 1) Глазнично-вековая мышца не функционирует.
- 2) Периодонт возле краев лунки связан с деснами и надкостницей челюсти.
- 3) В области десневых сосочков чувствительность выше с левой стороны, чем с правой.
- 4) Коронка зуба имеет в зависимости от функции режущий край или жевательные бугорки.
- 5) Кровоснабжение зуба осуществляется по артериям, которые проходят через апикальное отверстие.
- 6) Поступление питательных веществ в кровь.
- 7) Поступление в институт.
- 8) Поступление жалоб больного.
- 9) Острая боль в пояснице.

- 10) Осуществляются прививки против гриппа.
- 11) Повреждение привратника желудка.
- 12) Применение антибиотиков в хирургии.

13

- 1) Функция глазничной мышцы отсутствует.
- 2) Больной жалуется на острую боль в области пораженного зуба.
- 3) При пальпации отмечается уплотнение слизистой оболочки альвеолярного отростка.
- 4) Иннервация пародонта осуществляется тройничным нервом.
- 5) Периодонт является сложным анатомическим образованием соединительнотканного происхождения.
- 6) На коже больного – аллергическая сыпь.
- 7) Скрытый период заболевания продолжался долго.
- 8) Скулы хорошо выражены.
- 9) Слизистая оболочка желудка повреждена.
- 10) Слезная кость прооперирована.
- 11) Сошник – анатомическое образование.
- 12) Образование эритроцитов.

14

- 1) Мимические мышцы принимают участие в акте приема пищи.
- 2) Центр глотания находится в продолговатом мозге.
- 3) Надкостница гиперемирована, утолщена, иногда отслоена гноем.
- 4) При исследовании крови больных острым гнойным пульпитом отмечается лейкоцитоз.
- 5) Опускание подъязычной кости – функция двобрюшковой мышцы.

- 6) Эпилептический припадок продолжался долго.
- 7) Кровоснабжение продолговатого мозга.
- 8) Больной проснулся через 4 часа.
- 9) Мочевой пузырь переполненный.
- 10) На коже – пузыри от ожогов.
- 11) Десна разрыхлена.
- 12) Больному ввели сыворотку крови.

15

- 1) Лицо удлинено, носогубные и подбородочные складки сглажены.
- 2) Слизистая оболочка преддверия и полости рта бледно-розового цвета.
- 3) На верхней и нижней челюсти полные съемные протезы.
- 4) Пульпа представляет собой рыхлую волокнистую соединительную ткань.
- 5) Околоушные железы влияют на обмен кальция и фосфора в организме.
- 6) Створчатый клапан не функционирует.
- 7) Противостолбнячные прививки обязательны.
- 8) Студенистые выделения из носа.
- 9) Схватки продолжались в течение суток.
- 10) Тощая кишка воспалена.
- 11) Трехстворчатый клапан не изменен.
- 12) В области коленного сустава – сильный ушиб.

16

- 1) На верхней челюсти имеется мостовидный протез.
- 2) Поставлен диагноз “хронический кариес”.
- 3) Определен вид травматического прикуса.
- 4) Размеры базиса съемного протеза.

- 5) Жалобы больного на боль в мышцах в области височно-нижнечелюстного сустава во время еды.
- 7) Больной гриппом доставлен в больницу.
- 8) Чесотка – тяжелое инфекционное заболевание.
- 9) Инъекции проводятся в ягодицу.
- 10) Сибирская язва часто приводит к летальным исходам.
- 11) Алкоголь в больших дозах – это яд.
- 12) Подвздошная артерия прооперирована.

17

- 1) При пульпите возникает острая боль.
- 2) Зубы потеряны в результате усложненного кариеса.
- 3) Сопутствующие заболевания отсутствуют.
- 4) Зубы на нижней челюсти подвижны.
- 5) Слизистая оболочка вокруг зубов отекает.
- 6) Глазнично-вековой нерв воспален.
- 7) На десне присутствует язва.
- 8) На операции присутствует заведующий отделением.
- 9) Повреждение в области грудинно-ключично-сосцевидной мышцы.
- 10) Грудного ребенка нужно пеленать.
- 11) Заболевший орган. Заболевший человек.
- 12) Запущенная болезнь обострилась.

18

- 1) Диагноз поставлен верно.
- 2) Выписка больного назначена на вторник.
- 3) Длительное время больной был без сознания.

- 4) Поступление питательных веществ в кровь.
- 5) Поступление в институт.
- 6) Поступление жалоб больного.
- 7) У больного затрудненное глотание.
- 8) На всех пальцах рук – заусеницы.
- 9) Здравоохранительные мероприятия осуществляются регулярно.
- 10) У больного неукротимое зевание.
- 11) Больного знобит.
- 12) Изъязвление слизистой желудка.

19

- 1) Естественный зуб обладает подвижностью.
- 2) Иммобилизация нижней челюсти шиной.
- 3) Отслаивание слизистой оболочки надкостницы.
- 4) Пациент жалуется на боли в области клыков при приеме пищи.
- 5) В желудке больного инородное тело.
- 6) Летальный исход болезни.
- 7) Десневой карман инфицирован.
- 8) Пищевой комок сформирован в преддверии рта.
- 9) Лекарства против кори.
- 10) Крестцово-копчиковая область.
- 11) Крестцово-подвздошный.
- 12) Изъяны зрения.

20

- 1) Размеры бора, необходимого для перфорации кости, не оказались.
- 2) Классификация повреждений костей лица.

- 3)Изменения ткани в области альвеолярного гребня.
- 4)Больному показан съемный пластинчатый протез.
- 5)Иннервация клыков в норме.
- 6)Кровоподтеки в области правой голени.
- 7)У больного кружится голова.
- 8)У больного ушиб в области лодыжки.
- 9)Вкусовые луковицы языка.
- 10)Лучезапястный нерв ущемлен.
- 11)Вазелиновое масло смягчает кожу.
- 12)Арахисовое масло – целебный препарат.

21

- 1)Приобретенные дефекты твердого и мягкого неба.
- 2)Течение кариеса усложнено.
- 3)Зондирование устьев корневых каналов болезненно.
- 4)Твердосплавный бор удобен для работы на костных тканях.
- 5)Эмаль зуба – самая минерализованная ткань в организме человека.
- 6)Мерцание желудочков сердца аритмическое.
- 7)Ноющая боль в области мышелка.
- 8)Ушиб в области надмышелка суставной кости.
- 9)Операция в области надхрящницы.
- 10)У больного хронический зловонный насморк.
- 11)Продукты непригодны к употреблению.
- 12)У больного непроизвольное мочеиспускание.

22

- 1)Дефекты твердого неба при беззубой нижней челюсти.
- 2)Проглатывание пищевого комка затруднено.

- 3) На верхней челюсти обнаружена язва.
- 4) У пациента мелкие зубы.
- 5) У больного мелкое преддверие рта.
- 6) Пихтовое масло применяется в рефлексотерапии.
- 7) Обширный инфаркт привел к летальному исходу.
- 8) Окружающие ткани инфицированы.
- 9) Происходит обызвествление коронки зуба.
- 10) Окружающая среда требует мероприятий по очищению.
- 11) У больного наблюдается онемение пальцев рук.
- 12) Опоясывающая боль – симптом заболевания поджелудочной железы.

23

- 1) На верхней челюсти удален клык.
- 2) Больному показан мостовидный протез.
- 3) У пациента разрыхлены десна.
- 4) Альвеолярный отросток уплотнен.
- 5) У ребенка наблюдалась неправильная осанка.
- 6) Ось лобной кости повреждена.
- 7) Ответвление седалищного нерва.
- 8) Шиповидный отросток воспален.
- 9) Перекрест зрительных нервов.
- 10) В области плюсны воспаление.
- 11) Подвергать оперативному вмешательству.
- 12) Подглазничная артерия сужена.

24

- 1) У больного увеличены миндалины.
- 2) Фронтальная область нижней челюсти.
- 3) Подвижность височно-нижнечелюстного сустава ограничена.

- 4) Крыловидные мышцы воспалены.
- 5) В области виска обнаружена гематома.
- 6) Сосцевидный отросток удален.
- 7) Больной воспалением легких доставлен в больницу.
- 8) Совместные здравоохранительные мероприятия.
- 9) Подвергаться оперативному вмешательству.
- 10) Определяется подвижность верхней челюсти.
- 11) Больного беспокоит ноющая боль в подвздошной области.
- 12) Тщательная пальпация подреберья.

25

- 1) Самую большую чувствительность зуб имеет в области дентино-эмалевой границы и вблизи пульпы.
- 2) Подвижность слизистой оболочки определяется наличием хорошо развитого подслизистого слоя.
- 3) Костная ткань альвеолярного отростка по структуре и химическому составу практически не отличается от других костей скелета человека.
- 4) Сосуды подходят к поверхности слизистой оболочки десневых сосочков и образуют подкововидные капиллярные комочки.
- 5) Кожный покров исследуется визуально.
- 6) Больной предрасположен к простудным заболеваниям.
- 7) Приступообразная боль в области грудины.
- 8) Больной прихрамывает.
- 9) Слизистая проницаемая для вводимых лекарств.
- 10) Проток околоушной железы воспален.
- 11) Пузырек с этим лекарством находится у заведующей отделением.
- 12) Опускание подъязычной кости – функция двобрюшковой мышцы.

26

1)В осуществлении акта жевания принимают участие верхняя и нижняя челюсти с зубными рядами, жевательные и мимические мышцы, слизистая оболочка рта, язык, мягкое небо, слюнные железы.

2)Губы принимают участие в образовании звуков, захватывании пищи, удержании ее в преддверьи рта, замыкании ее при жевании.

3)Ротовая полость за исключением некоторых участков выстелена слизистой оболочкой.

4)У больного явно выражено пучеглазие.

5)Больного беспокоит пучение.

6)Больного раздражает яркий свет.

7)Рана сильно раздражена.

8)При проникновении бора раздражается нерв.

9)Кости нижних конечностей разможены.

10)Исследование свертывания белка.

11)Больной жалуется на острую боль в области пораженного зуба.

12)Надкостница гиперемирована, утолщена, иногда отслоена гноем.

27

1)Основой зуба является твердая обызвествленная ткань – дентин.

2)Наибольшую болевую чувствительность имеет участок слизистой на вестибулярной поверхности челюсти в области латеральных резцов.

3)Пульсирующая боль в области виска.

4)Внутривенное введение лекарств.

5)Свищ трудно поддается лечению.

6)Мышца-сгибатель повреждена.

7)Больной скоропостижно скончался.

8) Больному нужно строго соблюдать диету.

- 9) Больного беспокоит схваткообразная боль.
- 10) Гипертоническая болезнь 1 степени тяжести.
- 11) Круглосуточное дежурство у постели больного.
- 12) Глазнично-вековая мышца не функционирует.

28

- 1) Предупреждение осложнений – главная задача лечения.
- 2) Согласно предварительного диагноза у больного хронический кариес коренных зубов.
- 3) Больной потерял сознание. Больной очнулся. У больного головокружение.
- 4) Совместные мероприятия высшего государственного учебного заведения Украины «Украинская медицинская стоматологическая академия» с Министерством здравоохранения по медицинским осмотрам сельского населения Полтавской области.
- 5) На ушибленные места накладывается компресс.
- 6) Ущемлять право больного на бесплатное лечение.
- 7) Ущемленный нерв очень беспокоил больного.
- 8) Частная стоматологическая практика.
- 9) Частный случай инфицирования.
- 10) Четверохолмие – анатомическое образование.
- 11) Больной часто щурит глаза.
- 12) Проток околоушной железы воспален.

29

- 1) В области скулы определяется опухолевидное образование.
- 2) Медиальный щечный бугор увеличен.
- 3) Определяются особенности прикуса.
- 4) Дефекты твердого неба во фронтальном участке.
- 5) Наблюдается усложненный прием пищи.

- 6) Прищуренный взгляд – признак заболевания органа зрения.
- 7) Врач имел способность к гипнотизированию.
- 8) Кожа способна регенерировать.
- 9) Несоблюдение здорового образа жизни приводит к заболеванию.
- 10) Правильное лечение приводит к выздоровлению.
- 11) Манипуляции шаровидным бором.
- 12) Поверхностный слой кожи поражен сыпью.

30

- 1) Десна покрыты многослойным плоским ороговевшим эпителием.
- 2) Эмаль зуба постоянно принимает участие в обмене веществ, проникающих в нее как со стороны прилегающего дентина, так и со стороны ротовой полости.
- 3) Ротовая полость является начальным отделом пищеварительного тракта.
- 4) Чувствительность зуба обусловлена чувствительностью дентина и пульпы к различным по своей природе явлениям.
- 5) Больной, что Вас беспокоит?
- 6) Прием терапевта с 9 часов утра.
- 7) Больному назначен прием болеутоляющего средства.
- 8) Профилактические мероприятия предупреждают заболевания.
- 9) В лоханках почек накапливается гной.
- 10) Окончательный диагноз установили быстро.
- 11) Предварительный диагноз подтвердился.
- 12) В норме пульпа является рыхлой соединительной тканью.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.31-52.

Додаткова

- 1.Мацько Л.І. Стилїстика української мови: підручник / Л.І. Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько.- К.: Вища школа, 2005.- 462 с.
- 2.Головко І. До питання мови медичної літератури / І. Головко // Українська термінологія і сучасність. – К., 1997.- С.193-194.

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Правописний аспект української мови за професійним медичним спрямуванням

Під час вивчення теми звернути увагу на правила вживання апострофа в медичних термінах; на найуживаніші медичні терміни, в яких подвоєння приголосних не відбувається; на особливості вживання греко-латинських терміноелементів; труднощі перекладу російськомовних медичних термінів із префіксальним словотворенням; на правила правопису складних іменників-медичних термінів; на правила правопису складних прикметників-медичних термінів.

Конкретні цілі:

- *засвоїти* правила вживання апострофа в медичних термінах;
- *опанувати* правописні навички вживання апострофа в медичних термінах;
- *засвоїти* найуживаніші медичні терміни, в яких подвоєння приголосних не відбувається;

- *опанувати* правописні навички щодо найуживаніших медичних термінів, у яких подвоєння приголосних не відбувається;
- *засвоїти* особливості вживання греко-латинських терміноелементів; труднощі перекладу російськомовних медичних термінів із префіксальним словотворенням;
- *опанувати* навички вживання греко-латинських терміноелементів; труднощами перекладу російськомовних медичних термінів із префіксальним словотворенням;
- *засвоїти* правила правопису складних іменників-медичних термінів;
- *опанувати* навички написання складних іменників-медичних термінів;
- *засвоїти* правила правопису складних прикметників-медичних термінів;
- *опанувати* навички правопису складних прикметників-медичних термінів.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Правописні навички: вживання апострофа; подвоєння приголосних; уживання греко-латинських терміноелементів; перекладу російськомовних медичних термінів із префіксальним словотворенням; правопису складних іменників-медичних термінів; правопису складних прикметників-медичних термінів

--	--

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
Апостроф	Знак у вигляді коми, який ставиться вгорі після приголосного перед йотованим для позначення твердої вимови приголосного
Подвоєння приголосних	Збіг двох букв на позначення приголосних звуків
Префікс	Значуща частина слова, що стоїть перед коренем і служить для творення нових слів або форм слова
Терміноелемент	Будь-який словотвірний елемент, який має стабільне значення і створює терміни з різним лексичним значенням

Теоретичні питання

1. Апостроф у медичних термінах.
2. Подвоєння приголосних у медичних термінах.
3. Труднощі правопису префіксів у медичних термінах.
4. Правопис складних іменників - медичних термінів.
5. Правопис складних прикметників-медичних термінів.

ЗМІСТ ТЕМИ

1.Апостроф у медичних термінах

Апостроф у іншомовних медичних термінах

Апостроф у медичних термінах іншомовного походження та похідних від них пишеться перед я, ю, є, ї:

- а) після приголосних б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р: *кон'югат, кон'югація, кон'юнктивіт, н'єзограма, н'єзографія, флебон'єзограма, миш'як, бар'єр*;
- б) після кінцевого приголосного префікса: *ад'ювант, ін'єкція, ін'єктор*.

Апостроф у медичних термінах іншомовного походження не пишеться:

- а) перед йо: *бульйон*;
- б) коли я, ю позначають пом'якшення попереднього приголосного: *кювета, кюретка, кюретаж, бювет, бюгель, бюретка, сюрсимуляція, флюктуація, флюороз, канюля, рефлюкс*.

Апостроф в українських медичних термінах

Апостроф в українських медичних термінах пишеться перед я, ю, є, ї:

- 1) Після губних приголосних (б, п, в, м, ф): *сім'яник, сім'явивідний, сім'явипорскувальний, сім'яутворення, пам'ять, тім'я, тім'яний, в'янення, надчерев'я, перев'язка, незв'язність, в'яжучий, в'ялість, зап'ясток, зап'ястний, безпам'ятство, п'ята, пов'язка, кров'яний, тім'я, м'яз, м'якуш, м'якоть (зуба), м'ясце (під'язикове, слізне), кропив'янка, недокрів'я*.

Примітка. Апостроф не пишеться, коли перед губним звуком є приголосний (крім р), який належить до кореня: *тьмянний (кришталік), але: черв'як (мозочка)*.

Коли такий приголосний належить до префікса, то апостроф пишеться, як і в тих же словах без префікса: *зв'язка, зв'язковий, зм'якшення, розм'якшити, підв'язати*.

- 2) Після р: *бар'єр (печінковий, гематолікворний, плацентарний та ін.), переддвер'я, підребер'я*.

Примітка. Апостроф не пишеться, коли *ря* означає сполучення м'якого *р* із наступним *а*: *хряц, подряпина, грязь*.

3) Після префіксів та першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний: *з'єднаний, без'ядерний, без'язиковий, під'язиковий, запід'язиковий, над'ясенний, під'ясенний*.

2. Подвоєння приголосних у медичних термінах

1. Згідно з нормами української мови в медичних термінах іншомовного походження приголосні звичайно не подвоюються. Далі наводимо найуживаніші медичні терміни, де подвоєння не відбувається, в порівнянні з російською мовою.

аберація – **аберація** (відхилення від нормальної будови організму; зміна структури хромосом)

абсцес – **абсцес** (скупчення гною в тканинах чи органах тіла)

агглютинація – **аглютинація** (склеювання й осідання завислих у рідині мікроорганізмів, клітинних елементів крові тощо)

аккомодация – **акомодація** (**ока** – здатність ока виразно бачити предмети на різній відстані; **фізіологічна** - пристосування до дії подразника, сила якого постійно зростає; **гістологічна** – зміна форми тканинних елементів (клітин) у процесі пристосування до нових умов існування)

аллель – **алель** (спадкові одиниці, які містяться в однакових ділянках гомологічних (парних) хромосом і визначають напрям розвитку однієї й тієї самої ознаки)

аллерген – **алерген** (чужорідна речовина, що спричиняє алергію)

аппендикс – **апендикс** (червоподібний відросток сліпої кишки)

аппетит – **апетит**

аппликатор – **аплікатор** (прилад для **аплікації** – фізіотерапевтичної процедури, яка полягає в накладанні на певне місце лікувальних грязей, парафіну тощо)

ассимиляция – асиміляція (утворення в організмі складних речовин із простих, що надходять із навколишнього середовища)

аффект – афект (короткочасне бурхливе переживання людини – гнів, лють, жах, відчай, раптова велика радість)

*Але: **Ахіллес, Ахілл**- у давньогрецькій міфології найхоробріший герой Троянської війни. За міфом, єдиним уразливим місцем на тілі Ахілла була п'ята, за яку його немовлям тримала, занурюючи у води підземної річки Стиксу, мати; тому - **ахіллодинія, ахіллотенoplastика, ахіллотомія**.*

Б

бацилла – бацила (паличкоподібна бактерія; багато видів бацил – збудники небезпечних хвороб)

белладонна – беладона (вид багаторічних трав'янистих рослин пасльонових. Отруйна. Культивують як лікарську рослину, застосовують у косметичі)

бессонница – безсоння

бруцеллез – бруцельоз (хронічна інфекційна хвороба тварин і людини, яку спричиняють мікроорганізми роду бруцела. Від прізвища англійського бактеріолога Д. Брюса, який відкрив збудника)

В

веррукозный – верукозний (бородавчастий)

Г

галлюцинация – галюцинація (обмани чуттів (зору, слуху, дотику, нюху, смаку, що сприймаються як образи реальних предметів)

геморрагия – геморагія (надмірна кровотеча, крововилив, витікання крові з судин унаслідок порушення цілості їхніх стінок)

геморрой – геморой (вузлоподібне розширення вен нижньої частини прямої кишки)

ГОНОКОКК – ГОНОКОК (бактерія, що викликає гонорею; належить до групи коків; паразит людини)

грипп – грип (гостра інфекційна хвороба, спричинена вірусами кількох штамів)

гумма – гума (сифілітична)

Д

депрессия – депресія (хворобливий стан пригніченості, безвиході, відчаю, пов'язаний із психічними хворобами чи реакцією організму на важку життєву ситуацію)

дефибриллятор – дефібрилятор (апарат для ліквідації швидких скорочень м'язових волокон серця шляхом дії на серцевий м'яз коротким електричним імпульсом)

диссимиляция – дисиміляція (розклад органічних сполук у організмах із перетворенням їх на прості речовини, внаслідок чого відбувається оновлення живої матерії та утворення потрібної для життєдіяльності енергії)

диссоциация – дисоціація (розпад молекул на кілька простих молекул, атомів, радикалів або іонів; порушення зв'язності психічних процесів)

дистилляция – дистиляція (розділення сумішей рідин на компоненти частковим випаровуванням і подальшою конденсацією утвореної пари)

дифференциация – диференціація (поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини)

диффузия – дифузія (взаємне проникнення речовин (газу, рідини, твердого тіла), зумовлене тепловим рухом їхніх молекул)

дрожжи – дріжджі

И

иммуно... - імуно... - у складних словах означає "імунітет", напр.: імуногенез, імуноterapia

иммунитет – імунітет (несприйнятливість організмів до збудників інфекційних хвороб; розрізняють природний, що є стійкою видовою ознакою, і набутий, який виникає після перенесеного захворювання або внаслідок імунізації)

индифферентность – індиферентність (бездіяльність, байдужість; і-ні речовини – хімічні речовини, що важко вступають у реакцію)

интеллект – інтелект (здатність до мислення, особливо до його вищих теоретичних рівнів)

К

капилляр – капіляр (найдрібніша кровоносна судина)

каппы – капи (кап)

кламмер – кламер

КОЛЛАГЕН – КОЛАГЕН (волоконистий білок, що є основною складовою частиною специфічних волокнистих структур сполучної тканини людини і тварин)

КОЛЛАПС – КОЛАПС (гостра судинна недостатність, яка характеризується пригніченням центральної нервової системи, зменшенням маси циркулюючої крові та порушенням обміну речовин)

КОЛЛОИД – КОЛОЇД (система (проміжний стан між істинними розчинами й грубодисперсними системами), що складається з дуже подрібнених частинок (від 10^{-5} до 10^{-7}), рівномірно розподілених у однорідному середовищі)

компресс – компрес (пов'язка, іноді просочена різними рідинами, яку накладають на частини тіла людини чи тварин із лікувальною метою)

коррекция – корекція (виправлення, поліпшення чогось, напр., корекція зору)

корреляция – кореляція (співвідношення, відповідність, взаємозв'язок предметів або понять)

M

массаж – масаж (механічний вплив (руками, різними знаряддями) на поверхню тіла людини з лікувальною, профілактичною, гігієнічною та спортивно-тренувальною метою)

металлокерамика – металокераміка (виготовлення виробів (і власне вироби) з подрібнених у порошок металів і неметалевих (керамічних) додатків пресуванням і спіканням; новітній вид протезування зубів)

O

окклюзия – оклюзія

P

паллиатив – паліатив (засіб, що тимчасово полегшує хворобу, але не ліквідує її)

папилла – папіла

пенициллин – пеніцилін

перкуссия – перкусія (вистукування; метод дослідження внутрішніх органів)

R

регресс – регрес (спадний, зворотний рух, перехід від вищих форм до нижчих)

ремиссия – ремісія (тимчасове ослаблення проявів хвороби)

рецессия – рецесія (сповільнення)

сагиттальный – сагітальний

суггестия – сугестія (вплив, навіювання, гіпноз)

суппозиторий – супозиторій (свічка для введення лікувальної речовини в організм людини через пряму кишку, піхву)

Т

тонзиллит – тонзиліт (запалення піднебінних мигдаликів у людини)

фибриллы – фібрили (тонкі волоконця всередині клітини або в міжклітинній речовині)

фолликулы – фолікули (різні утвори в організмі людини і тварин, що мають вигляд мішечка або пухирця)

фолликулез – фолікульоз

фолликулоцит – фолікулоцит

целлюлит – целюліт (утворення жирових відкладень у підшкірній клітковині)

целлюлярный – целюлярний (клітинний, який складається з клітин)

цирроз – цироз (розростання щільної сполучної тканини органа, яке викликає перебудову його структури)

Э

экссудат – ексудат (рідина, що збирається при запальних процесах у тканинах або порожнинах тіла людини й тварин; лекс. синонім – випіт)

эксцесс – ексцес (зловживання, нестриманість; надмірність, крайній прояв у чому-небудь)

эссенция – есенція (леткі ефірні олії, добуті дистиляцією з рослин; міцний розчин, витяжка з якої-небудь речовини, напр., оцтова есенція)

Тільки в окремих медичних назвах зберігається подвоєння: *аддисонізм, аддуктор, ванна, гаммаглобулін, гаммаглобулінемія, гаммаграфія, іммедіат-протези, фаллонієвий*.

2. За збігу однакових приголосних префікса й кореня подвоєний приголосний маємо лише тоді, коли вживається паралельне непрефіксальне слово: *апперцепція* (бо є перцепція), *імміграція* (бо є міграція), *іrrадіація* (бо є радіація), *іннервація* (бо є нервація), *імобілізація* (бо є мобілізація), *інтерредуплікація* (бо є редуплікація), *іrrегулярний* (бо є регулярний).

3.Труднощі правопису префіксів у медичних термінах

Особливості вживання греко-латинських терміноелементів

У багатьох медичних термінах іншомовного походження вживаються лексично значущі греко-латинські терміноелементи – префікси.

Терміноелементом називається будь-який словотвірний елемент, який має стабільне значення і створює терміни з різним лексичним значенням.

Найуживаніші префікси в медичних термінах такі:

а-, ан-	- без, не
аден- (адено-)	- стосується залози або лімфатичних вузлів
альб-	- білий
альго-	- біль, має відношення до болю
аміл- (аміло-)	- стосується вуглеводів
амф- (амфо-)	- наявність двох протилежних якостей
ана-	- рух угору, протилежна дія
ангі- (ангіо-)	- судинний, стосується судин
аніз- (анізо-)	- різний, нерівний
ант- (анти-)	- проти

астен- (астено-)	- слабкість
атеро-	- стосується жиру
аут- (ауто-)	- само, власний
ацид- (ацидо-)	- кислий, кислота, кислотність
барі-, баро-	- стосується тиску
бі-	- складається з двох частин, має дві ознаки
білі- (біліо-)	- стосується жовчі
біо-	- стосується життя, життєвих процесів
бласто-	- стосується росту, зародка, пухлинної тканини
бради-	- повільний
волюмо-	- стосується об'єму, маси
гастр- (гастро-)	- стосується шлунка
гемо-, гемато-	- стосується крові
кін-, кінезі-, кінето-	- стосується руху
коагуло-	- стосується зсідання, коагуляції
ко-, кон-	- взаємодія, зв'язок
кортик- (кортико-)	- стосується кори, кіркової речовини
лейк- (лейко-)	- білий, стосується лейкоцита
лімф- (лімфо-)	- стосується лімфи
ліп- (ліпо-)	- жир, жировий
люте- (лютео-)	- жовтий
макр- (макро-)	- великий, значний
мега-, мегало-	- збільшений, великий
менінг- (менінго-)	- стосується мозкової оболонки
мет- (мета-)	- вслід за чимось, розташування між чимось, перехід із одного стану в інший
мі- (міо-)	- стосується м'язів
мієл- (мієло-)	- стосується мозку, мозкової речовини

мікр- (мікро-)	- малий, дуже малий
невр- (невро-, неври-)	- стосується нервової системи
нейр-	- див. невр-
некр- (некро-)	- змертвіння
нео-	- новий, новоутворений
нефр- (нефро-)	- стосується нирки
окси-	- стосується кисню, окиснення
оліг- (оліго-)	- малий, невеликий, зменшений
онко-	- стосується пухлини
ост- (остео-)	- стосується кісткової тканини
офтальм- (офтальмо-)	- стосується ока
пан-	- який охоплює все загалом
пар- (пара-)	- біля, поруч, відхилення, невідповідність
пір- (піро-)	- вогонь, жар, стосується гарячки
пневм- (пневмо-)	- стосується легенів або повітря
гепат- (гепато-)	- стосується печінки
гетер- (гетеро-)	- інший
гідр- (гідро-)	- вода, рідина, піт
гіп- (гіпо-)	- нижче, менше, недостатньо
гіпер-	- над, понад, надміру
гісто-	- стосується тканини
глік- (гліко-), глюк- (глюко-)	- стосується цукру, глюкози
гомео-, гомо-	- подібний, однаковий, тотожний
де-	- усунення, видалення, припинення, заперечення
дерма- (дермато-)	- стосується шкіри
ди-	- двічі, подвійний

дис-	- порушення, утруднення, розчленування
діа-	- між, розподіл
екзо-	- за, ззовні, навколо
екс-	- видалення чого-небудь, звільнення від чогось
екстра-	- поза, понад
енд- (ендо-)	- усередині
ентер- (ентеро-)	- стосується тонкої кишки
енцефал- (енцефало-)	- стосується головного мозку
епі-	- на, над, при, після
еритр- (еритро-)	- стосується еритроцитів, червоний
естезі- (естезіо-), -естезія-	- чутливість, відчуття
ідіо-	- свій, своєрідний, особливий
ізо-	- однаковий, рівний, пропорційний
ін-, ім-, ір-	- усередині, без-, не-
інтер-	- між, серед, взаємно
інтра-	- усередині
катио-	- стосується ядра клітини
ката-	- після, за, вниз, опущення, руйнування
пара-	-при-, біля-
полі-	-багато
пост-	- після
пре-	- той, що передує чому-небудь
про-	- розташований перед, передує чому-небудь; той, що сприяє, допомагає
протео-	- стосується білків
ре-	- повторення, протидія
рен- (рено-)	- нирка, стосується нирки

сарк- (сарко-)	- стосується поперечно-смугастих м'язів або саркоми
сін-, сім-	- з, із
склер- (склеро-)	- ущільнений, твердий, стосується склери
сома- (сомато-)	- тіло, стосується тіла
спіро-	- дихання, дихальний
супра-	- зверху, поверх, над
тахі-, тахо-	- часто, швидко
терат- (терато-)	- дефект розвитку, каліцтво
тирео-, тиро-	- стосується щитоподібної залози
тоно-, тоні-	- напруга, тиск
торак- (торако-),	- стосується грудної клітки
транс-	- рух через, крізь, за межами
троф-, трофія-	- живлення тканин, клітин
тубул- (тубуло-)	- стосується ниркових каналців
ур- (уро-), -урія	- стосується сечі
фаго-	- стосується поїдання, поглинання
фібр- (фібро-)	- стосується волокнистої тканини

***Труднощі перекладу російськомовних медичних термінів
із префіксальним словотворенням***

Російські префікси без-, бес- перекладаються як без-, оскільки в українській мові префікс бес- не вживається:

безжелезистый	– беззалозистий
безжизненный	– безжиттєвий
беззащитный	– беззахисний

безполостной	– безпорожнинний
беспамятный	– безпам'ятний
бескровный	– безкровний
бесплодие	– безплідність
беспомощный	– безпорадний
бессилие	– безсилля
бессимптомный	– безсимптомний
бессосудистый	– безсудинний і т. п.

Російський префікс вне- перекладається як поза-:

внебольничный	- позалікарняний
внебрюшной	- позачеревний
вневагалищный	- позапіхвовий
внекапиллярный	- позакапілярний
внеклеточный	- позаклітинний
внематочный	- позаматковий і т. п.

Російський префікс внутри- перекладається як внутрішньо-:

внутриартериальный	- внутрішньоартеріальний
внутрибрюшной	- внутрішньочеревний
внутривенозный	- внутрішньовенний
внутрикожный	- внутрішньошкірний
внутримышечный	- внутрішньом'язовий
внутриротовой	- внутрішньоротовий
внутрисосудистый	- внутрішньосудинний
внутричерепной	- внутрішньочерепний і т. п.

Російський префікс обез- перекладається як зне-:

обезболенный	- знеболений
обезболивание	- знеболювання
обезболивать	- знеболювати
обезболивающий	- знеболювальний
обезвоженность	- зневодненість
обезвоженный	- зневоднений
обезвоживание	- зневоднення
обезвоживать	- зневоднювати
обезвоживающий	- зневоднювальний
обезвреженность	- знешкодженість
обезвреженный	- знешкоджений
обезвреживаемый	- знешкоджуваний
обезвреживание	- знешкодження
обезвреживать	- знешкоджувати
обезвреживающий	- знешкоджувальний
обездвиживание	- знерухомлення
обезжириваемость	- знежирюваність
обезжиривать	- знежирювати
обеззараженный	- знезаражений
обеззараживание	- знезараження
обеззараживать	- знезаражувати
обескровленный	- знекровлений
обескровливание	- знекровлення
обескровливать	- знекровлювати
обеспложивать	- знепліднювати
обесцвечение	- знебарвлення
обесцвеченность	- знебарвленість
обесцвечиваемость	- знебарвлюваність

обесцвечивание - знебарвлювання

Російський префікс пери- перед голосним в українській мові перекладається як пери-:

периаденит	- періаденіт
периаднексит	- періаднексит
перианальный	- періанальний
периаппендицит	- періапендицит
периартериит	- періартеріїт
периартрит	- періартрит
периодонт	- періодонт
периодонтит	- періодонтит
периост	- періост
периостит	- періостит
периостоз	- періостоз
периостомия	- періостомія
периуретральный	- періуретральний
периэктомия	- перієктомія

Російський префікс пери- перед приголосним в українській мові перекладається як пери-:

перибронхит	- перибронхіт
периваскулярный	- периваскулярний
перигастрит	- перигастрит
перигепатит	- перигепатит
перидерма	- перидерма
перидуоденит	- перидуоденіт
перикард	- перикард

периколит	- периколіт
перикольпит	- перикольпіт
периметрий	- периметрій
перинатальный	- перинатальний
периневрит	- периневрит
перинефрит	- перинефрит
перипроктит	- перипроктит
перисигмоидит	- перисигмоїдит
перистола	- перистола
перитонит	- перитоніт
периферия	- периферія
перихондр	- перихондр
прицистит	- прицистит

Російський префікс позади- перекладається в українській мові як за-:

позадибрюшинный	- заочеревинний
позадиглотковый	- заглотковий
позадигрудинный	- загруднинний
позадидвенадцатиперстный	- задванадцятипалий
позадинижнечелюстной	- занижньощелепний
позадипищеводный	- застравохідний
позадисердечный	- засерцевий
позадиушной	- завушний
позадищечный	- защічний

Російський префікс пред- перекладається в українській мові як перед-:

предастма	- передастма
преджелтушный	- переджовтяничний

преджелудочный	- передшлунковий
предзатылочный	- передпотиличний
предлежание	- передлежання
предменструальный	- передменструальний
предоперационный	- передопераційний
предплечье	- передпліччя
предсердие	- передсердя
предстательный	- передміхуровий

Примітка. За окремими принципами перекладаються терміни: *предплюсна* – *заплесно*, *предрасполагающий* – *сприятливий*, *предрасположение* – *схильність*, *предупреждающий* – *застережний*, *предупреждение* – *запобігання (хвороби)*.

Російський префікс *при-* перекладається в українській мові як ***при-***:

придаток	- придаток
приживание	- приживання
прижизненный	- прижиттєвий
прикус	- прикус
прилегающий	- прилеглий
прилив	- приплив (крові)
припухлость	- припухлість
пристеночный	- пристінковий
приток	- приплив
прищуривать	- прижмурювати, примружувати

(Але: прихрамывать – накульгувати, шкутильгати).

Російський префікс *противо-* перекладається в українській мові як ***проти-***:

противоаллергический	- протиалергічний
противоалкогольный	- протиалкогольний

противодействие	- протидія
противолучевой	- протипроменевий
противогистаминный	- протигістамінний
противопоказанный	- протипоказаний
противоядие	- протиотрута

Російський префікс *рас-* перекладається в українській мові як ***роз-***:

расположение	- розташування
распределение	- розподіл
распухание	- розпухання
распыление	- розпилення
рассасывание	- розсмоктування
рассекание	- розсікання, розтинання
рассеянный	- розсіяний
расслабленный	- розслаблений
расслаивание	- розшарування
расстройство	- розлад
раствор	- розчин
растворитель	- розчинник
расчѐс	- розчіс
расширение	- розширення

Але: расщелина – щіліна

Російський префікс *сверх* – перекладається в українській мові як ***над-***:

сверхвысокий	- надвисокий
сверхдоминирование	- наддомінування
сверхпаразитизм	- надпаразитизм

Російський префікс *с-* (*со-*) перекладається в українській мові як *с-* перед к, п, т, ф, і як *з-* (*зі-*) перед усіма іншими приголосними:

сгиб	- згин
сжатие	- стискання
сгорбленный	- згорблений
сгусток	- згусток
сдавливание	- здавлювання
сдвиг	- зрушення, зсув
слепок	- зліпок
соскоб	- зіскрібок
сочленение	- зчленування
сцепление	- зчеплення
сшивание	- зшивання

4. Правопис складних іменників - медичних термінів

1. Разом пишуться:

1) Складні іменники, утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох або кількох основ, одна з яких дієслівного походження: *водобоязнь, водообмін, вірусосій, жовчовиділення, живородіння, потовиділення, плівкоутворення, ранорозширювач, самомасаж, серцебиття, сечовипускання, слъзовиділення, зубопротезування, сонцелікування, череворозтин, повітроочисник, язикотримач.*

2) Складні іменники, утворені поєднанням прикметникової та іменникової основ за допомогою сполучного звука: *гінгівостоматит, ентероспазм, псевдоабцес, психоаналіз, плацентографія, пневмовірус, ретикулоцитоз, ринопластика, симптомокомплекс, еритропоез, бронхоальвеоліт, фіброаденома, хеморецептор.*

3) Складні іменники, утворені за допомогою сполучного звука від двох іменникових основ: *патологоанатом, психопат, пульмокардіограф, рентгенотехнік, рефрактометр, стетоскоп, склероотит* (син. – “тимпаносклероз”), *бронхоальвеоліт, веносклероз, фіброаденома, фосфоліпаза, генотип*; сюди ж належать іменники, першою частиною яких є незмінний іменник іншомовного походження (тут роль сполучного звука виконує останній голосний першого іменника): *радіобіологія, радіодерматит*.

4) Складні іменники з першою частиною пів-, напів-: *півсуглоб, напівкоронка*.

5) Складні іменники, утворені з трьох і більше основ: *автокератопластика, проктосигмоїдит, сліпоглухонімота, теплосвітлолікування, фотогастрографія, гастроентерологія*.

2. Через дефіс пишуться:

1) Складні іменники, утворені з двох іменників без допомоги сполучного звука, незалежно від того, чи в даному слові відмінюються обидва іменники, чи тільки другий.

До таких слів належать:

а) іменники, що означають протилежні за змістом поняття: *затискач-розширювач, розтяг-стиск*;

б) іменники, що означають спеціальність, спеціалізацію: *стоматолог-ортопед, акушер-гінеколог, лікар-анестезіолог*;

в) іменники, в яких перше слово підкреслює певну прикмету чи особливість предмета, явища, названого другим словом: *вакуум-стимулятор, бета-терапія, тест-мікроб, резус-фактор, фосфат-діабет, шунт-дихання, псоас-симптом, колі-титр*;

г) іменники-прикладки, де узгоджуваний іменник, що має атрибутивне (означальне) значення, виступає в ролі прикладки в постпозиції: *санаторій-*

профілакторій, вірус-помічник, вірус-сателіт, фільтр-відстійник, футляр-стерилізатор, шанкр-панарицій, шина-ложка, шпатель-експресор, шприц-автомат;

д) іменники, утворені з однакових основ: *агар-агар, бері-бері;*

е) іменники, що означають одиниці вимірювання: *ліжко-місце, інтерно-день;*

є) субстантивовані словосполучення, що означають переважно назви рослин: *мати-й-мачуха.*

5. Правопис складних прикметників-медичних термінів

1. Разом пишуться:

а) складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться разом: *сухожильний (сухожилля), світлобоязкий (світлобоязнь);*

б) складні прикметники, утворені від сполучення іменника та узгоджуваного з ним прикметника: *правопередсердний (праве передсердя), прямокишковий (пряма кишка), кістковомозковий (кістковий мозок), спинномозковий (спинний мозок), гігантоклітинний (гігантські клітини), задньостовповий (задній стовп), поперечносмугастий (поперечна смуга), вузькогрудий (вузькі груди), зубоподібний (подібний до зубів), зуботехнічний (зубний технік);*

в) складні прикметники з другою дієслівною частиною: *зуболікувальний, зубопротезний, сечогінний, жовчовидільний, живородний, сечовипускальний, повітроочисний;*

г) складні прикметники, в яких першим компонентом виступає прислівник: *тяжкопоранений, тяжкохворий, внутрішньомозковий, псевдопаралітичний, високотоксичний, передньобочковий, післяопераційний, свіжоприготовлений, новоутворений, удаванохворий.*

Примітка 1. Прислівники, утворені від більшості відносних прикметників, як правило, зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: *абсолютно сліпий, діаметрально протилежний, різко окреслений, анатомічно зв'язаний.*

Примітка 2. У складних термінах прислівник-компонент, що уточнює значення складного прикметника, пишеться разом із цим прикметником: *загальнорівномірнозвужений.*

д) складні прикметники, першою частиною яких є числівник, написаний літерами: *чотиригорбикове (тіло).*

2. Через дефіс пишуться:

а) складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться через дефіс: *бета-терапевтичний, фосфат-діабетний, санаторно-профілактичний;*

б) складні прикметники, утворені з двох чи більше прикметникових основ, якщо названі цими основами поняття не підпорядковані одне одному: *афективно-шоковий, альвеолярно-клітинний, ватно-марлевий, галюцинаторно-параноїдальний, долонно-ротоголовний, міхурово-піхвовий, кірково-таламічний, мозочково-спинномозковий, клубово-лобковий, перцево-камфорний, підлопатково-плечовий, покришково-спинномозковий, прямокишково-піхвовий, скронево-нижньощелепний, серцево-судинний, пахвинно-стегновий, підборідно-під'язиковий, п'ясно-зап'ястковий, райдужково-рогівковий, ртутно-кварцовий, сіднично-стегновий, нервово-м'язовий, привушно-жувальний, щелепно-лицьовий, щічно-ясенний, очноямково-повіковий;*

в) складні прикметники, в яких перша частина закінчується на: *-ико (-іко): медико-біологічний, лімбіко-таламічний, хіміко-технологічний;*

г) складні прикметники, в яких перша частина не має прикметникового суфікса, але яка за змістом однорідна з другою частиною й приєднується до неї за допомогою сполучного звука **о** або **е**: *шкіро-м'язовий, бронхо-легеневий, синусо-передсердний, топографо-анатомічний (хоча: топографоанатом);*

д)

складні прикметники, утворені з двох або кількох основ, які означають якість із додатковим відтінком, відтінки кольорів або поєднання кількох кольорів у одному предметі: *гіркувато-солоний, яскраво-червоний, але жовтогарячий, червоногорячий.*

Завдання для самоконтролю

1.Перепишіть слова, поставте замість крапок, де потрібно, апостроф:

св...ято, в...язкість, п...явка, бар...єр, здоров...я, зап...ясток, кров...яний, тім...яний, тм...яний, підчерев...я, кон...юнктивіт, об...єктив, без...ядерний.

2.Перекладіть слова українською мовою і запишіть їх, зіставте написання:

Вячеслав, пятьсот, праздник, имя, львовянин, отъезд, съестъ, харьковчанин, объективно, инъекция, съезд.

3.Вставте в подані іншомовні слова апостроф чи м'який знак:

об...єкт, комп...ютер, Ст...юдент.

4.Перепишіть, вставляючи, де потрібно, замість крапок пропущені букви:

передпліч...я, склепін...я, вдавлен...я, підборід...я, піднебін...я, волос...я, дихан...я, відчут...я, спин...ий, судин...ний, жит...євий, розширен...я, загоє...я, без...аперечн...ий, бе...сон...ий, спрощен...ий.

5.Перекладіть українською мовою і порівняйте правопис:

цветение, камни, отдать, подбородок, бытие, чутье, соединение, предплечье, оттенок, отток.

6. Вставте пропущені букви:

*...руйнування, ро...пад, ...клеювання, пі...силення, ...береження,
ро...дирання, ро...писка, пере...плічний, ...чеплення, пі...живлювач,
ві...хилення, на...хрящовий.*

7. Перекладіть українською мовою і порівняйте префікси:

*безглазый, беспозвоночный, межвенозный, безводный, обрызгиваемый,
безбелковый, отхаркивающий, предынфарктный, бессонница, бесчелюстной,
междолевой, беззубый, бессознательный, бессильный, обследование, прижигание,
прилегающий, сброс, безбалластный*

8. Напишіть слова разом або через дефіс:

*грам/молекула, мікро/система, круго/обіг, вакуум/апарат, напів/провідник,
студент/практикант, акушер/гінеколог, лікар/стоматолог, кровотока,
пів/ящика, мульти/табс.*

9. Від поданих словосполучень утворіть складні прикметники:

*етика і деонтологія, вище зазначити, внутрішня артерія, короткий час,
15 відсотків, стійкий холод, зуби і щелепи, череп і мозок, лікуватися
грязями.*

10. Правильно запишіть подані слова і словосполучення:

*нижче/зазначений, мало/ефективний, матеріально/забезпечений,
науково/обґрунтований, мало/досліджений, кілька/годинний,
високо/авторитетний, всесвітньо/відомий, судово/медичний,
довідково/пошуковий, дво/сторонній, конкуренто/здатний, внутрішньо/підхвовий,
жаро/знижувальний, діафрагмально/середостінний, сечо/випускний,
азотисто/водневий, печінково/нирковий, коротко/зорий, язико/лицевий,*

сухо/жилковий, райдужно/рогівковий, над/плечовий, крижово/куприковий, крижово /клубовий.

11.Перекладіть українською мовою:

доклинический, внутривиселудочный, внутривисечный, внутривенный, сложновцветный, круглолистный, клиновидный, шаровидный, шиповидный, болеутоляющий, глазнично-вековой, грудинно-ключично-сосцевидная, лучезапястный, мнимобольной.

ЛІТЕРАТУРА

1. Український правопис / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови.- К.: Наукова думка, 2015.- 288 с.
2. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.191-210 .

Навчальна дисципліна	Українська мова за професійним спрямуванням
Модуль 1	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Стильові особливості ділового та професійного спілкування. Культура публічного виступу.
Змістовий модуль 2	Лексико-граматичні та правописні особливості фахового мовлення медиків. Культура публічного виступу
Тема для самостійної роботи (4 год.)	Культура мовлення медиків

Під час вивчення теми акцентується увага на поняттях культури мови лікаря.

Конкретні цілі:

- *засвоїти* основи культури мови лікаря;
- *опанувати* навички культури мови лікаря.

Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми

Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
Українська мова (шкільний курс)	Культура мови

Перелік основних термінів, параметрів, характеристик, які повинен засвоїти студент

Термін	Визначення
--------	------------

Мовний штамп	Унормований добір слів з усталеними граматичними зв'язками
---------------------	--

Теоретичні питання до заняття

Культура мови лікаря.

ЗМІСТ ТЕМИ

Обов'язковими в професійній мові медика є окремі словосполучення – мовні штампи, які в українській мові мають унормований добір слів та граматичні зв'язки.

Далі наводимо поширеніші з них із коментарями щодо особливостей їхнього вживання.

АЛЕРГІЯ ДО ЛІКІВ – алергія на ліки – алергія від ліків.

Як медичний термін, що означає певну властивість людського організму, слово “алергія” виникло порівняно недавно (1906 р.), але широко вживається в усіх стилях. Цей іменник керує синонімічними прийменниково-відмінковими формами до + родовий відмінок і на + знахідний відмінок. Однакові значення передають вислови типу: *У нього алергія до цих ліків і У нього алергія на ці ліки; алергія до запахів квітів і алергія на запахи квітів*. Переважає словосполучення алергія до + родовий відмінок.

ЗАНЕДУЖАТИ, хворіти, страждати, на нирки – страждати, хворіти нирками – страждати від нирок.

Слова СТРАЖДАТИ, ХВОРИТИ можуть вживатися як синоніми в значенні “мати якусь недугу”. Нейтральними в сучасному мовленні є лише слово ХВОРИТИ. Його звичайно сполучають зы зн. в. ім. – назв хвороб, рідше – назв уражених органів та прийменником на: *хворіти на ангіну, на запалення легенів*.

Вирази типу *хворіти на легені, на ноги, на серце* мають розмовний відтінок, так само, як зі словом *занедужати*.

У слові СТРАЖДАТИ помітна деяка експресія, тому в суто науковому стилі воно не зовсім доречно. При слові страждати можливі три синонімічні форми іменників, причому це, як правило, назви стійких, тривалих хвороб або уражених ними частин тіла. Найбільш активна форма від + р.в.: *хворий страждає від артриту; від каменів у нирках; від діабету*. Досить уживана форма на + з. в.: *страждати на легені* (в цій формі переважають іменники – назви уражених частин тіла). У безприйменниковому орудному відмінку зі словом СТРАЖДАТИ сполучуються лише деякі іменники, зокрема *хвороби, захворювання*. Наприклад: *Серцевими хворобами страждають люди будь-якого віку*.

ІМУНІТЕТ, СТІЙКІСТЬ ДО ХВОРОБ – імунітет, стійкість проти хвороб. Слова СТІЙКІСТЬ та ІМУНІТЕТ керують прийменниково-відмінковими формами проти + Р. в. або до + Р. в.

Наприклад: У майбутньому рослини матимуть біологічний імунітет проти хвороб; У їжаків є імунітет до зміної отрути; Стійкість до атмосферних впливів. У сучасній мовній практиці помітна перевага надається керуванню з прийменником **ПРОТИ**, особливо при слові імунітет.

ЛІКИ, ЗАСОБИ ПРОТИ ГРИПУ – ліки, засоби від грипу, щеплення, вакцина проти грипу. Слово ЛІКИ і книжне словосполучення ЛІКУВАЛЬНІ ЗАСОБИ керують двома синонімічними прийменниково-відмінковими формами проти + Р.в. і від + Р.в. Перша з цих форм усталилася при іменниках ЛІКИ та ЗАСОБИ: *засоби проти грипу; продукти бджільництва - чудові ліки проти багатьох хвороб*. Форма з прийменником ВІД усталилася при іменниках за аналогією до дієслів типу *вилікуватись, врятуватись: вилікуватися від нежитю*. Таке саме керування властиве іменникам *щеплення, вакцина: щеплення проти поліомієліту,*

вакцина проти грипу. Словосполучення з прийменником ВІД мають розмовний відтінок.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ – Міністерство охорони здоров'я. У мові вищої школи та медиків часто зустрічаємо мовні штампи, утворені за допомогою прийменника **ПО**. Наприклад: *комісія по, викладач по, гурток по, лікар по.* Усі ці словосполучення слід замінити висловами з прийменниками з, щодо, у справі, над чи безприйменниковою формою + Р.в. Отже, треба вживати: *розпочате лікування (а не роботу по лікуванню).*

Після слів *заходи, рекомендації, завдання, допомога* бажано вживати прийменник **ЩОДО**: *заходи щодо поліпшення професійного рівня лікарів-ортодонтів; рекомендації щодо поліпшення навчального процесу; дано конкретні настанови щодо (з) цього питання.*

Зі словами *міністерство, комітет, відділ, управління, рада* природно поєднується форма Р.в. або прийменникове словосполучення в справах: управління охорони здоров'я.

Слова НАРАДА, МАЙСТЕР, ЗМАГАННЯ, ЗАНЯТТЯ, ЗАЛІК, ІСПИТ, ФАХІВЕЦЬ вимагають керування з прийменником **З**: *нарада з питань профілактики пандемічного грипу; заступник ректора з наукової роботи.*

ДІАГНОЗ (грец. “діа” – прозорий, “гнозис” – знання) – короткий лікарський висновок про характер і суть хвороби на підставі всебічного дослідження хворого. Характерна сполучуваність слова: *встановлювати, визначати діагноз; установлення, уточнення діагнозу; помилитися в діагнозі; замовчування діагнозу; поспішити з діагнозом.* Похідні слова: *діагностика, діагностування.* Неправильно – “поставити діагноз”.

ПОЛОЖЕННЯ – становище – стан. Положення – розташування в просторі (*хворий лежав у горизонтальному положенні*); повне теоретичне твердження чи думка (*основні положення “Пам’ятки лікаря”*), зведення законів, правил (*“Положення про лікаря-інтерна”*).

- Становище – це події, обставини, ситуації (*становище закладів охорони здоров’я*).
- Стан – сукупність певних явищ, процесів (*стан здоров’я, психічний стан людини*).

ТУРБУВАТИ – ТРИВОЖИТИ – НЕПОКОЇТИ (логічні синоніми): основна спільна суть “викликати почуття неспокою, тривоги, хвилювання”. НЕПОКОЇТИ вживається в значеннях:

- а) порушувати спокій;
- б) викликати хвилювання, тривогу, побоювання; приводити в стан неспокою, занепокоєння: *лікаря непокоїв стан хворого; МОЗ непокоїть стрімке розповсюдження ГРВІ;*
- в) завдавати фізичного болю, турбувати: *хворого непокоїв зуб.*

ЗАМІСНИК-ЗАСТУПНИК.

Замісник – калька; посадова особа, яка тимчасового виконує чийсь обов’язки, тобто заміщає відсутнього керівника, називається тимчасовим заступником : *тимчасовий заступник головного лікаря на період відпустки.*

Заступник – це офіційна назва посади: *заступник ректора.*

НАСТУПНИЙ. ПОДАЛЬШИЙ.

Слово наступний вживається лише з конкретним поняттям: *наступна зупинка, наступний тиждень, наступна операція.* На позначення абстрактного

поняття вживається слово подальший: *подальше лікування; подальші дослідження; подальший аналіз.*

ТРИ таблетки ЗА день – таблетки НА день.

Вираз “три таблетки на день” неправильний. Треба вживати “ЗА день”. Для значення “*відрізок часу, протягом якого що-небудь відбувається*”, українська літературна мова має словосполучення прийменником **ЗА**. Словосполучення з прийменником **НА** вживається у фізиці: “*П’ять кілограмів на один сантиметр*”, тобто на кожен сантиметр поверхні, площі припадає вага п’ять кілограмів.

АДРЕС – АДРЕСА.

В усній мові часто сплутують ці два слова. “*А ти знаєш його адрес?*” - чуємо в побуті, коли йдеться про місце мешкання когось чи розташування установи. Сучасна літературна мова вимагає вдаватися в цьому разі тільки до іменника АДРЕСА.

Походженням своїм ці слова сягають спільного кореня – французької мови, а ще глибше - латинської. Але, виникнувши з одного джерела, АДРЕС і АДРЕСА прийшли в українську мову різними шляхами і в різний час.

АДРЕС – із французької через російську, АДРЕСА – з німецької через польську. Якщо слово АДРЕСА закріпилося як назва місця мешкання людини чи розташування установи, то АДРЕС має значення “*урочисте ювілейне привітання*”.

Слід звернути увагу на правильність уживання деяких усталених зворотів зі словом АДРЕСА. Українською мовою правильно буде сказати, наприклад: *Я проживаю за адресою; Звертайтеся за адресою. Але: Я відправив повідомлення на адресу; Заяви відправляйте на адресу; Керівництво лікарні надіслало вітальний адрес на адресу колишнього головного лікаря.*

НАВЧАЛЬНИЙ – УЧБОВИЙ.

В українській мові немає слова “учоба”. Тому прикметник УЧБОВИЙ – це аномальний утвір від неіснуючого слова. Закономірним в українській мові є слово НАВЧАЛЬНИЙ, утворене від іменника НАВЧАННЯ: *навчальний рік, навчальний заклад, навчальна кімната, навчальне обладнання, навчальний план, навчальна програма, навчальна частина, навчальна передача.*

Примітка. У цьому зв’язку зауважимо, що складноскорочені слова вуз (від “высшее учебное заведение”) і завуч (від “заведующий учебной частью”) стали унормованими іменниками і як такі **поки що** вживаються в офіційно-діловому стилі, хоча провідні мовознавці пропонують, скажімо, унормувати слово “виш” – від “вища школа”. Нині найчастіше вживається аббревіатура ВНЗ – вищий навчальний заклад.

ВІДМІЧАТИ – ВІДЗНАЧАТИ – ПОМІЧАТИ – ЗАЗНАЧАТИ.

Ці слова-пароніми нині вживаються в українській мові з різним значенням.

Наприклад:

відмічати на папері; відмічати лінію прикусу (ставити мітку, позначку);

відзначати ювілей; відзначати день народження (святкувати щось);

помічати недоліки догляду; помічати зміни стану хворого; Відкол облицювання, спровокований розцементуванням протеза на одній із опор, виявлено (а не “відмічено”) *в 7 пацієнтів* (виявляти щось);

зазначати у звіті; зазначають автори (вказувати на щось, акцентувати на чомусь).

ПРОФЕСІЙНІ ВМІННЯ – ПРОФЕСІОНАЛЬНІ ВМІННЯ.

Прикметники-пароніми.

Прикметник ПРОФЕСІЙНИЙ утворений від іменника професія і означає належність до певного фаху: *професійна честь; професійні спілки; професійна корпорація; професійні навички.*

Прикметник ПРОФЕСІОНАЛЬНИЙ утворений від іменника професіонал і означає майстерність у опануванні певною професією: *хірург- професіонал; професіональна операція.*

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ !

Прикметники здоровий, хворий, мертвий ступенів порівняння не мають!

СТОРОНА – БІК.

Іменник СТОРОНА має такі значення:

- рідний край (*У рідній стороні жити краще*);
- певна країна в дипломатичних відносинах, переговорах (*американська сторона погодилася на умови угоди; Україна є однією зі сторін багатостороннього договору*).

Іменник БІК уживається на позначення просторових координат, напрямку: *біль іррадіював у лівий бік; серце розташоване з лівого боку; зуби уражені карієсом на правому боці нижньої щелепи.*

ПРАВИЛЬНИЙ - ВІРНИЙ. Прикметник і прислівник (правильно – вірно).

ПРАВИЛЬНИЙ означає “відповідний до норми”, “безпомилковий”: *правильний діагноз, правильний розтин, правильне рішення .*

ВІРНИЙ – значить ПОСТІЙНИЙ, ТОЙ, ХТО НЕ ЗРАДЖУЄ: *вірний друг.*

ПОПЕРЕДЖАТИ – ЗАПОБІГАТИ – ЗАСТЕРІГАТИ.

Ці в цілому схожі за лексичним значенням дієслова, одні з найбільш функціональних у професійному мовленні медиків, відрізняються своїм стилістичним забарвленням. Проте в науковій літературі, в мові практичної

медицини, в засобах масової інформації, де останнім часом чільне місце посідає реклама медичних засобів, ліків, пропаганда здорового способу життя, дуже часто зустрічаються варіанти неправильного використання цих слів у стилістичному контексті. Скажімо, на рекламних щитах читаємо: *“Міністерство охорони здоров’я попереджує: куріння шкідливе для Вашого здоров’я!”*. У такому реченні стилістично виправданішим буде дієслово **“ЗАСТЕРІГАТИ”**: *“Міністерство охорони здоров’я застерігає...”*, так само: *“Лікар застерігає про небезпеку рецидиву”*.

Дієслово **“ПОПЕРЕДИТИ”** вживається в нейтральнішому значенні: *“Хворих попередили про необхідність проходження флюорографії”*. Уживається це дієслово і в адміністративно-діловому стилі: *“Попередити лікаря Давиденка О.Б. про недопустимість порушення трудової дисципліни”*.

Дієслово **“ЗАПОБІГТИ”** вживається в словосполученнях *“запобігти хворобі”*, *“запобігати рецидивам”*, *“запобігати розповсюдженню інфекції”*.

У порівнянні з російською мовою семантична варіантність уживання цих дієслів має такий вигляд:

предупреждать болезнь – запобігати хворобі,

предупреждать больного – застерігати хворого,

предупредить хворого,

причому українське **“застерігати”** відповідає російському **“предупреждать”** із значенням **“предостерегати”**.

БОЛЮЧИЙ – ХВОРОБЛИВИЙ – НАБОЛІЛИЙ – НЕЗДОРОВИЙ.

Маючи в основі свого лексичного змісту значення **“той, що пов’язаний із болем”**, ці прикметники мають різні варіанти вживання в лексичному контексті.

Найуживаніші випадки функціонування їх у професійній мові медиків такі (в порівнянні з російською мовою):

болезненный вопрос – наболіле питання;

болезненный вид – хворобливий вигляд;

болезненное состояние – нездоровий стан;

болезненный зуб – болючий зуб.

ПРИЙОМ – ПРИЙМАННЯ – ВЖИВАННЯ.

У професійній мові медиків ці іменники вживаються в строго визначеному лексичному контексті:

прийом лікаря-терапевта з 17 до 19 години;

приймання рішення щодо методу знеболювання;

вживання їжі; вживання ліків; уживання вітамінів.

ЗДІБНІСТЬ – ЗДАТНІСТЬ.

Російський іменник “способность” по-різному перекладається українською мовою – залежно від лексичного контексту:

способности к гипнотизированию – здібності до гіпнотизування;

способность силикатов образовывать связи – здатність силікатів утворювати зв'язки.

ВЕДУЧИЙ – ПРОВІДНИЙ.

Це прикметники з різним лексичним значенням, які в російській мові мають спільний відповідник “ведущий”. Перекладаючи з російської, використовуємо різні прикметники залежно від лексичної ситуації:

врач, ведущий операцию – лікар, який проводить (виконує) операцію;

ведущий симптом – провідний симптом;

*ведущие звенья патогенеза заболевания – провідні ланки патогенезу
захворювання;*

ведущая роль медицины – провідна роль медицини;

ведущий собрание доноров – головуючий на зборах донорів.

ПРИСУТНІСТЬ – НАЯВНІСТЬ.

Варіанти вживання цих іменників залежать від того, істоти чи неістоти вони стосуються. У перекладі російською *ПРИСУТНІСТЬ* - це “*присутствие*”, а *НАЯВНІСТЬ* - це “*наличие*”, отже, слід уживати:

присутність анестезіолога на операції;

присутність усіх лікарів на консилиумі;

але: *наявність анаеробної флори в ротовій порожнині;*

наявність порушень водно-сольового обміну;

наявність каріозних порожнин і т.д.

НАДБАНИЙ – НАБУТИЙ – ПРИДБАНИЙ.

Різні за значенням прикметники, вживати які слід таким чином:

набуті знання; надбане особисте майно; набуті специфічні риси;

придбані стоматологічні інструменти.

ВКРИВАТИ – ПОКРИВАТИ.

Дієслова з різним лексичним значенням. Вибір у професійній мові медика регламентується насамперед тим, що дієслово “покривати” походить від іменника “пóкрив” (шкірний, епітеліальний і т.д.). Тому у всіх випадках, коли лексичне значення дієслова стосується “пóкриву”, вживаємо дієслово “покривати”:

емаль покриває зуб;

плескатий незроговілий епітелій покриває слизову оболонку порожнини рота і т.д.

Дієслово “вкривати” (укривати) застосовується зі значенням “накривати”, “застеляти”: *вкрити хворого ковдрою.*

КУПРУВАТИ, САНІРУВАТИ.

Це дієслова іншомовного походження, що мають у мові-джерелі суфікс *-ir*. В українській мові такі дієслова втрачають цей суфікс в усіх формах:

запломбувати – запломбований; каструвати – кастрований;

зарєєструвати – зарєєстрований; інгібувати – інгібований.

Але в окремих словах для усунення небажаної омонімії суфікс *-ir* (після д, т, с, ц, ж, ч, ш, р - *-ир*) зберігається:

буксірувати (бо є буксувати),

парірувати (бо є парувати),

полірувати (бо є полювати),

репетірувати (бо є репетувати),

купірувати (бо є купувати)- лекс.синоніми – обмежувати, уривати.

Суфікс *-ir-* (*-ир-*) уживається й у дієсловах типу *котирувати, лавірувати, марширувати, третирувати, санірувати.*

ПОКАЗАННЯ-ПОКАЗ-ПОКАЗНИК-ПОКАЖЧИК.

Ці іменники мають різне (хоча і схоже за семантичною основою) значення.

Уживаються в такому лексичному контексті:

- *показання до операції;*
- *показання манометра (будь- якого приладу, пристрою, апарата);*
- *показник захворюваності на карієс;*
- *покажчик кардіологічних хвороб.*

ПОВЕРХОВИЙ-ПОВЕРХНЕВИЙ.

Лексичне значення прикметника *поверховий* - неповний, приблизний: *Поверховий огляд призвів до помилок у встановленні діагнозу.* Прикметник *поверхневий* означає “той, що стосується поверхні, знаходиться на ній”: *Поверхневий шар шкіри був уражений висипами.*

СПРИЯТИ-ПРИЗВОДИТИ.

Дієслово “сприяти” означає дію з позитивними наслідками: *сприяти одужанню*; дієслово “призводити” – з негативними: *недотримання гігієнічних заходів часто призводить до інфекційних хвороб*.

ЗАКРИВАТИ-ЗАПЛЮЩУВАТИ (РОЗПЛЮЩУВАТИ).

У медичній лексиці дієслово “заплющувати”, “розплющувати” стосується тільки процесу закривання (відкривання) повіками очних яблук самою людиною (суб’єктом дії): *Хворий заплющив (розплющив) очі*. Якщо, скажімо, хворий перебуває на прийомі в лікаря-офтальмолога і користується спеціальним щитком, то ним він закриває око.

МІЛКИЙ-ДРІБНИЙ.

Прикметник “мілкий” характеризує об’єкт за параметрами глибини; прикметник “дрібний” – розміри об’єкта. Тому в мові медицини вживаємо:

- *дрібна зернистість;*
- *дрібні кровоносні судини;*
- *дрібні капіляри;*
- *дрібні зуби;*
- *мілке переддвер’я рота.*

ЗАДАЧА – ЗАВДАННЯ.

Основне значення слова “*задача*” – питання, яке розв’язується шляхом обчислень за визначеною умовою; слово “*завдання*” вживається здебільшого в значенні “визначений, запланований для виконання обсяг роботи”. Тому правильно: *завдання дисертаційного дослідження; завдання*

профілактики – запобігти хворобам; вирішення наукових завдань; складна ситуаційна задача з кардіології.

ХВОРИЙ БУВ ПРИЙНЯТИЙ У ЛІКАРНЮ –

ХВОРИЙ ПОСТУПИВ У ЛІКАРНЮ,

ХВОРИЙ БУВ ГОСПІТАЛІЗОВАНИЙ (ШПИТАЛІЗОВАНИЙ),

ХВОРИЙ ПОТРАПИВ ДО ЛІКАРНІ.

Друге в переліку словосполучення – калька з російської мови, категорично неприйнятна в унормованій українській мові. Усі значення слів *поступати, поступлення* розмовні, один із найактивніших проявів російськомовного впливу. Тому правильно: *дата і час прийняття хворого, хворий був прийнятий у лікарню (хворого прийняли в лікарню), діагноз на час прийняття; приймання хворих, приймальна палата, приймальне відділення, приймальні години* тощо.

Крім лексеми *прийняття* в сполученні з різними словами можна вживати слово *госпіталізувати (шпиталізувати)*, що означає “поміщати хворого в лікарню, госпіталь для лікування”, а також похідний іменник *госпіталізація*: *хворий був госпіталізований, дата і час прийняття (госпіталізації) хворого, діагноз на час прийняття (госпіталізації).*

Пропонуємо також *хворий потрапив до лікарні* в разі ургентної ситуації.

ЛІКУВАЛЬНИК – ЛІКАР-КУРАТОР – ЛІКУЮЧИЙ ЛІКАР.

Тавтологічне словосполучення *лікуючий лікар* містить не тільки недоречну надлишковість, а й не властивий українській мові активний дієприкметник *лікуючий*. Слова *лікуючий* не фіксує жоден словник української мови, отже, терміносполучення *лікуючий лікар* неприйнятне.

Як відповідник до російського *лечащий врач* пропонують уживати термін *лікар-куратор*. Слово *куратор* (лат. *curator*) пов’язане з латинським *curatio*, яке перекладається як піклування, догляд, лікування. Застаріле значення

слова *курувати* в українській мові – *лікувати*. У наш час термін *курація* в медицині означає “сукупність дій лікаря для діагностики захворювання й лікування хворого, а також з оформлення медичної документації”. Отже, словосполучення *лікар-куратор* точно передає лексичне значення терміна. Саме це терміносполучення наводить як переклад до рос.*лечащий врач* академічний “Російсько-український словник наукової термінології. Біологія. Хімія. Медицина” (К.: Наук. думка, 1996).

Мовознавець І.Борисюк пропонує свій варіант перекладу – слово *лікувальник*. Для творення терміна *лікувальник* використано часто вживану в українській мові модель із формантом –*альник* (*складальник, відпочивальник, піклувальник, уболівальник, мітингувальник*).

Отже, кращі українські відповідники російського *лечащий врач* – ***лікувальник і лікар-куратор***.

ДЕЗІНФЕКЦІЙНИЙ ЗАСІБ – ДЕЗІНФІКУЮЧИЙ ЗАСІБ.

У мові медицини поширені словосполучення з активним дієприкметником на **-учий, -ючий**: *дезінфікуючий засіб, рецидивуюча гарячка, коригуюча терапія* та ін. Натомість замість форм на **-учий, -ючий** правильно вживати віддієслівні прикметники на **-льний** та інші синонімічні засоби. Ця норма зафіксована в сучасному академічному “Російсько-українському словнику наукової термінології. Біологія. Хімія. Медицина” (К., 1996), де активні дієприкметники і терміносполучення з дієприкметниковим компонентом на **-ущ-** / **-ющ-**, **-ащ-** / **-ящ-** (рос. мова) залежно від змісту поняття перекладаються віддієслівними прикметниками із суфіксами **-н-**, **-увальн-** / **-ювальн-**, **-івн-** / **-ивн-**: *дезинфицирующее, жаропонижающее, моющее средство - дезінфекційний, жарознижувальний, мийний засіб; рецидивирующая лихорадка - рецидивна пропасниця; опоясывающий лишай - оперізувальний лишай; давящая повязка - стисна (стискальна) пов’язка; стимулирующая, тормозящая гормонотерапия -*

стимулювальна, гальмівна гормонотерапія; корригуюча гімнастика - коригувальна гімнастика тощо.

У поодиноких випадках адекватні норми дієприкметники на **-уч-** / **-юч-**, які асимілювалися мовою: *фіксуруюча повязка - фіксує пов'язку; блуждаюча почка - блукає нирка; об'єм циркулюючої крові - об'єм циркулюючої крові* та ін.

ЩИТОПОДІБНА ЗАЛОЗА – ЩИТОВИДНА ЗАЛОЗА.

У медичній термінології чимало словосполучень, до складу яких входять прикметники з ознакою подібності, які мають кінцеві терміноелементи **-видний** і **-подібний**: *щитовидна (щитоподібна) залоза, мечовидний (мечоподібний) відросток, клиновидна (клиноподібна) кістка, сосковидне (соскоподібне) тіло, грушовидний (грушоподібний) м'яз* тощо.

Слово *подібний* означає “який має спільні риси з ким-, чим-небудь, схожий на когось, щось”, а *видний* – “якого можна бачити; доступний зорові; помітний; ясний, світлий». Тому терміни треба застосовувати тільки з урахуванням цих значень: *щитоподібна залоза, мечоподібний відросток, клиноподібна кістка, соскоподібне тіло, грушоподібний м'яз* тощо.

Проте українська мова, підвладна закону милозвучності, дає можливість не перевантажувати текст мофемою **-подібний**, маючи за норму: *кулястий бор* (а не *кулеподібний*), *склисте тіло* (а не *склоподібне*), *гачкуватий відросток* (а не *гачкоподібний*), *серпасті клітини* (а не *серпоподібні*), *шипуваті зуби* (а не *шипоподібні*).

ПУНКТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ЗДОРОВПУНКТ.

Неприпустимі кальки: *здоровоохорона, здоровпункт, здоровоохоронний, міністерство здоровоохорони (мінздоров, міноздоров), органи здоровоохорони, відділ здоровоохорони, здоровоохоронні міроприємства*. Це грубі порушення

норми: *охорона здоров'я, пункт охорони здоров'я, який (що) стосується охорони здоров'я, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ України), органи охорони здоров'я, відділ охорони здоров'я, заходи щодо охорони здоров'я.*

СПРИЯТЛИВИЙ ПРОГНОЗ ХВОРОБИ - БЛАГОПРИЄМНИЙ ПРОГНОЗ ХВОРОБИ.

Друге словосполучення - калька російського терміносполучення *благоприятный прогноз болезни*. Слів *благоприятный, неблагоприятный* українські словники не фіксують. Лат. *benignus, secundus* і рос. *благоприятный* українською - *сприятливий*; лат. *infaustus* і рос. *неблагоприятный* українською - *несприятливий*.

ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я – ПОКРАЩЕ(А)ННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я.

Словники й довідники з питань культури мови рекомендують уживати насамперед слова *поліпшувати, поліпшення*. Це зафіксовано і в перших українських медичних словниках 20-х рр. ХХ ст.: у М.Галина і В.Кисільова *улучшение* перекладено як *поліпшення, (по)кращання*; *улучшать – поліпшувати, улучшаться – ліпшати, кращати*.

Б.Антоненко-Давидович вважав, що між словами *покращити* й *поліпшити* є значеннева нюансова різниця. Спираючись на словник Б.Грінченка, він пише, що дієслово *покращити* походить від прикметника *кращий*, який становить собою вищий ступінь порівняння прикметника *красний*, а *покращити* рос. мовою буде *сделать более красивым*. Тому якщо йдеться не про красу, а про потребу щось виправити, впорядкувати, вдосконалити – тоді треба послуговуватися словом *поліпшити*.

Отже, в професійній мові лікарів доцільно вживати насамперед слово *поліпшення (поліпшування)*: **поліпшення** стану здоров'я, **поліпшення** функціонування життєво важливих органів, **поліпшення** біохімічних показників крові, **поліпшення** фізичного розвитку дітей, **поліпшувати** якість лікування тощо. Слова *покращення, покращання* більшою мірою придатні для усно-розмовної комунікації.

ВИСНОВОК ЛІКАРЯ - ЗАКЛЮЧЕННЯ ЛІКАРЯ.

Друге словосполучення категорично неприпустиме в українській літературній мові. Слова *заклучення* не фіксує жоден словник української мови. Ця калька виникла під впливом багатозначного російського слова *заклучение*. В українській мові залежно від значення треба вживати: 1) слово *висновок*, яке СУМ тлумачить як “остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів”; 2) слово *укладення (укладання)*, утворене від дієслів *укладати, укласти*, одне із значень яких “офіційно домовлятися про що-небудь, визначаючи умови, складати (угоду, союз і т. ін.)”: **висновок лікаря, висновок експерта, висновок судово-медичної експертизи, гістологічний висновок; укладення (укладання) контракту.**

Серед поширених помилок у культурі мови медика виокремлюється питання сполучуваності слів, зокрема прикметників з іменниками. В українській мові є низка іменників, які вимагають уживання тільки відповідних прикметників.

Наводимо найуживаніші словосполучення в мові медицини, де неправильно і дуже поширено вживають прикметник “**великий**”:

важлива роль (аналізу крові у визначенні діагнозу); **потужний** арсенал (методів дослідження), **багатий** досвід (вітчизняної стоматології в лікуванні карієсу); **широкий** (вузький) спектр (наукових досліджень у

галузі сучасної імунології), **широкий** (вузький) діапазон (проблем, які розв'язуються в дисертаційному дослідженні); **висока** (низька) концентрація (ротової рідини), **високий** (низький) уміст (фтору в питній воді в Полтавській обл.), **висока** (низька) температура; **високий** (низький) відсоток; **висока** (низька) частота; **висока** (низька) ефективність; **високий** (низький) рівень (молочної кислоти в м'язовій тканині); **висока** (низька) вірогідність (результатів дослідження); **висока** (низька) ймовірність розвитку ускладнень; **високий** (низький) (ризик захворіти); **гостра** (актуальна) проблема (кардіології); **широкий** вибір (стоматологічного інструментарію).

Натомість правильно: **велике** значення (мають протиепідемічні засоби); **велика** (**мала**) кількість (хворих перебуває в палаті інтенсивної терапії);

Є і чіткі норми сполучуваності окремих іменників, найуживаніших у мові наукового стилю та ОДС, із дієсловами: **знання** – засвоюють, здобувають, поглиблюють (а не набувають); **навички** – опановують (а не оволодівають), навички вдосконалюють; **досвідом** – збагачуються, обмінюються; досвід переймають; **освіту** - здобувають; **їжу, ліки** – вживають (а не приймають); **пацієнтів** - приймають; **попит** – зростає (на ортодонтичну допомогу й імплантологію) чи знижується (а не збільшується чи зменшується); **тенденцію** - помічають, а не “відмічають”.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТАМ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

1. Відредагуйте речення:

1. Кровотечі нерідко носять постійний характер і найчастіше виникають у хворих ревматизмом у активній фазі з вираженою недостатчністю кровообігу.
2. Затруднення зустрічаються при хронічних, приховано протікаючих формах.
3. Самою частою причиною летальних ісходів у хворих гіпертонією є крововилив у мозок.
4. Захворювання протікає гостро, піднімається температура, з'являється одишка, сильна головна біль, біль у поясниці, тошнота і блювота, іноді понос.

2.Відредагуйте речення:

1. Методами пластичної хірургії являються: з допомогою пластичних лоскутів, шкіряним лоскутом на ніжці, широкою фасцією бедра.
2. Автор, основуючись на результатах операційного лікування 272 хворих інфарктом міокарда прийшов до таких висновків.
3. Вводити ліки треба проводити швидко і струмно (особливо перших 400 мл), так як повільне введення і капельні мало ефективні.
4. Хворі грипом потребують інтенсивний круглодобовий нагляд і лікування.

3.Відредагуйте речення :

1. На поражених областях появляються пазирі, наповненні рідиною.
2. Попередженням асфіксії в новонароджених являється ліквідація всіх тих факторів, котрі найчастіше його визивають (травматичні роди, сепсис, тощо).
3. Міхурі на шкірі швидко зливаються між собою утворюючи крупні темночервоні області відділенні від здорової шкіри червоним краєм.

4. В початковій стадії кризису назначають гепарін внутрівенно капельно у розрахунку 25 одиниць на кілограм маси тіла.

4. Відредагуйте речення:

1. Невірне включення амінокислот у пептид приводить до утворення нефункційного білку.
2. Луї Пастер спостерігав пригнічення бацилл сибірської язви гнилістною мікро-флорою.
3. Ознак порушення функцій гіпофізу, наднирників не виявлено. При аускультатії живота над областю кишковика чітко вислуховуються кишечні шуми.
4. Язик: колір, вогкість, характер сосочкового слоя, присутність язв, нальотів, десна: колір, рихлість.

5. Відредагуйте речення:

1. Ускладненням основного захворювання являються патологічні процеси які пато-генетично зв'язані з основним захворюванням і приводять до виникнення клінічних симптомів.
2. Огляд живота (устоячому і лежачому стані). Глибока ковзаюча методична пальпація по Образцову-Стражеско: кишковика, сигмовидної кишки, червовидного відростку, визхідного і нисхідного відділів товстої і поперечно ободової кишки.
3. Порівняльна перкуссія: характер перкуторного звука (ясний, легеневий, тупий, на симметричних областях грудної клітини над ключицями).
4. Стан середньої важкості, відмічається невелика блідність шкіряних покровів і слизистих.

6.Відредагуйте речення:

1. Наукова література по діагностиці аритмій обширна, але питання діагностування залишаються в центрі уваги научних досліджень.
2. Слід відзначити, що головним методом діагностування опущення нирки в даний час являється уро-графія, виконувана в горизонтальному і вертикальному стані хворого нефроптозом (опущенням нирки).
3. Патогенез і важкість протікання захворювання залежать від порушення мікро-циркуляції в органах і ступені порушення їх функції.
4. Геморрагічний синдром – часте і небезпечне, але далеко необов’язкове проявлення зсідання крові.

7.Відредагуйте речення:

1. При полегшеному протіканню артеріальної гіпер-тензії для більшості хворих можна відмовитися від ниркової ангіо-графії.
2. Для діагностики ниркової недостаточності, а також других захворювань нирок, ускладнюючих опущення нирки, або супутствующих йому можливо використання термо-графії.
3. Основою синдрому являється розсіяне зсідання крові в циркуляції з утворенням мікро-згустків і агрегатів клітин крові, що блокують крово-обіг і сприяють глибоким дистрофічним змінам.
4. Найчастіше цей синдром визивають інфекції і септичні становища, в тому числі при абортах, родах, при септичному шоці.

8.Відредагуйте речення:

1. Враховуючи початок захворювання, його розвиток, можливу причину і дані попереднього діагнозу: очагова пневмонія нижньої долі правої легені, дихальна недостаточність 2 ступені.

2. В історії хвороби з початку встановлюється коли, де і при яких обставинах захворів пацієнт, причина, яка визвала захворювання. Відображаються рецидиви і періоди ремісії, їх довжина.
3. Враховуючи те, що реакції носять вторинний характер, то профілактичні міроприємства слід направляти на радикальне і своєчасне лікування основної хвороби.
4. Жовчний пузир: доступність пальпації, болістність. Селезінка: доступність пальпації у стані лежачи на спині і на боку. Перкуссія селезінки (повздовжній і поперековий розміри).

9.Відредагуйте речення:

1. Болі у відповідній половині поясничної області або живота хвилюють хворих у 70-100%.
2. Свідчення по частоті гіпер-тензії, ускладнюючої опущення нирки достатньо протиречиві і коливаються у широких кордонах.
3. При травмі крупних крово-носних судин також відбувається утворення тромбо-цитарної пробки по тим же механізмам, що й в судинах мікро-циркуляції, вони являються основою для самих складних ферментарних реакцій, які приводять до зсідання крові і, як слідство, до гемостаза.
4. Кровоточивість може бути локального типу, зв'язана з пошкодженням або деструкцією в органах і розповсюдженою, обумовленою здвигами в системі зсідання крові.

10. Відредагуйте речення:

1. Про те на протязі останніх десятиліть частота данного захворювання по різноманітним повідомленням коливалась у великих межах.

2. У доренгівський період відношення до операційного лікування являлось негативним: видалення нирки повинно вживатися в окремих рідких випадках.
3. Порушення мікро-циркуляції в органах з їх дисфункцією.
4. У хворих часто виявляється особлива чуттєвість до внутрішнього введення рідини і масивним переливанням крові – іноді 200-300 мл. рідини підсилюють набряк легень.

11. Відредагуйте речення:

1. Ці ліки протипоказані при алергічних реакціях.
2. Грудна клітина гіпер-стенічної форми. Допоміжна мускулатура в акті дихання участі не приймає. При пальпації грудна клітина звичайна, болісність у різних її областях не визначається.
3. У випадках рубцових змін глазиці і відсутності вік при пластичних операціях приходиться виготовляти формуючі протези, відповідно з планом операції.
4. Визначення працездатності при хронічних запаленнях легень зумовлене присутністю ускладнень, легенево-сердечною недостатчністю.

12. Відредагуйте речення:

1. Найбільшу розповсюдженість отримав метод, який часто використовується як заключний етап при багатьох операціях на верхніх дихальних шляхах.
2. Диспансерне обстеження показано на протязі 1-3 року з щорічним оглядом 1-2 рази на рік.
3. Захворювання протікає найчастіше підгостро, у деякого тривало і носить прихований характер.
4. Хворим себе вважає на протязі 7 місяців, коли після перенесеної ангіни через дві неділі появилася біль і припухання колінних суставів, висипання на нижніх кінцівках.

13. Відредагуйте речення:

1. Біль носить тупий або гострий характер і утворюється після фізичних нагрузок або у вертикальному стані тіла.
2. Гостра біль пояснюється перекрученням судинистої ніжки або гострим порушенням руху мочі в результаті вигина сечовода.
3. У процесі зсідання крові приймають участь сполучення, які перебувають у плазмі і по мірі формування згустку переходять у діяльне становище.
4. В цілому процес зсідання крові протікає в три стадії.

14. Відредагуйте текст:

1. Якщо при опитуванні хворого виявляється, що він був в обмороці була тошнота, рвота, головна біль, виділення з носу і вух, то в таких випадках повинна проявитися настороженність відносно перелому основи черепа.
2. Десна не рихлі, не кровоточать, язв, гнійних виділень, болісності не має.
3. Необхідно відзначити міроприємства по підготовці хворого до проведення спеціальних методів дослідження (рентгеноскопії шлунку і ін.).
4. Загальне становище хворого середньої ступені важкості. При вислуховуванні легень з обох сторін сухі хрипи на вдосі та видисі.

15. Відредагуйте речення:

1. Класифікація не включає указань по наявності чи відсутності болевого синдрому і ускладнень, які являються показниками до операції.
2. Діагностичні міроприємства повинні бути направлені на виявлення самого факту наявності хвороби, ступені анатомофункціональних порушень, причиною яких вона являється.

3.Ініціатором процесу зсідання крові являється тромбопластин (він попадає в кровоток з пошкоджених тканин).

4.Становище хворого дуже важке, можуть бути судороги. Дихання аритмічне, рідкісне, поверхове.

16. Відредагуйте речення:

1. Болі в області поясниці: характер, постійні або переймовидні, ірадіація. Сечевиділення: болісне, вільне, частота (в день і в ночі), колір (солом'яножовтий, тьм'яний).

2. Токсичними реакціями являються пораження вестибулярного апарата нирок, печінки, периферійні нефрити, тошнота, рвота, поноси.

3. Таким чином, переломи верхньої і нижньої щелеп різняться особливою важкістю і основним принципом їх лікування являється перетворення верхньої щелепи у нерухливу: завжди потрібно вживати працевидну пов'язку.

4.В акті дихання приймають участь допоміжні м'язи плечевого пояса, груді, спини.

17. Відредагуйте речення:

1. Відповідно з цим методом діагноз ставиться по сукупності типічних ознак, або наявності патологічних для захворювання симптомів.

2. Невірне включення амінокислот у пептид приводить до утворення нефункціонального білку.

3. Порівняння частоти пульса по правій і лівій руках (однакова, неоднакова). Частота (кількість ударів на хвилину). Ступінь наповнення: повна, порожня.

4. Жовчний пухир: доступність пальпації, болісність. Селезінка: доступність пальпації у стані лежачи на спині і на боку. Перкуссія селезінки (повздовжній і поперековий розміри).

18. Відредагуйте речення:

1. Основним захворюванням являється те, яке само по собі, або у зв'язку з другими захворюваннями примусило хворого звернутися за медичною допомогою.
2. При лікуванні хворого треба пам'ятати, що позитивні емоції добре діють на психіку і нервову систему і призводять до виздоровлення.
3. Течію хвороби, тобто динаміку суб'єктивних і об'єктивних змін у становищі хворого відображають щоденно.
4. Проникнення навколоплідних вод у кровоток матері супроводжується ознобом, збудженням, рвотою, судорогами.

19. Відредагуйте речення:

1. Після того як діагноз поставлений і назначене лікування, правильність його перевіряється у процесі подальшого спостереження за течією хвороби, ефективністю лікування.
2. Лікування травми носить комплексний характер: зупинка кровотечі, боротьба з інфекцією та інші міроприємства, направлені на саме швидке виздоровлення хворого.
3. Болі в області серця, їх локалізація, умови появи (у положенні спокою, при фізичній нарузці). Ірадіація у ліву руку, міжлопаткову область, характер болі: гострий, тупий, ниючий, приступовидний.
4. Лікування включає в себе комплекс міроприємств: режим, діету, санаторнокурортне лікування.

20. Відредагуйте речення:

1. Аускультация кишковика, вислуховування перестальтики, шуму пертя брюшини.

2. Крім описаних переломів типічними рахуються переломи по середній лінії, які проходять через альвеолярний край і тверде піднебення у області поєднання верхньощелепних кісток.

3. Це характерно для любого оперативного втручання, не залежно від характеру захворювання і являється не специфічним проявленням системи зсідання крові.

4. При перших прийомах препарата може мати місце короткочасний закреп. Для його попередження людям, які схлонні до закрепу у перші два дні прийому на ніч рекомендується очищуюча клізма.

21. Відредагуйте речення:

1. Для вияснення розладів зі сторони нервової системи і шлунково-кишечного тракта хворі повинні оглянутися невропатологом і гастро-ентерологом.

2. Процес припинення кровотечі при пораненнях мілких та крупних судів значно відрізняється по своєму механізму.

3. Реакції мають багато спільного і багато в чому однаково протікають під впливом ряду речовин.

4. При важких формах захворювань на протязі перших трьох діб приймається подвійна доза, а при хронічному протіканні можливе довше приймання припарату.

22. Відредагуйте речення:

1. Визначаються болі при пальпації в області жовчного пузиря.

2. При збільшенні органу визначається його поверхня, величина, форма, рухливість, болісність.

3. За відкриття пеніциліну в 1945 році О.Флемінгу, Е.Чейну і Г.Флорі була присуджена нобелівська премія в медичній області.

4. Припарат приймають перорально (через рот) тричі на добу за 2 години до їжі або прийому медекаментів. При хронічному протіканні хвороби можливе більш довге приймання припарату.

23. Відредагуйте речення:

1. Массаж доцільно вживати із ціллю зменшення рубцових змін і після-операційного набряку у тканях, який розвивається після травми, опіків і любих операційних втручань.

2. Необхідно вияснити, який фактор міг являтися причиною хвороби, які умови привели до її виникнення, як розвивалися проявлення хвороби в подальшому.

3. Хворий жаліється на приступовидні болі в області серця, переважно за грудиною, біль давляча, підсилюється при фізичній нагрузці.

4. Гострі пневмонії при не своєчасному діагнозуванні і не правильному лікуванні можуть мати затяжну течію і стати причиною важких ускладнень.

24. Відредагуйте речення:

1. При глибокій ковзаючій пальпації по Образцову-Стражеско сигмовидна кишка пальпується у вигляді гладкого, еластичного, безболісного циліндра, зміщується на 2-3 см у обидві сторони.

2. Іноді протікання перелома основи черепа не помітне, у хворого проявляється збудження, важке шокове становище.

3. При дослідженні хворих з переломами верхньої челюсті слід пам'ятати, що рухливим буде зубний ряд з альвеолярним паростком.

4. Слизиста шлунку і дванадцятиперстної кишки набрякла, язик вкритий білуватим нальотом.

25. Відредагуйте речення:

1. Переломи нижньої челюсті не вогнестрільного походження завжди або майже завжди супроводжуються асиметрією обличчя, зміною забарвлення шкіри за рахунок синяків, набряків і припухлості в області переломів.

2. Слизиста оболочка порожнини рота покрита плоским не ороговілим епітелієм.

3. Можливе примінення геприну в комплексі противошокової терапії і лікувальних міроприємств (внутрієнно капельно по 500 од на годину на протязі 5-6 днів).

4. Всі лікувальні міроприємства проводяться з врахуванням фази течії і кислотоутворюючої функції шлунку.

26. Відредагуйте речення:

1. Починати збір анамнеза необхідно з загально-біологічних відомостей (місто народження, чи народжений в строк і т.д.)

2. Запаху з рота не відзначається. При огляді живота в лежачому і стоячому стані конфігурація його звичайна, обидві половини живота симметричні, активно приймають участь в акті дихання.

3. Повний відрив нижньої щелипи з носовими і скуловими кістками – лінія перелому проходить через носові кістки, слъозну кістку, дно глазниці і закінчується у криловидному відростку клиновидної кістки.

4. Шкіряні покрови бліді з лимонножовтим відтінком, язик яскраво червоного кольору з тріщинами.

27. Відредагуйте речення:

1. Можливі явища дизкомфорта збоку шлунково-кишечного тракта, які виявляються втратою апетита, ізжогою, тошнотою, важкістю і болями в області епігастрію.

2. Ця симптоматика може бути зв'язана з обшою інервацією нирок і органів брюшної порлості.
3. Оцінювати рухливість нирок багато авторів пропонує по ступені зміщення лоханки нирки по відношенню поясничних позвонків.
4. Гострі пневмонії являються гострими запальовальними процесами, які локалізуються в паренхімі і в проміжній тканині легень і протікають з враженням судинної системи.

28. Відредагуйте речення:

1. Перебіг хвороби може протікати гостро, підгостро і хронічно.
2. Фіксація нирки до ребер надає нирці рухливості у горизонтальній площині у відповідності до напрямку руху грудної клітини при диханні.
3. Плазму крові уводять з початку струмно в першочерговій дозі 600-400 мл. В подальшому повторюють введення по 300-400 мл через кожні 3-6 год.
4. Припарат неможна приймати після закінчення строку годності. Після розкривання упаковки припарат слід збирігати при тих же умовах у щільно зачиненому посуді для попередження його висихання.

29. Відредагуйте речення:

1. У літературі накоплений великий матеріал по хірургічному лікуванню язви шлунку.
2. Якщо навіть виникне необхідність у переливанні крові, то тільки свіжої, заготовленої у ліжка хворого.
3. Таким чином вище наведені данні свідчать: патологічні зміни залежні від строків захворюванності, перебігають стадійно і неминуче приводять до ускладень.

4. Період приступів бронхіальної астми частіше за все носить характер почуття здавлення за грудиною. Намагаючись покращити становище хворий приймає вимушене становище.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТАМ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Відредагуйте текст

ВАРІАНТ 1

Для десен верхньої челюсті головними судинами є гілки верхньої губної, інфра-орбітальної, задньої альвеолярної та великої піднебінної артерій, а додатковими - вуглова артерія носа, щочна та носопіднебінна. Венозний відток із області верхньої челюсті здійснюється у внутрішню яремну вену крізь системи лицьової та позащелепової вен. Джерелами цих останніх в свою чергу являються багаточисельні вени, які супроводжують артерії як у середині кістки, так і поза нею (інтра-оссальні та екстра-оссальні), і щелепова вена, котра супроводжує однойменну артерію. Щелепова вена зустрічається незавжди, замість неї є по різному розвинуте криловидне сплетення.

ВАРІАНТ 2

Альвеолярний паросток має дві поверхні: латеральну, щочну або губну, та медіальну, ротову або язичну. Він має форму напів-дуги, найбільша кривизна якої перебуває в області розміщення першого маленького корінного зубу. Відросток має різноманітну ширину у передньому та задньому відділах, збільшення його в ширину розпочинається поза ямкою клика. Між латеральною та медіальною поверхнею альвеолярного відростку є простір, заповнений губчатою речовиною. Нижня поверхня, її альвеолярний край має ряд зубних альвеол (ямок) - слід

розташованих в них корнів зубів. Позаду останнього зуба обидві поверхності альвеолярного відростку сходяться, утворюючи альвеолярний бугор.

ВАРІАНТ 3

Самим міцним контр-форсом являється система скулової дуги. Вона приймає силу тиску від другого малого та двох великих корінних зубів, тобто від головної робочої частки зубної дуги, нейтралізується опірком кісток основи черепа. На них тиск передається різноманітним шляхом: в здовж зовнішнього краю орбіти по тілу скулової кістки, її лобноосновному відростку і переходить на скуловий відросток лобної кістки, по скуловій дузі на височну кістку та в здовж нижнього краю орбіти вверх всередину та амортизується опірком середніх відділень лобної кістки.

ВАРІАНТ 4

Верхня челюсть – парна кістка. Вона має тіло та чотири відростка – лобовий, скуловий, альвеолярний та піднебінний. Тіло верхньої челюсті має велику повітряносну порожнину, яка вистлана слизистою оболочкою. Піднебінні отростки правої і лівої челюстів міцно зрощені і становлять єдиний кістяк, котрий являється основою твердого піднебіння.

Медіальний край передньої поверхності верхньої челюсті переходить зверху в лобовий отросток, котрий має латеральну та медальну поверхності. На латеральній поверхності є передній слъозний гребінь, котрий поділяє цю поверхню на передню та задню частину, остання перетворюється в слъозну борозду.

ВАРІАНТ 5

В лицьовому скелеті виділяють два відділення: верхній, який оточує порожнини та нижній, створений масивною нижньою щелепою, котра підвішена до основи черепа з допомогою скроне-нижньо-щелепового суглобу. Нижня щелепа приймає участь у обмеженні порожнини роту з низу, нижній край її відокремлює обличчя від шиї.

Не зважаючи на присутність великої кількості порожнини в області обличчя, воно має достатню міцність, котра пояснюється своєобразністю його архітектури.

Екстра-оссальна сітка верхньої челюсті особливо багата нервами та судами в області “кликвої” ямки та горба. Артеріальна та венозна сітка в області горба верхньої челюсті розміщується під щільною фіброзною пластинкою і в результаті цього не зміщується.

ВАРІАНТ 6

Костну основу обличчя складають лицьові кістки та кістки мозгового черепа, які з ними граничать: решітчаста, основна, вискова та лобна. Скелет обличчя складають 14 кісток, з котрих більшість парна: верхньо-щелепні, носові, скулові, слъозні, піднебінні та нижні носові раковини. Не парних кісток тільки дві: нижня челюсть та сошник.

По структурі кістки обличчя різноманітні: одні серед них мають губчасту речовину (скулові), інші являються тонкими кістковими пластинками (сльозні, піднебінні, носові), треті – повітряносні (верхня щелепа), та носові раковини, котрі мають свої особливості. Ступінь розвитку губчастої речовини різна, в нижній щелепі вона найбільша.

ВАРІАНТ 7

На нижній челюсті до слабких міст належать:

1. Середня лінія від нижньо-щелепового краю до альвеолярного отростка у центральних різців.
2. Область підборідкового отвора між кликом і першим маленьким корінним зубом.
3. Область вугла челюсті між краєм челюсті та ямкою третього великого корінного зуба.
4. Область шиї суглобового паростку.

В лицьовому скелеті виділяють два відділа: верхній, який оточує порожнини та нижній, створений масивною нижньою челюстю, котра підвішена до основи черепа за допомогою скроне-нижньо-щелепового суглобу.

ВАРІАНТ 8

На верхній челюсті відзначаються слідувачі лінії слабого опору, де частіше за все зустрічаються переломи:

1. Лінія, котра проходить горизонтально на границі альвеолярного паростку та тіла челюсті від грушовидної вирізки за направленням до щелепового горба.
2. Лінія, котра проходить попереково в області перенісся по внутрішній стінці орбіти та частково по її дну і крізь інфра-орбітальний край в низ вертикально по челюстно скуловому шву на альвеолярний отросток.
3. Лінія, котра розпочинається також на переніссі, тоді проходить по внутрішній стінці орбіти, по її дну до нижньо-орбітальної щілини та по лобноскуловому шву спускається на скулову кістку.

ВАРІАНТ 9

Основним джерелом кровопостачання верхньої челюсті являється челюстна артерія. Відзначають екстра-оссальну та інтра-оссальну судинну сітку верхньої щелепи. До екстра-оссальної сітки належать судини, котрі живлять окістця та поверхневі слої кістки. Це щокова артерія та кінцеві гілки щелепової артерії, які підходять до горба верхньої челюсті (верхні, задні альвеолярні артерії), артерії, котрі проходять крізь нижню орбітальну щілину і проникають в товщину верхньої челюсті (інфра-орбітальна та передні, альвеолярні артерії), і, накінець, гілки, котрі відходять від нисхідної піднебінної артерії.

ВАРІАНТ 10

При русі нижньої челюсті під час жування лицьовий скелет витримує значний тиск. Основним джерелом цих сил є тонічне скорочення мимічної та жувальної мускулатури, при цьому тиск з допомогою зубних дуг передається з нижньої щелепи на верхню, а з відти на основу мозгового відділу черепу, тому що опірними конструкціями являються кістки черепу. Тому зміни форми верхньої челюсті визивають зміни в нижній і навпаки; таким чином, лицьовий череп являє собою нестаціонарну форму, а таку, що змінюється.

Завдяки пружньому, рухливому з'єднанню зубів своєобразності архітектури обличчя, яка виявляється в існуванні ряду лицевих опірних конструкцій (контр-форсів), укріплюючих лицьовий скелет, сила механічних толчків та струсів, виникаючих при рухах нижньої щелепи значно ослаблюється.

ВАРІАНТ 11

Слизиста оболочка, котра вкриває альвеолярний відросток, має назву ясен. З боку преддвір'я в області, котра розташована ближче до зубів, вона нерухливо

закріплена на окості, має рожеве забарвлення та велику кількість судів, бідна на нерви та немає слизистих залоз. Слизиста оболочка, котра вкриває тіло верхньої челюсті в області щоки та губи являється самою рухливою, дякуючи тому, що під нею єсть рихлий під-слизистий слой. Місто переходу мало рухливої слизистої в рухливу має назву перехідної складки. Десна оточують зуб, прикривають його шию, але не зрощуються з ним. В області шиї від десен до зубу йдуть пучки, котрі утворюють зв'язку зубу.

ВАРІАНТ 12

На медіальній поверхні лобового відростку верхньої челюсті є два гребня: гребень решітчастої кості та гребінь нижньої раковини. Латеральний край передньої поверхності обмежений гострим виступом, котрий розпочинається у першого великого корінного зуба та переходить у скуловий отросток.

У місті сполучення лицьової, орбітальної та підвисочної поверхней тіла верхньої челюсті утворюється скуловий отросток, з допомогою якого верхня челюсть поєднується із скуловою кісткою. На передній поверхні тіла верхньої челюсті, на 10-12 мм медіальніше та вище інфра-орбітального отвору, перебувають де-кілька мілких отворів, котрі мають сполучення з отворами на дні альвеол клика та першого маленького корінного зуба або другого різця.

ВАРІАНТ 13

Крім головного скулового контр-форсу єсть ще де-кілька друго-рядних. Лобноносовий контр-форс, котрий відповідає верхнім зубам, з низу опирається на потовщенні стінки третіх зубів та передає напругу в верх по краю носового отвору зовнішніх країв носових відростків лобових кісток. Крило-піднебінний контр-форс відповідає кінцям альвеолярних отростків. Він утворений крило-

видним відростком основної кістки та визхідними гілками піднебінних кісток. Сили напруження тут передаються до задньої поверхності бугра верхньої челюсті.

ВАРІАНТ 14

Лімфатичні судини передніх відділів верхньої челюсті також утворюють сітку і вливаються в глибокі шийні лімфатичні узли, частково – в поза-глоточні і підчелюстні.

Інервація верхньої челюсті головним чином проводиться верхньощелеповим нервом. Цей нерв віддає велике число гілок до кістки, окістця, зубів, слизової оболочки. Ці гілки: крило-піднебінні задні, середні та передні ямочні, скуловий нерв, піднебінні нерви. Крім того в інервації верхньої челюсті приймає участь і крило-піднебінний вузол.

Верхня челюсть, котра розташована у середині обличчя, щільно граничить з його порожнинами: зверху – з главною ямкою, з медіальної сторони – з порожниною носу, з низу – з порожниною роту.

ВАРІАНТ 15

Височно-нижньощелепний сугав належить до блоковидних. Обидва сугави функціують одночасно і тому являють одне комбіноване сполучення. В ньому можливі наступні зміни: піднімання та опускання нижньої челюсті з одночасним закриттям або відкриттям роту; зміщення челюсті вперед і назад; бічні рухи праворуч і ліворуч.

Нижня челюсть отримує артеріальну кров головним образом з нижньої ямочної артерії, крім цього – основного - джерела, є багато додаткових артерій, які підходять до кожної окремої області кістки, що мабуть, пов'язане з її генезисом.

Нижня ямочна артерія входить в нижньо-щелеповий отвір та являється єдиною інтра – оссальною судиною, яка живить ямки та зуби нижньої челюсті.

Відредагуйте речення

ВАРІАНТ 16

1. У області ясневих сосочків встановлено зменшуючий градієнт чуттєвості зліва і вправо від центра альвеолярної дуги, при цьому з правої сторони чуттєвість вище, ніж злівої.
2. В складі слюни також є не специфічні проти-мікробні речовини та анти-тіла, що перешкоджають прикріпленню мікробів до поверхні епітелія.
3. Основні жувальні м'язи: а) жувальний м'яз, котрий піднімає нижню челюсть, висуває її в перед і зсуває в свою сторону;
б) височний м'яз; в) латеральний криловидний м'яз; г) медіальний криловидний м'яз.
4. Скорочення м'язів язика і щок забезпечують попадання їди між зубними рядами. М'язи губ замикають порожнину роту, перешкоджаючи випадінню їди.

ВАРІАНТ 17

1. Іннервація слизистої оболочки порожнини роту здійснюється в основному трійчатим нервом, але в ній приймають участь афферентні волокна лицевого, язико-глоткового і блукаючого нервів.
2. Важливим фактором, сприяючим підтримці бар'єрних властивостей епітелія, являється постійне змочування його слюною, яка також має протимікробні сполучення і фактори росту.

3. Гарячі блюда, нагріті в процесі роботи інструменти лікаря стоматолога можуть визвати обмежений некроз слизистої оболочки. На місці опіка виникає виникає пухир, який ровивається з утворенням ерозії.
4. Найбільшу больову чутливість має область слизистої на вестибулярній поверхні нижньої челюсті в області латеральних різців.

ВАРІАНТ 18

1. Тканини, що покривають пришиєчну область корня зуба і прилягаючий до неї альвеолярний отросток, мають назву ясен. Їх условно ділять на дві частини: рухливу (вільну) та нерухливу (прикріплену).
2. Інервація пародонту проходить трійчатим нервом і вегетативними вузлами. Парасимпатичним вузлом являється крилопіднебінний, а симпатичним – верхній шийний симпатичний вузол.
3. Білящитовидні залози впливають на обмін кальція і фосфора у організмі. При гіпо-функції цих залоз у дитячому віці спостерігається недорозвинення емалі та дентина. При гіпер-функції – пошкоджується пародонт.
4. Пульпа зуба розміщена у порожнині зуба (пульпарній камері) у його коронковому та корневому відділі. Вона представляє собою рихлу волокнисту сполучну тканину, утворену клітинами і міжклітинною речовиною.

ВАРІАНТ 19

1. Афферентні волокна від температурних, тактильних рецепторів слизистої оболочки ротової порожнини входять у склад трійчатого, лицьового, язико-глоточного, черепно-мозгового нервів, у продовгуватому мозку утворюють синапси з нейронами другого порядку.

2. Участь м'язів в акті жування заключається в захопленні їди і утримуванні її у порожнині рота під час жування. Особлива роль цим м'язам належить у акті смоктання під час приймання рідкої їди.
3. Власна пластинка слизистої оболонки порожнини рота ділиться на два нечітко розмежованих шара: сосочковий, який вдається в епітелій і утворений пухкою волокнистою сполучною тканиною і більш глибокий – сітчастий, який представлений щільною волокнистою неоформленою тканиною.
4. Периодонт – сполучна тканина, яка розташована між лункою і корнем зуба і утримує корінь зуба у костній альвеолі.

ВАРІАНТ 20

1. Епітелій слизистої оболонки порожнини рота має високу здібність до регенерації. У ньому окрім власних епітеліальних клітин постійно виявляються лейкоцити і три типи клітин: меланоцити, клітини Маркеля, внутрішні епітеліальні макрофаги.
2. Система лімфатичних судин періодонту розвинута слабо. Тонкостінні лімфатичні капіляри розпочинаються у рихлій волокнистій з'єднувальній тканині.
3. Десна вкрита багатослоєвим плоским ороговілим епітелієм: капілярна сітка десен утворена судинами, стінки яких вкрите лише декількома шарами епітеліальних клітин.
4. Їда в порожнині рота перебуває 8-15 секунд. Не дивлячись на це переварювання в порожнині рота важливе для наступних етапів процесу переварювання їди.

ВАРІАНТ 21

1. Рухливість слизистої оболонки визначається наявністю добре розвинутого підслизистого шару.

2. Костна тканина альвеолярного паростка по структурі і хімічному складі практично не відрізняється від других кісток людського скелету.
3. Зубна коронка і прилягаючі до неї десна виконують бар'єрну функцію для різних патогенних подразників за рахунок вдосконаленої в процесі філогенетичного розвитку механічної, фізичної, хімічної і біологічної непроникливості твердих тканин зубу.
4. Судини підходять до поверхні слизистої оболочки ясневих сосочків і створюють підкововидні капілярні клубочки. Разом з судинною системою ясневого краю вони забезпечують тісне прилягання краю ясни до шейки зубу.

ВАРІАНТ 22

1. При порушеннях фізіологічного стану порожнини рота і появі зрушень жувального апарата, слизистої оболочки і інших структур ротової порожнини специфічно динамічна дія їди знижується або може навіть бути відсутньою.
2. Ротова порожнина являється початковим відділенням травного тракту. При зімкнених зубах порожнина рота складається із преддвір'я і власне порожнини рота.
3. Зуби являються основною структурною одиницею жувального апарата людини. В процесі філогенезу проходило удосконалення форми і функції зубів.
4. З зовні дентин вкритий двома твердими утвореннями: емаллю і цемантом, які розміщуються в різних областях зуба. Анатомічно в кожному зубі відрізняють коронку, шию і корінь.

ВАРІАНТ 23

1. Лікар стоматолог повинен пам'ятати, що при формуванні карієсних порожнин або при препаруванні зубу під коронку проходить нагрівання його тканин через опір (тертя) ріжущого (шліфуючого) інструменту.
2. Суттєвим захистним фактором являється те, що слизиста оболочка приймає участь у забезпеченні місцевого імунітету. Спеціалізованою структурою імунної системи, що знаходиться в порожнині роту, являється язичний мигдалик, який входить до складу лімфоєпітеліального глоточного кільця.
3. Зуби являються основною структурною одиницею жувального апарату людини.
4. Сполучний епітелій володіє дуже високою проникливістю, що забезпечує транспорт речовин через нього в обох напрямленнях. Так із слюни і поверхні слизистої оболочки проводиться масивне поступлення антигенів до тканин внутрішнього середовища.

ВАРІАНТ 24

1. Центр глотання перебуває в продовговатому мозгу і через ретикулярну формацію зв'язаний з другими центрами продовговатого і спинного мозгу.
2. Емаль постійно приймає участь в обміні речовин, проникаючих в неї як з сторони прилягаючого дентина, так і з сторони ротової порожнини.
3. Волокна нейронів третього порядку направляються від таламусу до постцентральної звивини кори. Вони закінчуються у смаковій області, безпосередньо примикаючій до зони соматосенсорної кори, збуджуючись при подразненні сомато-сенсорних рецепторів слизистої оболочки порожнини роту.

4. Значення абсолютної сили жувальних м'язів заключається у можливості виконання значної м'язової роботи під час розжовування їди без помітного їх стомлення.

ВАРІАНТ 25

1. Слина змочує їду, пом'якшує її, перешкоджаючи механічному пошкодженню слизистої оболочки, має буферні властивості. Постійно виділяючись, слюна сприяє видаленню мікро-організмів з поверхні епітелія.

2. Ротова рідина – це сумарний секрет всіх слюнных залоз, до складу якого входить десквамований епітелій, мікро-організми і продукти їх життєдіяльності, лейкоцити, мігруючі до порожнини рота через епітелій ясневого закріплення, ясневу рідину.

3. Аксони закінчуються термінальними варікозними розширеннями, що містять бульбашки та мітохондрії. Класичні нейромедіатори накопичуються в бульбашках.

4. Згідно цієї гіпотези різні впливи на дентинні трубочки обумовлюють швидкі ударні переміщення дентинної рідини, які викликають подразнення вільних нервових закінчень у пульпі і з'явлення болювого почуття.

ВАРІАНТ 26

1. Десна в області переходної складки може бути без змін, або трохи отічна, гіперемована.
2. Верхня челюсть – парна кістка. Вона має тіло та чотири паростки – лобовий, скуловий, альвеолярний та піднебінний. Піднебінні паростки правої і лівої челюстів міцно зрощені і становлять єдиний кістяк, котрий являється основою твердого піднебіння.

3. Альвеолярний отросток має дві поверхності: латеральну, щочну, губну, медіальну, ротову або язичну. Він має форму напів-дуги, найбільша кривизна якої перебуває в області розміщення першого маленького корінного зубу.
4. Лінгводіагностика – це оцінка присутності паталогічного процесу в певному органі по вигляду язика, нальоту на ньому, рельєфу.

ВАРІАНТ 27

1. У пульпі зубу є своєрідні судини – резервуари, що називаються гігантськими капілярами, по ходу яких утворюються колбовидні вздуття і синуси. Капілярна сітка сама розгалужена в свої однобластів.

2. Аналіз придатності їди відбувається поєднаною діяльністю багатьох аналізаторів – шкіряного, м'язового, зорового, обонятельного і смакового.

3. Необхідно відмітити, що фізичні властивості і хімічний склад слини окремих залоз різний. Так білявушні залози виділяють рідку слину, яка містить велику кількість хлорида калія і хлорида натрія.

4. Перешкоджає розмноженню занесених із зовнішньої середовища мікроорганізмів нормальна мікробна флора ротової порожнини, представлена великим числом бактерій.

ВАРІАНТ 28

1. Скорочення м'язів язика і щок забезпечують попадання їди між зубними рядами. М'язи губ замикають порожнину рота, перешкоджаючи випадінню їди.
2. Високий рівень чуттєвості до термічних подразнень має кінчик язика і червона кайма губ. Це зумовлено функціональною обґрунтованістю, так як під час приймання їди в першу чергу подразнюються ці області.
3. Корінь зуба складається із дентина і вкритий ззовні слоєм цемента. Цемент по будові схожий з кістковою тканиною і є самою мінералізованою тканиною

зуба, а в подальшому безперервно відкладається на протязі усього життя завдяки діяльності клітин, які розміщені на його зовнішній поверхні.

4. Малі слюнні залози багаточисленні і розсіяні практично по всіх відділах слизистої оболочки порожнини рота. Виключенням являються лише десна і передня частина твердого піднебіння.

ВАРІАНТ 29

1. Тонка слизиста оболочка в області дна ротової порожнини прониклива для ряду речовин, а саме: йода, калія, окремих аміно-кислот.
2. Утворенням слюни являється складний двоетапний процес, у якому приймають участь як секреторні клітини кінцевих відділів слюнних залоз, так і їх протоки.
3. У виконанні акта жування приймають участь верхня і нижня челюсті з зубними рядами, жувальні і м'які м'язи, слизиста оболочка рота, язик, м'яке піднебіння, слюнні залози.
4. Щілинний простір між пришиєчною частиною зуба і деснами називається ясневим карманом. Питання про спосіб сполучення епітелія ясневого карману з поверхнею емалі до кінця не в'яснене.

ВАРІАНТ 30

1. Зуби і зубні ряди приймають участь в утворенні звуків при виконанні мовної функції і виконують певну естетичну функцію. Основою зуба являється тверда звапніла тканина – дентин.
2. Підвищення температури зуба вище 45,1С може стати причиною опіка емалі і дентина і привести до термічної травми пульпи. Щоб перешкодити таким явищам треба ретельно підбирати інструменти, враховувати розмір і форму бору.

3. Ротова порожнина за виключенням деяких областей, які належать до коронки зубів, вистлана слизистою оболочкою.
4. При прорізуванні постійних зубів зубні дуги формуються різцями, що служать для відкусювання їди, кликами та малими корінними зубами – для подрібнення їди і, на кінець, великими корінними зубами з широкою жувальною площею – для розтирання їди.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лещенко Т.О. Українська мова за професійним спрямуванням / Лещенко Т.О., Шарбенко Т.В. – Полтава, 2010.- С.76-87.
2. Мацько Л. Культура фахової мови: навч. посіб./ Л.Мацько,Л.Кравець.- К., 2007.
3. Бабич Н. Основи культури мовлення.- Л., 1990.- 232 с.
4. Лісовий М.І. Культура професійного мовлення / М.І. Лісовий.- Вінниця, 2010.- 200с.
5. Шутак Л.Б. Культура усного спілкування медичних працівників / Л.Б. Шутак, Г.В.Навчук.- Чернівці, 2014.- 177 с.

Додаткова

- 1.Семенов О.М. Культура наукової української мови / О.М. Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
2. Пентиліук М. Культура мови і стилістика / М. Пентиліук.- К., 1994.
3. Довідник з культури мови ; за ред. С.Єрмоленко.- К.: Вища школа, 2005.- 399 с.

Словники

1. Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С.І. Головащук.- К.: Наукова думка, 2004.
2. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень /

- С. І.Головащук.- К., 2001.
3. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С.Караванський.- Л., 2006.
  4. Словник-довідник з культури української мови / [Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З.]- К., 2006.
  5. Словник-довідник труднощів української мови.- К., 1992.

Інтернет-ресурси

- 1.www.litopys.org.ua
- 2.www.mova.info
- 3.www.novamova.com.ua

ЗМІСТ

Тема 1. Українська мова (за професійним спрямуванням) як навчальна дисципліна .....
Тема 2. Стандартизація документації. Культура її оформлення.....
Тема 3. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації.....
Тема 4. Синтаксичні особливості ділових паперів .....
Тема 5. Медична професійна мова в історії української літературної мови.....
Тема 6. Структура та види наукового тексту.....
Тема 7. Особливості використання лексичних одиниць у мовленні медиків.....
Тема 8. Сучасний стан і проблеми української медичної термінології.....
Тема 9. Типові помилки слововживання в мовленні лікарів.....
Тема 10. Особливості використання самостійних та службових частин мови в текстах ділових документів.....
Тема 11. Особливості спілкування медичних працівників у різних комунікативних ситуаціях.....
Тема 12. Правописний аспект української мови за професійним медичним спрямуванням.....
Тема 13. Культура мови медиків .....